ګوتم بدهـ، او د مت ارتقائي سفر ته یوه لنډه کتنه

کله چې موږ مذاهبو ته ګورو نو دا پر دوو قسمو تقسیمېدلای شي، یو هغه چې پوهان ورته د سامي (اسماني) مذاهبو نوم ورکوي لکه یهودیت، نصرانیت (مسیحیت) او دینِ اسلام. او دویم هغه مذاهب کوم ته چې غیر سامي، یعنې هغه مذاهب لکه هندومت، جین مت، دراوړي مت، کنفیوشس، شیو مت، مظاهر پرست، لمر پرست، ځناور پرست، آتش پرست، سپوږمۍ پرست، او ستوري پرست.

مولانا سید ابوالاعلی مودودي ؒ په دې هکله د مذهب تعریف داسې کوي. "په نړۍ کې چې څومره مذاهب دي هغه خو یا د یو کس په نامه یا د هغه قوم په نامه نومول شوي دي په کوم قوم کې چې هغه مذهب زېږېدلی دی. لکه عیسائیت، چې نسبت یې د عیسیٰ ؑسره تړل کېږي، بدهـ مذهب ته په دې بدهـ مذهب ویل کېږي ولې چې د هغه بنسټ اېښوونکی مهاتما بدهـ دی، د زردشتي مذهب نوم په دې دی چې د هغه تعلق د زردشت سره ؤ، یهودي مذهب په یوه مخصوصه قبیله کې وزېږېدی چې نوم یې یهودا ؤ، خو ماسوای د اسلام."

دعدم تشدد د فلسفې او د دې بودهي مذهب بنسټ اېښوونکی چې څېړونکي ورته د ختیځ درویش هم وائي "ګوتم" نومي ځوان چې د شمالي (قطبي) هندوستان ریاست، کپل وستو کې غالباً ۵۶۳ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کې په لمبیني نومي ځنګله کې زېږېدلی، د راجا سدهودهن (شدهودهن) زوی، د مور نوم یې مایا او [illegible] ؤ، د دهٔ [illegible] د دهٔ د زوکړې

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر اوومـه مـړهٔ شـوه. د دهٔ یونـوم چـي د خانـدان لـه خـوا ورکړل شـوی دی، ګـوتم دی. زیـاتره مـؤرخین چـي پـه کـوم نامـه ددهٔ یادونـه کـوي هغـه "سدهارتهـ" دی. سدهارتهـ یعنـي کامیـاب او کـامران. انګرېـز مـؤرخ مائیکـل هـارټ پـه خپـل کتـاب "سـو عظیم انسـان" کـي د ګـوتم بدهـ نـوم "سدهارتهــ" کــاږي او "ګــوتم" د دهٔ د ذات نــوم بڼــيي. لاکـن د اوسني تحقیـق نـه دا ثـابتېږي چـي د دهٔ اصـل نـوم ګـوتم ؤ. نـور صـفاتي نومونـه لکـه، جودهـ، یعنـي روښـانه ضـمیر لرونکـی، سـکیا مــوني (د ســکیا خانــدان راهــب، عابــد) ســکیا ســمها (د ســکیا خاندان شیر) او نور نومونه هم لري.

دهٔ پــه ځــوانۍ کــي ډېــر علــوم زده کــړي وو، لکــه پــه سنسـکرت کـي یـې ډېـر مهـارت درلـود، ویدونـه یـې ټـول پـه یـاد زده وو. کلـه چـي د ۱۸ یـا ۱۹ کـالو شـو نـو یـې د یشودهرا (یســودهرا) نـومي جینـۍ سـره واده وکـړ. بیـا لـس کالـه وروسـته د دهٔ یـو زوی وزوکېدی چي نوم یې "راهل" ؤ.

کله چـي دهٔ خپـل پـدري مـذهب یعنـي هنـدومت تـه وکتـل نـو یـې لـه دې مـذهب سره شـدید اختلاف پیدا شـو. پـه هنـدومت کـي بـت پرسـتي، غـلام بـادار، او داسـي نـوري خامیـاني وې چـي دهٔ ورسـره اخــتلاف درلــودی. بیــا د ډېــر غــور او فکــر وروســته دهٔ د یــو جــلا مــذهب یعنــي د برهمنــي مــذهب اصــلاح شــوي مــذهب بنســټ کښېښــودی. حــالانکې دی د یـــو لـــوی ځکـــه وال زوی ؤ، د شـهزاداګانو غونـدي اوسېدی، خـو بیـا هـم د مـذهب سـره تـړاؤ دی دې تـه وهڅـوی چـي د عـامو خلګـو یعنـي د ذات پـات، غـلام بـادار پرتـه یـو داسـي فکـر مـنځ تـه راوړي چـي د دې ټولـو ګنجـائش نـهٔ وي پکښې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانــا ســید ابو الاعلی مــودودي ؒ د بدهــ مــذهب پــه هکلــه وايــي چــي "لــه ننــه څخــه دوه نــيم زره کالــه مــخ کــي انســاني فکــر تــر دې حــده ترقــي کــړې وه چــي هغــه خپلــه يــو مشــترکه مــذهب غوښــتو. بدهــ مــت اګرچــې يــو پــوره مــذهب نــهٔ ؤ او صــرف يــو څــه اخلاقــي اصــول يــې درلــودل، لاکــن دا مــذهب د هندوســتان نــه راووتــی او يــوې خــوا تــه جاپــان او منګوليــا او بلــي خــوا تــه افغانســتان او تــر بخــاره خــور شــو. د دې مــذهب خورونکــو دا مــذهب تــر لېــري لېــري هېوادونــو پــوري ورساوه."

مــذهب کــه ســامي وي کــه غيــر ســامي، خــو پــه پيــل کــي ورتــه ډېــري ســتونزي پيښــيږي. دهٔ راج محــل، د شــهزادګانو غونــدي ژونــد، خپــل لــس کلــن ازدواجي ژونــد او زوی يــې پــر خپــل غيــر ســامي مــذهب قربــان کــړل او پــه ځنګلــه کــي يــې د پيپــل (بړ)[1] د ونــي لانــدي مراقبــه پيل کړه.

مــؤرخين ليکــي چــي دهٔ پــه لــومړي ســر کــي د څــو ملګــرو ســره شــپږ کالــه د ګيــا پــه ځنګلــه کــي وجــود ازاري (جســماني رياضــت) پيــل کــړه، د وخــت پــه تېرېــدو ســره د ګــوتم وجــود د نــهٔ خــوراک او د ډېــري کمــزورۍ لــه کبلــه وچ ډنــډر شــو او پــر دهٔ بــه بــې هوشــي راتلــه. بيــا دهٔ دا لاره تــرک کــړه او مراقبــه يــې پيــل کــړه. پــه لــومړي ځــل دهٔ پــه ځنګلــه کــي اووه ورځــي د پيپــل (بــړ) د ونــي لانــدي مراقبــه پيــل کــړه. پــر اوومــه ورځ دې نتيجــې تــه ورســېدی چــي انســان پــه درو څيزونــو ســره تــل غمــزده وي او دا غــم دی د ژونــد پــه خونــد نــهٔ پوهــوي. لکــه د ســپين

[1] حامد عبدالقادر د انځر ونه یادوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیـري تـوب غـم، د نـاروغۍ غـم او د مـرګ غـم. کـه انسـان لـه دې درو غمو ځان خلاص کړي نو به د ژوند په خوند پوه شي.

هـم دې درو نقطـو دی د ځنګلـه و خـوا تـه وشـړی، چـي د دې درو نقطـــو د درملنـــي اســـباب و مـــومي. وروســـته دۀ پلویـــان (بهکشـوان) پیـدا کـړل چي د دۀ سره د دۀ پـه فکـر کـي ملګـري شـول. دې پلویـانو دۀ تـه د (بدهـ) نـوم ورکـړی چـي معنـا یـې د هغـه چـا ده چي روحـاني علـوم یـا پټ علـوم یـي تـر لاسه کـړي وي.د سنسـکرت لـه اړخـه د بدهـ معنـا "پـر نُـور یـا منیـر" ده. خـو نـور مـورخین د بدهـ معنـا د بیدار،روښانه ضمیر لرونکي یا د عارف سره کوي.

پـــه هنـــدو مت مـــذهب کـــي ذات پـــات، د ډېـــرو خـــدایانو تصـور، بـت پرسـتي او داسـي ډېـر څـه وو چـي ګـوتم یـې مخالفـت کـاوه. پـه بدهـ مـذهب کـي د خـدای تصـور، روح او د فرښـتو هـیڅ یـوه خبره یـا فکـر نشـته، هـم پـه دې وجـه د هنـدو مت مـذهب ځیلـو خلګـو د دۀ و مـذهب تـه هرکلـی وکـړ، او پـه کـي شـاملېدل یـې پیـل کـړل. بدهـ مـذهب دومـره تېـز پـه شـمالي (قطبـي) هندوسـتان کـي خـور شـو چـي هـیڅ عقـل یـې نـۀ تسـیلموي. د مـذاهبو پـه تـاریخ کـي دا غیـر سـامي بـودهي مـذهب، واحـد مـذهب دی چـي ډېـر ژر یـې وده وکـړه، او د شمالي هندوستان نه دباندي و نورو هېوادونو ته منتقل شو.

کـه مـوږ وګـورو نـو پـر دې مـذهب د هنـدو مت شـدیده غلبـه ده. پـه دې کـي تـر مـذهب زیـات پـر فلسـفه بانـدي زور اچـول شـوی دی. پـه دې مـذهب کـي چـي کـوم احکـام ډېـر سـخت وو او برهمنـو هغـو تـه ګوتـه نیولـه هغـه د تزکیـه نفـس، مطالعـه، غـور و فکـر او مراقبـه وه. پـه دې مـذهب کـي یـوه خـامي د برهمنـو لـه خـوا دا هـم وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دهٔ ټول خدایان رټلي وو، لاکن هغهٔ يې مسلوب الاختيار ضرور ګڼلي وو.

دهٔ د هندوانو آواګون[2] عقيده د لږ تبدیلۍ وروسته خپله کړه. چې تعليمات يې د هندومت په خوا ورته شو. دهٔ د هندومت مذهب ويدونه چې برهمنو به ورته سامي ويلو، څخه بالکل انکار وکړو. حالانکې دا ويدونه دهٔ په ياد زده کړي وو. دهٔ به ويل چې دا ويدونه سامي نهٔ دي، دهٔ په څلور سره ويدونو کې د سام ويد، رېګ ويد او يجر (ايجر) ويد ذکر کړی دی. د څلورم ويد ، اتهر ويد ذکر يې بالکل نهٔ دی کړی.

پر دهٔ چې کوم الزام د خدای د نهٔ منلو ؤ، د هغه په دفاع کې د هندوستان يوازنی ليکوال محمد اساعيل هاتف بهوپالي په بېل انداز په خپله مقاله کې چې دهٔ په ۱۹۲۳ کې ليکلې وه داسې بيان کړی دی.

"دهٔ د ګيا په ځنګله کې تر شپږو کالو پورې رياضت کولو، يوه ورځ دی د انځر د ونې لاندې له سهاره په خپلو خيالاتو کې ډوب ناست ؤ چې ما ښام ناڅاپه يو وجداني کېفيت پيدا شو، او هغه ته د بدهـ درجه تر لاسه شوه، هغه بې واکه په عالم بې خودې کې راولاړ شو او دا يې وويل، اې کالبند خاکي (ځان، يعنې ګوتم) جوړولو والا! تر څو چې ما تهٔ نهٔ وې پيدا کړی نو زهٔ د ژوند د کشمکش نه تېرېدمه. هغه ټول په دړد لړلي حالات وو. لاکن اوس ما تهٔ وليدلې، زهٔ اميدوار يم چې تهٔ به بيا دا کالبد خاکي نهٔ

---

[2] آواګون: د يو صورت نه بل صورت اختيارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي. ولي چا چي د نروان (فنا) دولت تر لاسه کړو د هغه ټول خواهشات پوره شو."

په دې جملو کې چي د ګوتم د خُلې څه بې اختیاره وتلي دي په هغه کي د خدای د منلو اعتراف دی. لاکن وروسته بیا کله هم د دهٔ په خُله د خدای نوم نهٔ راغلو، او د خدای د ذات او صفاتو په هکله يې کله هم خپل پلویانو ته څه ونهٔ ويل.

بهوپالي صاحب دا ثابتول غوښتل چي ګوتم پخپله د خدای منونکی ؤ، لاکن د دهٔ د ژوند یا تعلیماتو په هغهٔ دور کي نهٔ لیکل کېدل دا سوال مختهراوړي چي کېدای شي ګوتم د خدای په هکله ډېر څه ویلي وي خو د تعلیماتو د نهٔ لیکل کېدو په وجه تر اوسه نهٔ دي څرګند شوي. او بیا ټول مؤرخین په دې متفق هم دي چي ګوتم د خدای د تصور او د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ د دهٔ په ژوند کي د دهٔ افکار لیکل شوي وو. د دهٔ د مرګ نه وروسته د دهٔ د پلویانو تر منځ پر بعضو مسئلو باندي جګړې پېل شوې، بیا دوی یو ځای چي نوم يې "راجاګاه" ؤ ټول جمع شول، دا راجاګاه "مګدهـ" ته نزدې ده. د دهٔ پلویانو بودهي تعلیمات بیان کړل، په هغو کي د دهٔ یو شاګرد چي نوم يې کساياپا kasayapa یا غالباً کساپا ؤ د بودها فلسفیانه اقوال بیان کړل. بیا چي کوم د ابي دهرم پټیکا abhidharma په نامه مشهور شو.

د دهٔ دویم شاګرد او پالي upali د نظم ضبط اصول او قوانین بیان کړل، دا بیا وروسته وناياپټيکا vinaya په نامه مشهور شو. د ګوتم مشهور شاګرد انند هغهٔ وېناوي خلګو ته وکړې چي ګوتم وخت پر وخت کړي وې. وروستو دا د سُتا sutta په نامه مشهور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن دا ټول مجلس هغهٔ وخت هم نهٔ ولیکل شو، بیا د اشوک ۲۴۲ ق،م په زمانه کي دا حکم منځ ته راځي چي دا مقدس قوانین دي ولیکل شي. په پیل کي صرف دوه قوانینه ولیکل شول، یعني وِنا پټیکا (vina patika) او سُتا پټیکا (sutta patika).

په وِنا پټیکا کي د راهبانه ژوند اصولونه بیان شوي دي چي معنا یې د "هدایت ټوکری" ده. او په دویم قانون کي د ګوتم وېناوي ولیکل شوې. وروسته د هغې د درېیمي حصې اضافه هم وشوه، یعني د ابي دهرم پټیکا. دا درې سره حصې یې یو ځای کړې او نوم یې د "تري پټیکا "کښېښنودی.

د ګوتم کتابونه په پالي ژبه کي وو. هغه په دې چي دا ژبه هغهٔ وخت عوامي ژبه وه، او د برهمنو د اعلی طبقې د ژبي سنسکرت پر ځای یې په پالي ژبه کي خپل تعلیمات خواره کړل. د هغې نه وروسته دا کتابونه د هندوستان په بېلا بېلو ژبو کي وژباړل شول چي د هغې په وجه ډېر بدلون مخي ته راغی. دا کتابونه نن هم شته خو اختلاف پکښي ډېر دی.

یو بل کتاب چي دهم پد dhammapadas نومېدی د عامو خلګو د پاره دی، چي د پورته ذکر شوو کتابونو خاص خاص نکات په کي رانقل شوي دي. په دې دهم پد کي ۳۷۷ ق،م د راجاګاه د کونسل (غونډي) ذکر شته خو د اشوک د دورې د کونسل ذکر نشته.

د تري پټیکا نه علاوه د ګوتم په ژوند نور کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه جهیکا jatkas . د دې نه علاوه للت ستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

lalitvistana هم یو کتاب دی چې په دې کې د ګوتم د لوبو مفصل ذکر موجود دی.

مؤرخین او د مذهب عالمان دا لیکي چې د ګوتم مقدس کتاب تري پټیکا د مذهب د طالب علمانو د پاره ډېر سخت دی. هغه په دې چې په دې کتاب کې دا نهٔ معلومېږي چې کوم اقوال د ګوتم خپل دي او کوم بیا وروسته اضافه شوي دي.

زما په خیال د دې مذهب په خورېدو کې د دې مذهب خوش بختي دا وه چې دا مذهب اشوک باچا ۲۷۳ ق، م څخه تر ۲۳۳ ق، م خپل کړو. کله چې اشوک د خپل سلطنت د ودې د پاره پر کالنګه نومي سیمي چې د هندوستان ختیځ سمندري ساحلي علاقې مهاندي ګوداوري او د کرشاندیو په منځ کې وه، حمله وکړه نو په دې جنګ کې یونیم لکهـ انسانان قید، یو لکهـ مړهٔ او تر دې زیات له غمه په خپل مرګ مړهٔ شول. د دې جنګ خوني اثراتو پر اشوک باندې ډېره لویه اغېزه وکړه. د دهٔ رجحان د مذهب پر خوا شو، د مړګونو نه یې کرکه پیدا شوه او بیا د جنګ نهٔ کولو لوظ یې وکړو. سم د لاسه یې بدهـ مذهب خپل کړ، دهٔ دا مذهب سرکاري مذهب وګرځاوه او د بودهي مذهب تعلیمات یې په ټول هند کې خواره کړل، پر ډبرو یې کتبې ولیکلې. د دې ډبرلیکونو څخه دا ظاهرېږي چې هغه وخت بدهـ مت ډېر ساده ؤ. اشوک د دهٔ د زوکړې ځای ته ورغی او هلته یې د دهٔ په هکله یو یادګار تعمیر کړ.

د اشوک په دور کې ډېر برهمن دې مذهب ته داخل شول. اشوک درېیم کونسل په ۲۵۰ ق م کې راوغوښت، او د بودهـا په مذهب کې یې څهٔ نا څهٔ بدلون راوست. اشوک د هند دباندې ډېر مبلغین د بدهـ مت مذهب د خورولو د پاره ولېږل چې په هغو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهٔ خپل زوی انند، ورور میندر او سکه خور سنګهامتر شامل وو. د اشوک په زمانه کي بدهـ مذهب تر سهېلي هند، لنکا پوري، بیا تر منځنۍ آسیا او ختیځ آسیا تر هېوادونو پوري خور شو.

د اشوک نه وروسته کنشکا باچا (kanshaka) دې مذهب ته نوره ودهٔ ورکړه. دهٔ د بودهیانو څلورم کونسل راوغوښت، په کوم کي چي د بودهي مذهب په حواله تشریحي او تفسیري کتابونه ولیکل شول. د اتمي صدۍ عیسوي پوري بودهي مذهب د هند په زیاته برخه کي خور شو. تر دې له مخه په پنځمه صدۍ عیسوي کي چیني سیاح فاهیان هند ته راغی. هغه لیکلي دي چي د هندي او بودهي عالمانو تر منځ ډېر فرق دی، خو د دواړو عبادت خانې یو بل ته ډېري نزدې دي.

سلاویه siladis نومي دقنوج راجا یو کونسل راوغوښت کوم چي په ۶۳۴ عیسوي کي جوړ کړل شو. او راجا د ګیاه سره نزدې یوه خانقاه جوړه کړه، په کوم کي چي به د بدهـ مذهب عالمان او طالبعلمان په درس او تدریس کي مشغوله وو. کله چي په اوومه صدۍ عیسوي کي چیني سیاح هیون تسنګ د هند دوره وکړه نو په هغه دوره کي د برهمنو څهٔ نا څهٔ زور زیات وو، خو په سهېلي هند کي بدهمت غالب ؤ.

د وخت په تېرېدو سره د هندومت، جین مت او بدهـ مت تر منځ تعلقات خرابېدل پیل شول. بدهمت ته تر ټولو زیات تاوان رسونکی شخص کماریلا بهټ kumarila bhutta ؤ. بیا په اتمي صدۍ عیسوي کي شنکر آچاریه ۷۸۸ عیسوي څخه تر ۸۲۰ عیسوي پوري په ډېره منظمه توګه د دې مذهب مخالفت وکړ. د دې مذهب پر منونکو باندي یې ظلمونه پیل کړل، هم په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجـه د دې مـذهب منونکـو پـه نـورو بهرنـي هېوادونـو کـي پنـاه اخستلو تـه مجبـوره شـول. او ډېر خلـک د ځـان د بـچ کېـدو پـه خـاطر پـه جـين مـذهب ورګـډ شـول. تـر يوولسـمي صـدۍ عيسـوي پـوري بدهـ مـت تـر اړيسـه او کشـمير پـوري محـدود شـو. او بيـا يـې پـه ۱۱۰۲ عيسـوي کـي پـه کشـمير کـي هـم خاتمـه وشـوه. پـه مګدهـ (بهـار) کـي د اسـلام تـر راتـګ پـوري لاؤ خـو بيـا تقريبـاً دا مـذهب د هندوسـتان د کرامتي خاوري نه کډه وکړه.

آيا ګوتم ذوالکفل دی؟

مـا د ګـوتم د زوکـړي، خانـدان، مـورو پـلار ، ښـځي، زوی او د مـت پـه هکلـه، لنـډ جـاج واخسـتو، اوس بـه راشـو هغه خبـري تـه چـي د دۀ سـره پـه اسـلامي تـاريخ کـي تړلـې ده، يعنـي د "ذوالکفـل" ټکـی، چـي ډېـرو علمـاؤ کـارولی دی. د شـلمي صـدۍ ليکـوال حامدعبـدالقادر پـه خپـل کتـاب "بدهـ فلسـفي، حيـات و فلسـفه" کـي دا خيـال ظـاهروي چـي پـه قـرآن مجيـد کـي دوه ځلـه (سـورة ص او سـورة انبيـا) کـي چـي د ذوالکفـل يعنـي "کفالـت کولـو والا سـړی" نـوم راغلـی دی، کـوم څـوک چـي د صـالحين او صـابرين پـه نامـه هـم يـاد شـوی دی، دا پـه اصـل کـي د ګـوتم بدهـ و خواتـه اشـاره ده. ځينـي علمـاء ييـا ذوالکفـل د بنـي اسـرائيل د قبيلـې حزقيـل يـادوي، لاکـن حامـد عبـدالقادر د دې وضـاحت داسـي کـړی دی چـي کفـل د کـپلا معـرب[3] شـکل دی کـوم چـي د کپـيلا وسـتو مخفـف دی. عبـدالقادر دا هـم ليکـي چـي پـه قـران مجيـد کـي چـي کـوم د انجيـر (انځـر) ذکـر دی (والتـين، ۵-۹۵:۱) هغـه هـم د بدهـ د فلسـفې حوالـه ده. ځکـه چـي

[3] معرب: د بلي ژبي هغه ټکی چي د عربي ټکی يې ځيني جوړ کړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم ته "روښان ضميري" د انځر تروني لاندي تر لاسه شوه. د ډېرو علماؤ له دې دليل سره اتفاق دی او هغو دا دليل هم وړاندي کړو چي په اوومه صدی عيسوي کي نامتو مسلمان مؤرخ البېروني بدهـ فلسفي ته نبي ويلي دي. لاکن نور اهل فکر بيا دا دليل نهٔ مني او هغه وايي چې، البېروني محض دا خبره کړې وه چي په هندوستان کي خلګو بدهـ فلسفي ته نبي وايي.

د نوموړي محقق سعدالله جان برق صاحب سره په يوه مرکه کي د ګوتم په هکله دا سي خبره منځ ته راغله چي ذکر يې ضروري ګڼم. د برق صاحب د وېنا مطابق چي ګوتم په اصل کي په سوات کي زېږېدلی دی نهٔ چي په نېپال کي. کپل ټکی په اصل کي "کبل" دی چي د سوات يوه علاقه ده چي اوس هم شته. وستو هم هغه د سنسکرت "سواستو" ټکی دی چي په رېګ وېد کي د سوات د پاره کارولی شوی دی. دی مخ ته زياتوي چي تشدد په دې پښتني غرهٔ ايزه سيمه کي زيات وو چي ګوتم يې مخالفت د عدم تشدد په ناره پيل کړو. (والله العالم)

د ځينو علماؤ بيا دا خيال دی چي بدهيان چي د کوم بدها "متريه بدهـ" (رؤف او رحيم) شخصيت د راتلو ذکر کړی دی هغهٔ حضرت محمدؐ دی، ولي چي حضرت محمدؐ ته الله پاک په قرآن کريم کي، د سورة توبه په آيت ۱۲۸ کي رؤف او رحيم ويلي دي.

آيت: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲۸﴾ سورة توبه

ژباړه: خلګوَ! تاسَو له، له تاسو څخه د الله رسول راغلی دی په کوم چا چي ستاسو تکليف ډېر سخت تېرېږي، څوک چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ښېګړې غوښتونکی دی، څوک چې پر مسلمانانو ډېر شفيق او مهربان(رؤف او رحيم) دی.

اوس د هغه آيات مبارک مفهوم راخلو د کوم چې حامدعبدالقادر حواله ورکړې وه. په تفسير ابن کثير د سورة انبياء د آيت ۸۵ او ۸۶ په هکله په تفسير کې امام حافظ عمادالدين ابوالفدا ابن کثير دا سې فرمايلي دي:

آيت: وإسْمَاعِيلَ وإدْرِيسَ وذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابرين(۸۵) وأدخلْناهم في رحمتنا إنَّهم من الصَّالحين.(۸۶) سورة انبياء

ژباړه:-" او اسماعيل او ادريس او ذوالکفل دا ټول صابرين خلک وو. موږ دوی په خپل رحمت کې داخل کړل، دا خلک ټول نېکان وو.

زۀ د دې دواړو آياتونو تفسير د ابن کثير نه بشپړه راخلم چې دا ټولې خبرې سمې واضح شي.

تفسير، ژباړه:-" ذوالکفل نبي نۀ بلکې بزرګ ؤ،حضرت اسماعيلؑ د حضرت ابراهيمؑ زوی ؤ. په سورة مريم کې د دوی واقعه بيان شوې ده. د حضرت ادريس عليه السلام ذکر هم تېر شوی دی. ذوالکفل خو بظاهر نبي معلومېږي، ولې چې د نبيانو په ذکر کې يې نوم راغلی دی. او خلک دا وايي چې دی نبي نۀ ؤ بلکې يو صالح سړی ؤ او د خپلې زمانې باچا ؤ. ډېر عادل او با مروت ؤ. امام ابن جريرؒ په دې کې توقف کوي. فاالله عالم. مجاهدؒ فرمايي چې دا يو نېک بزرګ ؤ، او د خپلې زمانې د نبي سره يې عهد پيمان (لوظ)کړی ؤ او پر هغه قائم ولاړ ؤ. په قوم کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـه يـې عـدل او انصـاف کولـو. مـروي دی چې کلـه حضـرت يسـع عليـه السـلام ډېـر سـپين ږيـری شـو نـو يـې اراده وکـړه چې پـه خپـل ژونـد کـي يـې خليفـه کـړم، او وګـورم چې هغـه څنګـه عمـل پـرې کـوي. خلـګ يـې را جمـع کـړل او ورتـه يـې وويـل؛ درې خبـرې چې کـوم سـړی ومنـي زهٔ به هغه ته خلافت سپارم.

ټولـه ورځ دې روژې نيسـي، ټولـه شـپه دې پـه ولاړه (قيـام) تېـروي او کلـه دې هـم غصـه نـهٔ کـوي. هيڅـوک نـهٔ ودرېـدو، يـو سـړی چې خلګـو پـر هغـه بانـدې د کمـزوره ګمـان کـوو ودرېـدو او وې ويـل چې زهٔ دا پـوره کـوم. يسـع عليـه السـلام پوښـتنه ځينـي وکـړه چې تـهٔ بـه د ورځـې روژې نيسـې، د شـپې بـه تهجـد کـوې او غصـه بـه نـهٔ کـوې؟ دهٔ ورتـه وويـل "هـو". يسـع عليـه السـلام ورتـه وويـل چې ښـه سبا تـه به ګورو.

دويمـه ورځ يـې هـم داسـې د خلګـو پـه مجموعـه کـې هغـه سـوال وکـړو او هغـهٔ سـړی ودرېـدو. بيـا ورتـه د سـبا وويـل شـو. دريمـه ورځ هـم د خلګـو پـه مجموعـه کـې د غسـې سـوال وشـو. بيـا هغـهٔ سـړی ودرېـدو. نـو دی يـې خليفـه جـوړ کـړو. اوس نـو شـيطان واړه واړه شـيطانان د دې بـزرګ د غولولـو د پـاره رالېـږل پيـل کـړو. لاکـن د هيچـا هـيڅ اثـر پـرې ونـهٔ شـو. ابلـيس خپلـه راغی، غرمـه دا بـزرګ د قيلـولې (د لـږ سـات خـوب) د پـاره پرېـوتی لا نـهٔ ؤ چـې د ې خبيـث د دروازې ټـټـخ (کنـډی) وهـل پيـل کـړو. دې بـزرګ پوښـتنه ځينـي وکـړه چې څـوک يـې؟ شيطان پـه ځـواب کـې ورتـه وويـل چې زهٔ مظلـوم يـم، فريـادي يـم، زمـا د قـوم خلـګ مـا تنګوي، لـه ماسره يـې دا وکـړو، هغـه يـې وکـړو. يـوه اوږده قصـه يـې پيـل کـړه چې د ختمېـدو وتـې وه. پـه دغـه کـې د آرام وخـت تېرشـو. حضـرت ذوالکفـل پـه شـپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ورځ کې صرف دا وخت به لږ سات د پاره په آرام ویدېدلو. دۀ ورته وویل چې ما زدیګر راشه، زۀ به ستا انصاف وکړم. اوس چې مازدیګر د فیصلې وخت راغی نو چې ګوري د هغه درک هم نشته، تردې چې خپله پسې هلته دلته وګرځېدی، خو یو ځای یې هم نۀ کړو پیدا. پر دویم سهار هم نۀ راغی. کله چې د غرمې په وخت کې د حضرت د آرام وخت راغی نو دا خبیث بیا رابښکاره شو او دروازه ټکول یې پیل کړو. دۀ دروازه خلاصه کړه او ورته یې وویل چې ما خو تا ته د پرون مازدیګر ویلي ؤ ، زۀ ستا په انتظار وم، تۀ رانغلې. دۀ ورته وویل چې حضرت څه درته ووایم، کله چې پرون غرمه زۀ ستا خوا ته را روانېدم نو هغوی راته وویل چې مۀ ځه. موږ ستا حق درکوو. زۀ پاته شوم او هغوی اوس انکار کړی. نوري یې هم اوږدې قصې پیل کړې او د نن خوب هم ولاړی. مازدیګر یې بیا انتظار وکړو. لاکن هغه بیا نۀ راغی. درېیمه ورځ حضرت یو سړی په دروازه کې ودروی چې ګوره یو سړی هم درنه رانۀ شي. د ناخوبۍ په وجه زما حالت وار په وار خرابېږي. حضرت به اوس ویدېدو چې هغه مردود بیا راغی او چوکیدار هغه راوګرځوو خو دی د کړکۍ نه دننه راغی او د دننه نه یې دروازه ډبول پیل کړه. حضرت ولاړ شو او چوکیدار ته یې وویل چې ماتاته ویلي وو چې یو څوک هم مۀ راپرېږده بیا هم تا د دروازې نه څوک دننه را پرېښي دي. چوکیدار ورته وویل چې زما له خوا خو هیڅوک نۀ دی درغلی. نو چې کله حضرت په غور سره وکتو نو یې دروازه د دننې خوا نه بنده ولیدله. حضرت وپېژندو چې دا شیطان دی. هغه وخت شیطان ورته وویل چې ؛ اې ولي الله! ما له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاڅخه وباثله. نهٔ تا د شپې قیام پرېښودو او نهٔ په دې چوکیدار په داسي موقع غصه شوې.

وروسته له دې الله پاک د دهٔ نوم ذوالکفل کېښودو. هغه په دې چي د کومو خبرو دهٔ کفالت اخستی ؤ هغهٔ دهٔ په ځای کړې. (ابن ابي حاتم)

د ابن عباسؓ نه هم لږ په داشان په تفصیل سره دا قصه مروي ده. په هغه کي ده چي د بني اسرائیلو یو قاضي د مرګ پر وخت وویل چي له ما وروسته به زما منصب (سرداري) څوک سنبال کړي؟ دهٔ ورته وویل چي ،زهٔ. هم له دې کبله د دهٔ نوم ذوالکفل شو.

په دې قصه کي دی چي کله به حضرت آرام کوو نو به شیطان راغی. چوکیدارانو به راوګرځوو خو بیا به هم دهٔ شور کاوه. د دې په وجه به حضرت له خوبه راویښ شو. داسي دویمه ورځ ، درېیمه ورځ یې هم وکړو. اوس نو حضرت له دهٔ سره تللو ته آماده شو چي زهٔ له تاسره ځم او ستا حق تاته دراخلم. نو په لاره کي شیطان د حضرت نه لاس خلاص کړو او ځیني منډه یې کړه.

حضرت اشعريؓ پر منبر وفرمایل چي ذوالکفل نبي نهٔ ؤ. هغه د بني اسرائیل صالح سړی ؤ. کوم چي به هره ورځ سل لمونځونه کول. د هغې نه وروسته هغهٔ د داسي عباداتو ذمه واخسته. په دې هغه ته ذوالکفل وویل شو. په یوه منقطع روایت کي د ابو موسی اشعريؓ نه هم دا رانقل شوې ده. په یوه ضعیف حدیث مسند امام بن حنبل کي دی چي په هغه کي د کفل واقعه بیان شوې ده. ذوالکفل نهٔ دي ویل شوي. ډېره ممکنه ده چي دا یو بل څوک وي. په هغه حدیث کي واقعه داسي ده چي کفل نومي سړی ؤ چي د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه نه يې هم مخ نهٔ اړوو. يو وار دهٔ يوې ښځې ته شپېته ديناره ورکړو او هغه يې پر بدکارۍ (زنا) باندې راضي کړه. کله چې دهٔ خپله اراده پوره کولو ته تيارې ونيوله نو ښځه په کپا او په ژړا شوه. دهٔ ورته وويل چې ما خو به پر تا څه زور زبردستي نهٔ وې کړې نو بيا د دې ژړا څهٔ معنا ؟هغې ورته وويل چې ما تر ننه د الله يوه داسې نافرماني نهٔ ده کړې، هغه وخت ماته زما محتاجي دا ورځ را ښکاره کړه. کفل ورته وويل چې ته پر يوه ګناه دومره پرېشانه يې؟ حالانکې د دې له مخه تا داسې هيڅ نهٔ دي کړي. په هغه وخت يې هغهٔ ښځه پرېښوده او ځينې جلا شو. او ورته يې وويل چې؛ ورشه دا دينار ماتاته بخښلي دي. قسم مې دې په الله وي چې زهٔ به د نن نه وروسته د الله يوه نافرماني هم ونهٔ وکړم. د الله شان ته ګوره چې په هغه شپه هغهٔ مړ شي. سهار چې خلک ګوري نو ددهٔ د کور پر دروازه په قدرتي توګه دا ټکي ليکلي شوي وي چې ؛ الله کفل وبخښلو. "

دويم ځل د قرآن کريم په سورة ص ۴۸م آيت کې د ذوالکفل ذکر راغلی دی. الله تعالی په دې آيت مبارک کې فرمايي :

آيت: وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخيار(۴۸)سورة ص

ژباړه:- د اسماعيل، يسع او د ذوالکفل ذکر وکړئ، دا ټول بهترينه خلک وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسیر، ژباړه: – په ابن کثیر کې د دې آیت تفسیر صرف دومره راغلی دی چې "اسماعیل، یسع او ذوالکفل صلوة سلامه علیهم اجمعین د الله تعالی خوښ او په خاصو بندګانو کې وو".

د قرآن کریم د دې دواړو آیاتو نه دا څرګندیږي چې ذوالکفل د الله یو صالح او تقوی داره بنده ؤ. په یو آیت کې یې ذکر د اسماعیل او ادریس علیه السلام سره راغلی او په یو بل آیت کې یې بیا د اسماعیل علیه السلام سره خو دویم ځل ورسره د یسع علیه السلام ذکر راغلی دی. هیڅ یوه داسې اشاره چې ځینې ثابته شي چې ګوتم ذوالکفل دی نهٔ څرګندیږي. دلته د قصص الانبیاء(ابن کثیر) یوه حواله هم را اخلم چې خبره بنه واضح شي.

د قصص الانبیاء په یو روایت کې راځي چې ذوالکفل د لیا (لیه) علیه السلامي زوی ؤ. هغهٔ د یعقوب علیه السلام لور، د یوسف علیه السلام خور او د ایوب علیه السلام کورودانه وه. یعني ذوالکفل د ایوب علیه السلام زوی ؤ.

د قرآن د مبارک آیاتونو د تفسیرونو او د قصص الانبیاء د یوې واقعې نه دا څرګندیږي چې ذوالکفل د الله یو نیک صالح او تقوی داره بنده ؤ چې د بني اسرائیلو څخه ؤ. یوائې د هندوستان بهوپالي صاحب چې ګوتم خدای منونکی مني، نور ټول مؤرخین یې د خدای او د روح نهٔ منونکی او د تخلیق کائنات په هکله یې چُپ ګڼي. د دې پورته ذکر شوو خبرو او اسنادو څخه څرګندیږي چې ګوتم بدهـ ذوالکفل نهٔ شي کیدای. هان دا کیدای شي چې د هند خلګو و ګوتم بدهـ ته نبي ویلي وي. (والله العالم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر دې لـه مخـه چـې د ګـوتم بدهـ پـه اړه خپلـې خبـرې پـای تـه ورسـوم ، د بـودهي مـذهب پـه هکلـه پـه افغانسـتان کـې د مونـدل شـو و مجسـمو او پـه دې خـاوره کـې د بـودهي مـذهب د خورېـدو پـه هکلـه د پوهنـوال محمـد رسـول بـاوري پـه زړه پـورې معلومـات لـه تاسـو سـره شـریکوم، هغـه پـه خپـل کتـاب " زمـوږ لرغونپوهنـه " کـې لیکـي چـې مشـهور چینـي سیاح هیـون تسـنګ د بودهـا د حقیقـي آثـارو پـه لټـون دافغانسـتان تـر ننګرهـار ولایـت جـلال آبـاد (هـډه) پـورې راغلـی ؤ. دهٔ د دې د پـاره پـه هنـد کـې څـو میاشـتې تېـرې کـړې وې. بیـا پـه ۶۳۰م کـال پـه کندزکـې د څـه وخـت تېرولـو وروسـته د بلـخ، بامیـان، کاپیسـا او لغمـان ولایتونـو تـه هـم راغلـی. پـه جـلال آبـاد کـې یـې ډېـر وخـت تېـر کـړی، او هـم د ګندهارا لـه لارې هند تـه رسـېدلی دی.دی وایي:

"هیـون تسـنګ چـې پـه خپلـو لیکنـو کـې یادونـه کـړې ده ، وروسـته بیـا بـل چینـي سـېلاني پـه شـپږمه پېـړۍ عیسـوي کـې د زیبـا[4] نـومي ځـای یادونـه کـړې ده، چـې و درونټـې تـه نـږدې د سیاه کـوه (تـور غـر) رود پـه غـاړه واقـع دی. (د درونټـې د برېښـنا بند سـهېل لـور تـه پـه دوه کلـومیټره کـې واقـع دی) هیـون تسـنګ یادونـه کـوي چـې سـهېل لوېـدیځ خـوا تـه (۱۲۰) پـه شـاو خـوا کـې د ناګـاګو پالـه پـه نـوم سـمڅې موجـودې وې چـې بودهـا د خپلـو لارویـانو د پـاره پرېښـې وې. فاهیان هم د دغو سمڅو یادونه کړې ده. "

د لرغونپوهـانو د پـاره چـې کـوم څیـز زړهٔ راښـکون پیـدا کـوي هغـه د بودهـا شـکل دی. د بودهـا د لـومړي شـکل پـه هکلـه د پوهـانو تـر مـنځ چـې کـوم شـهادتونه را مـخ تـه شـوي چـې د ګریـک بودیـک لـومړۍ مجسـمه یـې بـولي چـې " دا پـه ۱۸۳۴م کـال کـې د

[4] پـه دې نامه پـه بدخشان کي یوه سیمه او دره شته " زیباک دره"

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژرار د gacrad لخوا د کابل په شاوخوا کي تر لاسه شوې ده. او د هغه نه وروسته د ګندهارا په ټولو برخو کي د کيندنو په ترڅ کي دا مجسمې يا په دا شکل د بودها انځورونه لاس ته راغلي دي."

پر مخ ليکي چي "هغه څه چي په هند کي روښانه دی د ګريک بوديک د هنر نه مخ کي د بودها مجسمه د انسان په شکل نۀ ده جوړه شوې، او هر وخت د ليتوس(د لمر ګل په شان يو ګل) د ګل په شکل چي د خپلي غوړېدو ځالي حالت ته د رسېدو په حالت کي ليدل کېږي. او يا د دې په څېر د يوې بلي ونې په واسطه سره يې تېرې پاڼې درلودې (اشجار سوزني برګ) سره ښودل کېده. او د بودها مرګ يې د يوې عبادت خانې (معبد) کي ښودلی دی. او ځينې وختونه يې د دې پاره چي بودها په يو صحنۀ[5] کي موجود وښايي د هغۀ يې يو اويا دواړه پښې جوړې کړې. د بودها دغه شکل نۀ يوازي د ګندهارا بلکې د متورا په حوضه کي هم ليدل شوی دی. د بودهايي هنر او مذهب ځينې څېړونکي په دې عقيده دي چي په ګندهارا او په متورا کي هندي هنر دغه ستونزه تر ډېره بريده هواره کړې او دغۀ مسئله د ځانګړي علامو لاندي روښانه کړې. دغه دواړو مکتبونو د لومړي ځل د پاره د بودها شکل په رښتني انساني بڼه رسم کړ. خو د يو شي يادونه ضروري ده چي په متورا سبک کي د بودها په مجسمه کي کومي علامې او جزيات ليدل کېږي، په هندي سبک کي ښودنه کوي. هغۀ چي د هندي سبک د هنرمندانو ځانګړتيا وه."

دردی فياويدانه حکايت کوي چي "شهزاده بمبسار غوښت چي د شاه را روکا (قطب لوېديځ هند باچا) د پاره د بودها

[5] هغه ځای چي بازاري هنرمندان نڅېږي او يا کومه ننداره ښيي، سېل، تماشه، سټېج

(c) ketabton.com: The Digital Library

یــو انځــور ولېــږي، او د دې د پــاره یــې څــو تنــه هنرمنــدان (ســنګ تــراش، یــا انځــور ګــر) وګومــارل چې د بودهــا یــو ښــکلې مجسمه جــوړه کــړي. د غــو هنــر منــدانو چــې هــر څــومره وس وکــړ خــو مقصــد تــه نــهٔ رســېدل، تــر څــو بودهــا خپلــه د هغــو پــه وړانــدې (مــخ کښــې) نــهٔ ودرېــدی. او وروســته یــې دا تشــریح ورتــه وکــړه چــې لیــد د رســم وړ نــهٔ دی، نــو خپــل ســوری یــې پــه یــو تکیــه شــوي تختــه واچــوو . د هغــهٔ وروســته یــې هنرمنــدانو تــه لارښــوونه وکــړه چــې رنــګ یــې کــړئ. او د دې رســم لانــدې دا درې اساســي مطالــب د (بودهــا افکــار) ولیکــل چې عبارت یې دا ؤ، (بودها، قانون او جماعت) ".

یــوه بلــه واقعــه هیــون تســنګ د دې موضــوع ســره تړلــې داســې بیــانوي چې "پــه ننګرهــار کــې بودهــا پــه یــوه غــار کــې پــه یــوه تیــږه بانــدې خپــل ســوری واچــوو چــې وروســته د هغــه منونکــو د دې ســوري څخــه یــو شــکل جــوړ کــړو او د هغــې نــه یــې وروســته د مجســمې پــه شــکل کــې رامنځ ته کړو".[6]

د افغانســتان پــه لــوګر ولایــت کــې د چینایــانو لــه خــوا د مِــس عینــک د کــان د کینــدنې پــه تــرڅ کــې د بــودهي دور یــو ښــار مخــې تــه راغــی چــې پکښــې بــودهي مجســمې، لوښــې، د بودهــا رنګــین عکســونه تــر لاســه شــول.چې لــه دې دا څرګنــدېږي چــې بــودهي مــذهب پــه لــوګر ولایــت کــې څــومره خــورؤ. د ډېــره اســماعیل خــان او بنــو پــر لویــه لاره پــه رحمــان ډېــرۍ کــې هــم بــودهي اثــار مونــدل شــوي دي. د ســوات پــه جــان آبــاد ســیمه کــې د غــرهٔ پــه یــوه لویــه پرشــه ۲۰ فټــه لویــه بــودهي مجســمه کنــده ده. د ضــلع مــردان پــه بېلو بېلــو ســیمو کــې یــې ډېــر

[6] د جلال آباد او سنۍ هډې سیمه د هغه مهال " هیلو " د دوی تر ټولو مقدس ښار ګڼل کېدی نو ځکه " فاهیان " او " هیوان تسنګ " دلته راغلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثـار اوس هـم لیـدل کېـږي خـو لـه بـده مرغـه هغـهٔ لرغـوني مجسـمې او نـورد کـار ځیزونـه خلګـو تـرې وړي دي او تشـي کنـډوالي پاتـه دي. دغسي په ټیکسلا کي هم ګڼ شمېر بودهي اثار موندل شوي دي.

پـه دې توګـه ډېـر بـودهي اثـار پـه پېښـور ښـار کـي هـم مونـدل شـوي دي چـي پـه هغـه کـي د شـاه جـي ډهیـرۍ ډېـره د اهمیـت وړ ده. د دې شـاه جـي ډهیـرۍ پـه هکلـه پـه ۵م فـروري ۲۰۱۷ "آج" ورځپـاڼې "سـنډې میګـزین" کـي همـایون خـان اخونـد ډېـر پـه زړهٔ پـوري راپـور خپـور کـړی ؤ. اخونـد صـاحب د ډاکټـر سـید امجد حسـین پـه هکلـه لیکي چي "پـه شـاه جـي ډهیـرۍ کـي چي کومـه سـټوپه مونـدل شـوې وه پـه هغـه کـي د مهاتمـه ګـوتم بدهــد وجـود هـډونو ایرې (سـکاره) موجـودي وې کـوم چـي پـه دویمـه صـدۍ عیسـوي کـي کنشـکا باچـا تعمیـر کـړې وه. د دې سـټوپې پـه هکلـه درو چینـائي سـېلانیانو فاهیـان ۳۹۹ عیســوي ځخــه تــر ۴۱۲ عیســوي پــوري، ســنګ یــوان ۵۱۸ عیسـوي او هیـوان تسـنګ ۶۳۰ عیسـوي پـه خپلـو لیکنـو کـي د دې پـه هکلـه لیکلـي دي. د هیـوان تسـنګ مطـابق چـي دا سـټوپه ۴۰۰ فټـه جـګ والـی درلـود کومـه چـي د مهاتمـه بدهــد د هـډونو د ایـرو د ښـخولو د پـاره جـوړه شـوې وه. کـوم د مسـو (تـانبې) ډبلـی چـي د دې سـټوپه نـه تـر لاسـه شـوی دی دا د هغـه وخـت حکومـت یعنـي پـه ۱۹۰۸ کـال کـي د برمـا و حکومـت تـه ورکـړی. ځـه مـوده دا ډبلـی پـه شِـمله (هندوسـتان) کـي پـروت ؤ. اوس د دې ډبلـي یـو نقـل (Copy) پـه عجائـب ګهـر کـي پـروت دی. د برمـا حکومـت پـه "مامانـډلې" کـي یـوه نـوې سـټوپه جـوړه کـړه او دا ایـرې یـې پکښـي خونـدي کـړې. پـه ۱۹۳۹ دویم نړیوال جنګ کي لا دا ډبلی هلته پروت ؤ."

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ستوپه څخه تر لاسه شوې ډبلې يوه عجيبه واقعه ده، چې کله په کال ۱۹۰۸ عيسوي کې ډاکټر سپونر د شاه جي ډهيرۍ کيندنه پيل کړه نو دۀ ته د کيندنې په ترڅ کې يو بلوري د مسو ډبلې چې پکښې د ګوتم بدھ باقيات (سېځلي هډونه) وو تر لاسه شوه. دۀ د هغه وخت سرکار ته د دې ډبلې په هکله څه داسې وليکل.

" جناب!

مطابق قوانين دقيقه ۱۸۷۸ عيسوی پيراگراف (دفعه) نمبر ۴ کے تحت (سال ۱۸۷۸) ميں جناب کی خدمت ميں ايک کيس کٹ (ڈبہ) جس کے اندر ايک صندوقچہ ہے تبرکات ملا ہے۔ جس کے اندر آثار قديمہ ہے۔ ميں نے بحيثيت سر مينڈيٹ آرکيالوجيکل سروے دريافت کيا ہے۔ تانبے کے ڈبے پر کندے لکھائی کے مطابق کہ اس کو کشان بادشاہ (کنشکا) نے (اندازاً پہلی صدی عيسوی) دفن کيا ہے۔ اور ابتدائی چينی سياحوں کے شہادت سے ثابت ہوتا ہے کہ اس بلوری ڈبے ميں جلی ہوئی ہڈياں مہاتما گوتم بدھ کی ہيں۔ اس دريافت کے آثار قديمہ کے حوالے سے جڑی تعلق سے يہ تمنا کی جاتی ہے کہ اس کو حکومت کيلئے (دفينہ ايکٹ) دفعہ نمبر ۱۶ کے تحت حاصل کيا جائے۔ اور ميں آپ کا ممنون رہونگا کہ اگر آپ اس سلسلے ميں اقدام اٹھائيں۔ اور سرکاری نوٹس شائع کرائيں۔ جيسا کہ دفعہ نمبر ۵ (مذکورہ ايکٹ) کے تحت ضروری ہے۔"

دا ډهيرۍ په اصل کې هغه وخت د سادات کورنۍ وه. د کيندنې په حواله د سرکار او د دې کورنۍ تر منځ يو لاس ليک شوی ؤ چې که د دې کيندنې په ترڅ کې هره خزانه يا آثار قديمه تر لاسه شوه نو د دې نيم حاصل به د سادات کورنۍ وي. که بتان وغيره و موندل شو نو هغه به بلامعاوضه و سرکار ته ورکوي. سرکار دا کورنۍ راوغوښته او د هغه وخت زرګرانو خپل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيمتونه وويل چي په پای کي د پټي کمشنر د دې بلوري ډبلي قيمت ۴۵ روپۍ ولګوو. سادات کورنۍ ته يې ۱۳ روپۍ او ۸ آنې ورکړې او دا ډبلي يې سرکاري ملکيت وګرځاوه.

له بده مرغه هغه وخت سرکار دا ډهيری له سادات کورنۍ څخه نۀ واخسته، چي کله ورته د آثار قديمه له خوا وويل شو چي دا ډېره مهمه آثار قديمه ده نو دوی د سادات کورنۍ څخه دا ډهيری په پيسو اخستلو فېصله وکړه، خو سادات کورنۍ دا نۀ کړه پر خرڅه.نن سبا د دې ډهيری نوم اخون آباد نمبر ۱،۲ دی".

د دې نه دا واضع کېږي چي د بودهي مذهب منونکي خپله د پښتانه قام و لوی تاتوبي ته د خپل مذهب د تبليغاتو په هکله راغلي وو. په کومو پښتني سيمو کي چي په لويه کچه بودهي آثار تر لاسه شوي دي په هغو کي لوګر، ټېکسلا، ننګرهار، کابل،پېښور، باميان، مردان، چارسده، سوات، بونېر او نوري پښتني سيمي شاملي دي.

کله چي بدهـمت د هندوستان نه کډه وکړه نو خلګو ته ثرګنده شوه چي په دې مذهب کي ډېري خاميانې وې. يعني د خدای تصور، الهام و وحي بالکل نۀ وو. او په خاصه توګه د تخليق کائنات په هکله د بدهـمت مذهب خاموشي يو ډېر لوی سوال ؤ. برهمنو د دې مذهب د ختمولو د پاره هره جائزه او ناجائزه لاره خپله کړه، لاکن بدهيانو د دوی مخ نيوی او مخالفت ونۀ کړ. هغه په دې چي د بدهـ مذهب بنسټ پر عدم تشدد ولاړ ؤ.

د عدم تشدد پيرو کارګوتم بدهـ د اتيا کالو په عمر کي غالباً ۴۸۰ ق،م يا ۴۸۸ ق،م د پيردا په سيمه کي مړ شو. د دۀ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجـود سـکاره (ایـرې) یـې په بېلا بېلـو هېوادونـو کـې پـه بـېلا بېلـو ستېوپو (د منارو په شان لویو ګنبدو) کې پټې کړل شوې.

یـوه مهمـه خبـره دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چـې د ګـوتم بدهـ او د بدهـ مـذهب بنیـادي مقصـد عـدم تشـدد او د انسـانیت سـره مینـه وه خـو پـه اوسـني وختونـو کـې د ګـوتم او د بدهـ مـذهب د عـدم تشـدد فلسـفه پـر تشـدد بدلـه شوې ده. تاسو وینئ چې لـه څو کلونـو راهیسـې پـه روهنګیـا (برمـا) کـې د تشـدد یـوه خـونړۍ څهـره د بدهـ مـذهب منونکـو خـوره کـړې ده. د مـذهب پـه نامـه انسـان وژنـه یـې د سوشـل میډیا، پرنـټ میډیا او لـه مسـتندو رسـنیو لـه لارې پـه ټولـه نړۍ کـې خـوره ده او د نـړۍ هغـو بشردوسـتو هېوادونـو چـې د انسـانیت او بشـر دوستۍ دعوېدار دي پـر دا ظلـم او بربریـت سـترګې پټـې کـړې دي. نـهٔ پـوهېږم چـې هغـهٔ کـوم مقاصـد دي چـې د انسـانیت نـه بـالاتر دي، او دغه حال له تېرو څو لسیزو راهیسې د پښتون افغان اولس هم دی.

مـا چـې کلـه دا کتـاب (*گوتم بدھ،زندگی اور افکار*) ولیـدو او بیـا مـې ولوسـتونـو مـې و یـوه، دوو مشـرانو لیکوالانـو تـه دا کتـاب ښـکاره کـړو، هغـو زهٔ دې تـه وهڅـولم چـې دا کتـاب و پښـتو تـه وژبـاړم. ولـې چـې تـر اوسـه زمـا پـه فکـر پـه پښـتو کـې ماسـوای د پروفېسـر محمـد پروېش شـاهین صـاحب، پـر ګـوتم بدهـ بانـدې کـار د نیسـت پـه معنـا دی. او ورسـره ورسـره د مـذاهبو پـه حوالـه زمـا د قـام د تـاریخ طالـب علمـان بـه د یـوه لرغـوني غیرسـامي نړیـوال مـذهب د عقیـدې او افکارو څخه خبر شي.

د هغـو ملګـرو پښـتنو نومونـه دلتـه پـه دې ضـروري ګڼم چـې د دوی پـه ډاډ او مرسـته دا کتـاب تـر چـاپ ورسـېدی. لکـه د نومـوړي څېړونکـي شـوکت تـرین صـاحب، رئـیس ریحـان منګـل صـاحب. مشـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکــوال او څېړونکــي اروا ښــاد عبــد العلي غورغشــتي صــاحب،(دا وخـت لا ژونـدی ؤ، پـر ګـوريـې نُـور شـه) د کـالم نګـار محتـرم عمر ګـل عســکر صــاحب، د مشــر لیکــوال ســلیم بــنګش صــاحب، د محتــرم لیکـــوال فدا محمـــد لېـــوال نـــورزي صاحب،پروفېســـر مولانـــا عبـد الخالق منـدوخېل صـاحب، د همځـولي لیکـوال ښـاغلي حبیـب الله کاکړ صـاحب، مولانا محمـد فریـد صـاحب او میـر حسـن خـان اتـل صـاحب ډېـره زیاتـه مننـه کـوم. د خلیـل الله تصـمیم او د محمـود رشـي صـاحب هـم کـوروداني کـوم چـي د دې کتـاب پـه ترتیـب او ښائسـت کـي ډېر ستړي شو.

ژبـاړه یـو ګـران هنـر او سـتړی کـار دی ځکـه کـه لـه مـا لـږ و ډېــري تېروتنــي شــوي وي او شــوي بــه هــم وي، ولــي چــي پــه دې تـاریخي اثـر کـي ډېـر داسـي د هنـدي او پـالي ژبـو لغتونـه وو چـي مـایې لغـوي معنـې پـه یـوه قـاموس کـي هـم نـهٔ وموندل، هیلـه لـرم چـي تاسـو بـه زما دا نیمګړتیاوي په زړهٔ درنې نهٔ اخلئ.

ستاسو د روښانه او سوکاله سباوون په هیله، په درنښت

زړګی علیخېل

سهېلي پښتونخوا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخذ لیکونه

کتاب	مصنف	مخ
بدھ مت، تاریخ عقائد و فلسفہ	رابرٹ وین ڈی ویئر، اردو ترجمہ، ملک اشفاق	9،10،11
تاریخ مذاہب	رشید احمد، ۱۹۶۸ چاپ	154،155
ایضاً	ایضاً	332،330،331
ایضاً	ایضاً	334،335
ایضاً	ایضاً	342،343
ایضاً	ایضاً	،348 345،346،347
زموږ لرغونپوهنه	پوهنوال محمد رسول باوري	152،156،157 158،
تاریخ عالم پر ایک نظر	پنڈت جواہر لال نہرو	105،106،107
د نور مظهرونه	عبدالرحیم مجزوب	184
ہندوستان سے اپجے دیگر دہرم، بدھ، جین۔	محمد اسماعیل ہاتف بھوپالی، دسمبر ۱۹۲۳	1,2
بدھ مت اور اسلام	الیگزنڈر برزن، ترجمہ، ڈاکٹر امجد علی بھٹی	112
تفسیر ابن کثیر، سورة انبیاء آیت ، ۸۶،۸۵، جلد ، جلد سوئم	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر، ترجمہ، خطیب الھند مولانا محمد جوناگڑھی،	420,421,422
تفسیر ابن کثیر، سورة، ص آیت، ۴۸ جلد چہارم	ایضاً	407,408
تفسیر ابن کثیر، سورة توبہ، آیت ۱۲۸ جلد دوئم	ایضاً	416
قصص النبیاء۔	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر	
د وېب له لاري د بدھ ایزم په هکله بېلي بېلي ویډیو ګاني، ډاکومنټریاني او قاموسونه		
آج ورځپاڼه، شاه جي ډهیری، سنډې میګزین، ۵ فروري ۲۰۱۷	همایو خان اخوند	21
زاهد پښتو، پښتو سیند	عبدالقیوم زاهد مشوانی	
ظفر اللغات	بهادر شاه ظفر کاکاخېل	
تذکرہ، جلد اول	علامہ محمد عنایت اللہ المشرقی	61
سو عظیم انسان	مائیکل هارټ، ژباړه: عاصم بټ	41
دینیات	سید ابوالاعلی مودوديؒ	9,46

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکسونه

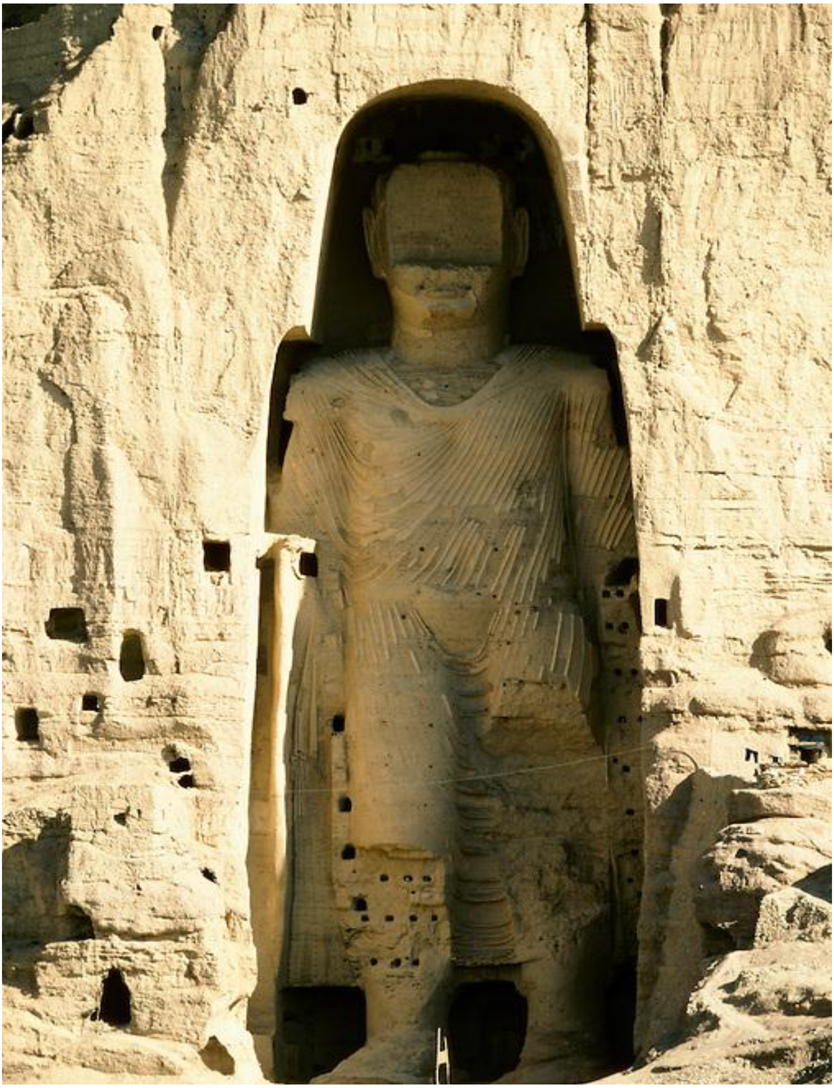

د افغانستان په بامیان ولایت کې د بدها تر ټولو لویه مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټېکسلا کي تر لاسه شوي بودهي دوره بريني مجسمې

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کښي موندل شوې بودهي مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې موندل شوی یو رنګین بودهي عکس

په میوزیم کې پرته د ګوتم بدهـ لرغوني مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

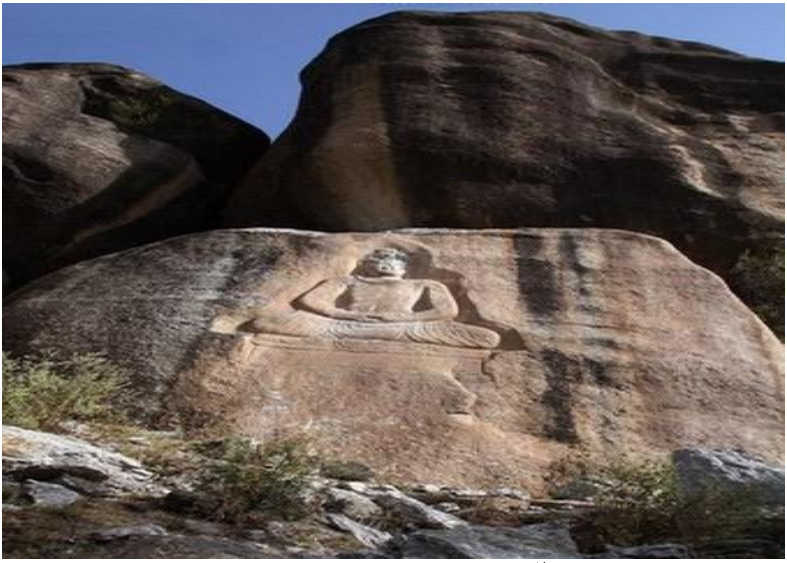

د سوات په جان آباد کي پر یوه پرشه د بدها لرغونې مجسمه

په کابل میوزیم کي پروت په لوګر کي موندل شوی رنګین بودهي عکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په لوګر ولایت کي د مس عینک په کیندني کي موندل شوې د بدها لرغونې خاورینه مجسمه

د افغانستان په لوګر ولایت کي د مس عینک په کیندني کي موندل شوي د بدها لرغوني خاوریني مجسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم، نوټ

د سراوستي[7] د اوبو شورد اوربدلو او پرشګه باندي د باد څخه ورک شوو نخښو (پلو) لوستولو والا په دې خبر دي چي هند او سندهـ د خپل زراؤ کلونو په ارتقائي سفر کي رشي (هندي عالمان) ست ګرو (ويدي عالمان) او وليان زيږولي دي. د کوم چا چي د علم او عرفان او د پوهني څخه د دې سيمي خاوره دومره سېرابه شوې ده چي د تېرو سلګونو کلونو څخه روانه نظرياتي او غير نظرياتي يرغلګري او فرقه پرستي باوجود د مينې او عدم تشدد څخه د معطري خاوري ډېره پُر لذته خوشبو د دې په ذره ذره کي اوس هم جذب ده.

دا هغهٔ خوږ بوی دی چي د وربځو سره يې خپل سفر جاري ساتلی او په ځمکه کي خوارهٔ غرونه، ځنګلونه، صحراوي او د دريابونو برخه جوړ شوی دی. له هم دې خوږ بوی څخه مهرګړهـ، ګجرات او د کاټهيا وار غونډي ښاري رياستونه جوړ ېدل پيل شول، کوم چي زموږ د عهد قديم افتخار ګڼل کېږي او د قبل از آريه سماج ورثه هم ده. نن هم هغه څېړونکي چي د دې ښارونو نهٔ ورکېدونکي د خاورو په رنګو کي د دې سماج د معلومولو په هڅه دي، پوهېږي چي سياسي، معاشي او د روحاني اقدارو په اړه دا خطه پر ځان د عهد قديم ناز کوي. لاکن دا ښاري رياستونه د آرياؤ د راتګ سره سره لږ د خپلو کمزوريانو او تر ډېره حده د بهرني حمله آورو د يرغلګرۍ په وجه خپل دا سفر جاري نهٔ وساتلو. د منځني آسيا د لاري، د لوېديځي او سهېلي

[7] په هندوستان کي يوه لرغوني سيمه چي اوس د يو سيند په نامه موجوديت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسیا پـر دې ښـاري ریاسـتونو بانـدې د آریـاؤ حملـې، د طوفـان نـوحؑ نـه هـم زیـات وېرونکـي اثـرات واچـول. پـه سـمندري طوفـان کـې د هرڅـه بـایللو والا خـو صـرف د اوبـو د شـوه کېـدو پـه انتظـار وي، او څنګـه چـې اوبـه د خپلـو پخوانیـو لارو خـوا تـه برابـري شـي نـو دوی د ژونـد د تېرولـو هڅـې بېرتـه د پخـوا پـه شـان پیـل کـړي، لاکـن د آریـاؤ دې خطـې تـه راتـګ یـو داسـې نـهٔ ختمېـدونکی طوفـانؤ چـې د دې ځـای پـه تهـذیب کـې داسـې ونښـت چـې د مینـې او عـدم تشـدد بـرخلاف، خـوف او تشـدد تـه یـې وده ورکـړه. انتقـام او د جنګـې جنـون پـه هکلـه د شـاعری څخـه را واخلـه د انسـان او ځنـاورو مـذهبي او قـانوني قتـل، کلتوریـې د دې سـیمي نـهٔ بېلېـدونکې برخـه وګرځولـه. لکـه څرنګـه چـې د سېلاب نـه ځمکـه سېرابه شـي، هـم دغـه شـان د آریـاؤ راتـګ او د یلغـار مثبـت اړخونـه نـهٔ شـي نظـر انـدازه کېـدلای. لاکـن دا یـو ویـرجن حقیقـت دی چـې د نفسـا نفسـۍ او د مهـاجرت کـوم کلتـور چـې د آریـاؤ د راتـګ نـه پـه دې سـیمه کـې وده وکـړه، دغـه د نفـرت او انتقـام رویـې تـر ډېـره حـده د مضـبوط نـه هـم مظبـوط کولوپـه اړه د یـو معـاون کـردار ادا کـړی. سـپین، تـور، اوږد ، ګـردی، ځـایي، غیـر ځـایي او مارشـل ریـس (جګـړن قـام یـا نسـل) غوندي فاشسټ نظریات یې زموږ په وینو کې شامل کړو.

زمـوږ پـر سـیمه هنـدي دیومالا (هنـدي خیـالي کیسـې) هـم د دې نظریـاتو پـه وجـه وده وکـړه. یعنـې پـه ویـدونو او ویـدک کلتـور کـې جګـړن آریـائي قبیلـو ماسـوا ځـایي قبیلـې یـې د هنـدي دیومـالا برخـه وګرځـولې. لاکـن هنـدي دیومـالا پـه یـو ځـای کـې هـم د آریـاؤ د برتـرۍ اصـول نـهٔ کـړو هېـر. هـم دا وجـه ده چـې هنـدومت او د هغـه څخـه متـاثر ټولـو مـذاهبو کـې آریـائي برتـري پـه څـه نـا څـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل کې موجوده ده. باوجود د دې چې مسلمانان په هند او سندهـ کې د هندوانو سره براه راست د تصادم په شکل کې داخل شول. په هندوستاني مسلمانانو کې آريائي برتري تر ډېره حده موجوده ده. ګوا د هړپه، موهنجو داړو او نور قبل از هړپه ښاري رياستونو د سياسي و معاشي نظام په هکله موږ ته تر ډېره حده معلومات نشته. لاکن د دې ځای په کنډوالو کې تر لاسه شوې علمي رښا ثخه دا خو په اسانۍ ويلای شو د دې ځای په تهذيبو کې اعلی شکلونه ليدل کېدل. د دې باوجود موږ ته په دې خپله سيمه کې د دې قديم ښاري رياستو او په دوی کې خور تهذيب و تمدن تسلسل په نظر نهٔ راځي. په سپت سندهو کې يې د فتح نغارې د ويلو وروسته آرياؤ د مذهب د کرهنې د پاره په شمالي هندوستان کې د ګنګا او جمنا غاړې خوښې کړې او هلته يې د خور ځنګله د ختمولو وروسته د ويدک ادب د بنسټ سره يې اړيکي جوړول لګيا کړل.

يو دلچسپه امر دا دی چې دوی په دې کې ځای پر ځای ديسي (کورني) رنګونه هم خور کړو. دا ديسي رنګونه که چرته د قبل از آريا نمائندګي يې هم کوله نو د مسلسل مزاحمت امين هم وو، د کوم مخ نيوی چې د آرياؤ د ګنګا و جمنا تر ناوې پورې د را رسېدو پر وخت وشو. د کوم په وجه چې د نوي مکتبه فکر بنياد ايښوونکو او د هغو خپل مت (مذهب) د مقبوليت او د خپل هم پلويانو په تعداد کې د اضافې د پاره د تورو خدايانو او قبل از آريائي بهجن (منتر) يې د ويدک ادب مستقل برخه وګرځول. لهذا د نوي مذهب پېروکارانو له دوی ثخه مخ کې خور شوي علم و فکر سره يې مخامخ د جنګ ثخه پرته دا د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذهب د وجود یوه ماته برخه وګرځوله. لاکن په حقیقت کي دا داسي برخه وه د کوم مقام چي د جاهله، بې علمه او شودر څخه عبارت ؤ. دې نوي مذهب چي و براهمن ته کومه بزرګي او مقام ورکړو، هغه بالاخر د دهٔ د غاړي توک جوړ شو. دا صحیح وه چي په فکري اعتبار برهمن د کوم مقام او مرتبې مستحق ؤ چي دهٔ ته ورکړو، لاکن په عملي ژوند کي براهمن یو داسي بلا جوړ شو کوم یوې چي ټول هندومت په کراره کراره تر حلقه تېر کړی. او س تر پربهو (لوی براهمني عالم) ته د رسېدلو د پاره لاره براهمن وګرځېدی. ویدونه یې په داسي ژبه ولیکل چي د دې سیمي د خلګو د پاره نا پېژندونکې وه.

مورنۍ ژبي یې د ځناورو ژبي او سنسکرت یې د علم او عرفان ژبه وګرځوله. دا هغهٔ لساني روایت دی د کوم تسلسل چي بیا وروسته هندي مسلمانانو، عربي او فارسي د علم او قانون ژبه وګرځوله، او مورنۍ ژبي یې تر ټولو کم تره او نا مکمله وګرځولې. دا د برهمن مت ابتداء وه کوم چا چي په دې مور ځمکي باندي د خوف او جانبداری بنسټونه کښېښول، لامحاله د دې طوفانونو ردعمل فطري ؤ. د زرنه بیا تر پنځه سوه کاله قبل از مسیح زمانه د داسي بې شمېره هنګامو څخه عبارت ده. دا خبره د خوشحالۍ ده چي د دې ځمکي زامنو د ازادۍ د پاره د هیڅ یو مقدس یا غیر مقدس فکر، پلویان نهٔ شول جوړ او د دوی خلاف یې مسلسل د ازادۍ بیرغ جګ وساتلو. په دې عمل کي داسي هم ؤ چي په دویمه لاره یې د برهمن مت مقابله وکړه، دا هم یو منطقي ردعمل ؤ چي داسي صورتحال هیڅ کله هم د یو ازیت ناکه حقیقت نه کم نهٔ وي. لاکن په داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کې هغهٔ کوم چې د منځ لاره باسي، هغهٔ دي کوم چې د حالاتو خبر مسلسل پخلپه موجودګۍ کې داسي ثابتوي لکه د شپې په خاموشۍ کې د مسو د پاولیو شرنګار. د منځنۍ لاري بې شمېره پلټونکي د دې ګونجلي معمې د حل کولو په هڅه کې کلي په کلي د کوڅو خاوري يې په سر بادولې او د دا معلومولو په کرب کې مسلسل د يوې انتها څخه تر بلې انتها پوري روان وو.

بيا په دې بهېدونکو خلګو کې د مايا ښاغلى ګوتم هم شامل شو او د دې نا ليدلواو لا متناعي لارو د سلسلو برخه جوړ شو. د فکر په خولو لوند کله به د سمندر په غاړه د شګو سره شو او کله به د سمندر څپو دى د سمندر په تل کې تر تله ورسوو. او بيا چې کله دهٔ د مراقبې (تياګ) په وسعت کې ليدل وغوښت نو هغه د ګيان (فکر) و هغه منازلو ته ورسېدو د کوم د خواهش په لاره کې چې بې شمېره مسافران کچکول په لاس کې په تيارو لارو کې روان د مرګ سره ملهٔ شو. هم دغه هغه لمحه وه چې ګوتم د بدهـ پوري سفر مکمل کړو.

د بدهـ مذهب په دومره تېزۍ د خورېدو وجه نهٔ خو فتوحات دي او نهٔ قبضې. بلکې د دې حقيقي وجه دا ده چې بدهـ مت په کوم هېواد کې خور مذهب د علم ترديد کولو پرته د هغهٔ څخه مدد اخستو. او د هغوى هم خيال او روحاني و فکري عظمت غندني څخه پرته يې خپل سفر پيل کړ. په دې هکله دهٔ له مخه خور شوي فکر تذليل نهٔ وکړو نو د دهٔ هم تذليل نهٔ شو وه. د مناظرو په مقابله کې يې مزاکرې، د ټکراؤ په مقابله کې يې جوړښت، د مسکا په مقابله کې يې خندا، فتح او شکست په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابله کې يې د مينې او امن فضا جوړه کړه. په دې وجه د بدهـ مذهب (علم پوهنه) خورشو. د بدهـ د نظرياتو مقبوليت د دهٔ د پيروکارانو (پلويانو، امت) وو. خو د نورو مذاهبو په پيروکارانو کې دا افکار په ډېر عزت او احترام ليدل کېږي.

د هغهٔ حقيقت ژوندی اظهار موږ دلته ښهٔ ليدلای شو. د دې باوجود چې د بدهـ د پيروکارانو شمېر په وړو کې د مالګې په شان کم دی، او بدهـ د خپل ټاټوبي څخه شړنه په برخه شوې وه. لاکن دلته نن هم عيسائيان، هندوان، مسلمانان، سکهان او په نورو مذاهبو کې په ډېر مشکل سره داسې نومونه ليدل کېږي د کوم چا چې خلاف نهٔ به تعصب وي او نهٔ نفرت. هم په دې نومونو کې د ګوتم نوم يو ممتاز حېثيت لري. دګوتم د يو ژوندي علامت په څير نن هم زموږ په ټولنه کې موجود دی. د دې باوجود چې د بدهمت پيروکاران او مبلغين د نشته په معنا دي.

د ګوتم روحاني وجود و هر انسان ته په منې کې د بخملي کمبلي تود ش وربخښي او ورسره د دهٔ درس د نسلي برترۍ او مذهبي برترۍ برخلاف د ټولو انسانانو د پاره يو برابر دی. دهٔ برهمن، شودر، سيد، غير سيد، ځايي، غير ځايي څخه پرته و هر انسان ته د خپلي ازادۍ احساس او درس ورکړی. او دهٔ وويل چې نهٔ خو د چا، ګرو (استاد)، پير يا مسيحا شته او نهٔ د چا مجاور، مريد يا امت. د دې برعکس کوم انسان چې د خپلو خواهشاتو پر ګنجلي نفسياتي جال بانديې د کره کتنې نظر وکړي او هغه رد کړي نو هغهٔ حقيقي ازادي تر لاسه کړي. او په دې توګه هر انسان ته يې دا زېری ورکړی چې هغه د خپل تقدير خپله خالق دی، او د خپل ښهٔ او بد خپله ذمه واره دی. د ازادۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذمه واری پر بنا دا یوه داسې نقطه وه چې له دې سره د بنې نوع انسان تړون لازمي ؤ.

نو د دې پرېکړه شوې ده چې د هند او سندهـ په تاریخ کې تر منو منو خاورو لاندې اوس هم یو ژوندی مثال دی. او دې ته منتظر دی چې د بحیره عرب په اوبو کې یوه غوټه ووهي او د دې تر تله پورې ځان ورسوي. بیا بېرته د راستنېدو په دې سفر کې په خپلو لاسو دا خاوره را واخلي او په دې ځمکې یې خوره کړي تا چې د دې خاورې په خوشبو سره زموږ نن ته د مینې او امن غسل په نصیب شي. په دې کې هیڅ شک نشته چې زموږ "نن "د درندګۍ، خوف، فرقه پرستۍ او د جهنم څخه عبارت دی او دا دردناکه روان وخت زموږ د تېرې ورځې تسلسل دی. هغه تېره ورځ چې د پردیو د راتلو پر وخت زموږ تر منځه جګړې او زموږ د خپل تاریخ سره د غدارۍ سوب.

کله چې مېندې د خپلو زامنو او خاوره د خپلو ښاغلو د لاسه بې عزته شي نو بهرني خلګو ته زخم ورکول هیڅ معنا نهٔ لري. هم د غه هغه مقام دی چې انسان پخپله په خپل عدالت کې ودرېږي. خپله ملزم، خپله قاضي، د دهٔ خوښه ده چې عدالت له منځه یوسي یا ځان ازاد کړي. او نن موږ هم د دې حالاتو سره مخامخ یو.

موږ چې په تېر زراؤ کلونو کې و کومې بڅرکې ته پُوک ورکړی دی که هغه نن زموږ په مخ خپل تود ش پرېښی دی نو پکار دی چې موږ خپل بانهٔ د سبځېدلو سره ځان ستې (ژوندی په اور ورګډېدل) کولو ته تیار کړو. د بدلون او ترقۍ ټولې لوړې استعارې کومې چې موږ د خپلو حکمرانانو نه مستعار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستي دي، يو يو د دې اورنه سکاره تري جوړېږي او موږ يو چي دې ته د بل لګولي اوروايو. هو، که موږ خپله ګناه قبوله کړو او دې زندان ته ځان وسپارو نو کېدای شي چي زموږ راتلونکي نسل ته يوه ښه لاره پرېږدو. هغهٔ لومړی ګام چي په اخستلو يې د فرش نه تر عرشه پوري ټول قلفونه خلاصېږي، او تياري ختمېږي. دا هغهٔ لومړی ګام دی چي د دې په اخستلو کله نا کله پر موږ ډېر زيات کلونه بې نخلستانه په يوه ناتمامه صحرا کي تېر شي او کله موږ د هغه او بو په څېر شو چي د هغې پر سر ولاړه زومی (لوخه، د ګند يو پوستکی) ورځ په ورځ تور بخوني اوړي. په پيل کي چي دا کتاب تر ما را ورسېدی نو ما فکر وکړی چي پر ګوتم باندي زموږ سره هيڅ داسي مواد نشته، نو مي د خورولو نيت وکړی او د ځان سره مي دا عهد وکړی چي زهٔ به دا ضرور خوروم.

دا کتاب موږ ته د طاهر اصغر د کتابتون نه د زاړهٔ کتابونو څخه تر لاسه شو. کله چي موږ دا کتاب وليدو نو د پوښتي (ټائټل) پر ځای يو سپين کاغذ پر لګېدلی ؤ. د کتاب دننه د سرليک مضامينو پورته چا ليکلي وو (ګوتم بدھ) ډاکټر محمد حفيظ سيد، ايم،اې – پي، ايچ، ډي.ډي لټ.

طاهر اصغر نه پوښتنه وکړه نو د محمد حفيظ سيد په هکله دهٔ ته هيڅ معلومات نهٔ ؤ. موږ د ډېرو خلګو نه پوښتنه وکړه، يو بنګالي ملګري نه دا معلومه شوه چي ډاکټر صاحب پر هندوستاني فلسفه باندي يو کتاب ليکلی ؤ، لاکن هغهٔ ملګري ته هغه کتاب نهٔ شو ترلاسه. خدای بخښلي صفدر مير هم د لاعلمۍ اظهار وکړو. هم په دې وجه موږ دا کتاب بغير د مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعرف خپوروو. که په تاسو کې څوک زموږ په دې هکله کومک کولای شي نو موږ به په را روان ایډیشن کې دا کمي پوره کړو.

دا نوټ په جون ۱۹۹۶ کې لیکل شوی ؤ، لاکن د کتاب په مکملېدو او خورېدو کې دوه کاله نور ولګېدو، دې نه مخ کې یو ملګري دا نوټ ولیدو او د هغه په مشوره په دې نوټ کې نور کار هم وشو او د هغې په رڼا کې دا تر خورېدو ورسېدو. زهٔ د هغه ملګري ډېره مننه کوم چې پر وخت یې کومک را کړو.

مننه

عامر ریاض ستمبر ۱۹۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

د قبــل مســیح پنځمــه او شــپږمه صــدی د نــړۍ د پــاره یادګـاري دي. پـه دې کـي هـیڅ طوفـان نـوحٌ نـهٔ ؤ راغلـی، او نـهٔ کـوم قیصـر ټولـه نـړۍ فتح کـړې وه. لاکـن پـه انسـاني ذهـن، اخـلاق او پـه ټـولنیز ژونـد کـي داسـي انقلابونـه رابښـکاره شـول چـي تـر قیامتـه بـه یـې اثـرات وي. پـه یونـان کـي فیشـاغورث، پـه ایـران کـي زرتښـت، چـین کـي کنفوشـس او پـه هندوسـتان کـي ګـوتم او مهـاویر غونـدي د مـذاهبو بنسـټ ایښـوونکو د زوکـړي تـاج هـم د دې صـدیانو پـر سـر دی. پـه دوی کـي دهـر یـوه اثـرات د دوی تـر هېـوادو پـوري محـدوده نـهٔ وو، بلکـي پـه نـړۍ کـي پـه بېـل بېـل نومونـو او څهـرو ورسـېدل. لاکـن پـه دې لـوړه مرتبـه لرونکـو شخصـیتونو کـي ګـوتم یـوازنی حېثیـت درلـود. د دهٔ مـذهب چـي کـوم عـالمګیر حېثیـت ومونـد هغـه د هیـڅ یـو مـذهب پـه هغـهٔ وخـت کـي پـه نصیب نـهٔ شـو. تـر دې انـده چـي نـن هـم پـه دا بحـث کېـږي چـي پـه نـړۍ کـي د بودهیـانو تعداد زیات دی که د عیسائیانو.

مـوږ پـه دې ورکـوټي کتـاب کـي د دې جلیـل القـدر بـزرګ ژونـد، د دهٔ تعلیمـات، پـه هغـه کـي ردوبـدل او پـه مختلفـو هېـوادو کـي د هغـه د اشـاعت پـه هکلـه خبـره څېړلـې ده. لاکـن سـتونزه دا ده چـي د همالیـه غونـدي لـوړ شخصـیت د عقیـدت او مبلاغـې پـه داسـي ګـرد کـي پـټ دی د کـوم چـي هیـڅ صـحیح خدوخال پـه نظـر نـهٔ راځـي. بیـا چـي پـر کومـو وسـائلو زمـوږ تکیـه ده هغـه لـه سـره غـائب دي. د ګـوتم بدهـ خپـل هـم عصـر یـا د هغـه خپـل لیکلـي کتابونـه موجـود نشـته، کـوم معلومـات چـي دا وخـت لـه مـوږ سـره شـته هغـه قریبـاً د درو سـوو کلونـو نـه وروسـته دي. کـوم چـي پـه ضـبط تحریـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـي تـر رارسـېدو پـوري د دهٔ د عقيـدت منـدانو پـه حـافظو کـي محفـوظ وو. هـم پـه دې سـوب د تـري پټـک د دې عقيـدې بـاوجود چـي ګـوتم بدهـ د خـدای پـه هکلـه بحث کـول بې سـود ګڼلـی دی، او د روح نـه يـې انکـار کـړی دی. مـوږ د ماهيـان فرقـې د دې بيـان سـره اتفـاق کـوو چـي ګـوتم د خـدای پـه هکلـه اقـرار کـړی او هغـهٔ يـې واجـب الوجـود او مختار ګُـل ګرځـولی دی، او د روح پـه وجـود يـې هم يقين درلود.

د دې تفصـيلات بـه پـه کتـاب کـي مخـي تـه راځـي، البتـه لوسـتونکو تـه دا يـاد سـاتل پکـار دی چـي د ګـوتم بدهـد مـرګ نـه وروسـته قريبـاً درې سـوه کالـه وروسـته لـه مـوږ سـره د دهٔ د ژونـد حـالات ، تعليمـات او د پېژنـدګلو پـه هکلـه مـواد تـر لاسـه شـوی دی، ګـوا د دې مـواد پـه هکلـه يـوه برخـه پـه تـاريخي اعتبـار مـوزو نـهٔ شـو ګـڼلای. بيـا هـم د محقـق د پـاره پـه دې انبـار کـي تـر ډېـره حده لعل و جـواهر تـر لاسـه کېدای شـي او د سـالک د پـاره دا لازمـه ده چـي د حق پـه لټـون کـي او د صـداقت پـه هڅـه کـي د هـر قسـم مـواد پـوري ځـان ورسـوي. هغـه کتابونـه چـي د بدهـ مـت او د هغـه د بـاني پـه هکله څه مواد تر لاسه کېدای شي ،په دا ډول دي.

1 . **تري پټک :[8] يعني درې ټوکرياني**

۱: پـه ويلـو کـي خـو دا درې دي لاکـن پـه هـري ټـوکرۍ کـي ځـان ځان ته کتابونه دي. په دې د دوی تفصيل وړاندي کول ضروري ګڼم.

لـومړی پټـک (ټـوکرۍ): د دې نـوم ونيـا پټـک[9] دی، يعنـي د سنګهـ د پـاره احکامـات. پـه دې کـي درې کتابونـه شـامل

[8] Tripatika 1,11,111

[9] Vinaya pitaka

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (ا) د مـرګ بهنـګ،[10] یعنـي پتـي موکهـ (خاونـد) بمـع شـرح او حواشـي (ب) کهنـډک[11] (ج) پریـوار (کهـول)[12] پاټهـ. پـه دې کتـابونو کـي د پتـي موکهـا او د ګنـډهک پـه انګرېـزۍ کـي رائـس ډیوډس venaya terts په نامه ژباړه کړې ده.

سـوت[13] پټـک (ټـوکرۍ): یعنـي د بدهـ مـذهب عـام منونکـو خلګـو د پـاره زریـن اصـول. پـه دې کـي د ډېـرو سـرلیکونو سره ډېر کتابونه شامل دي. هغه سر لیکونه دا دي.

(۱) ډګهـ نکایـه[14] : دا د څلـور دېـرش کتـابونو مجموعـه ده. پـه کـوم کـي چي مهـا پرنـي بهـان[15] ډېـر مشـهور دی. پـه دې کـي د، اوو ژباړه برنوف او ګوګرلي کړې ده.

(۲) مجهـم نکایـه[16]: پـه دې کـي یوسـلو دو پنځـوس **۱۵۲** کتابونه دي او دا ډاکټر ټرمکز ترتیب کړي دي.

(۳) سموت نکایه[17] : دا مسلسل نظمونه دي.

(۴) آم ګتـر نکایـه[18]: پـه پټکـو کـي لویـه مجموعـه ده، پـه دې کي کهډک نکایـه[19] هم شته، په کـوم کي چي (الف) کهډک پاټهـ[20] دی، د کـوم چـي چلـډرس ژبـاړه کـړې ده.(ب) دهـم پـد[21] دی، د

---

[10] Sutta Vibanga
[11] Khandaka
[12] Privara path
[13] Sutta Pitaka
[14] Digha Nikaya
[15] Maha Parini Bhana
[16] Majjhima Nikaya
[17] Sumyitta Nikaya
[18] Amguttara Nikaya
[19] Khuddaka Nikaya
[20] Khuddak Patha

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم چي میکس مولر ژباړه کړې ده.(ج) اداڼ[22] یا هغهٔ غزلي دي چي ګوتم ډېر په شوق سره ویلي دي. د هري غزلي سره د نزول د موقع وخت هم درج دی.(د) اتي وتک[23]: یوسلو لس ۱۱۰ اقتباسات دي کوم چي د ګوتم د بېلا بېلو خطبو نه اخذ شوي دي.

(ر) سوت نپت[24]: دا نظمونه دي، د دې ژباړه پروفېسر قوسیولي کړې ده.

(س) ویمان وتهو[25]: د جنت د محلونو په هکله.

(ش) پتوتهو[26]: د ارواح غیر مجسم په هکله.

(ص) تهرا ګاتا[27]: د راهبانو (عابدانو) د پاره نظمونه.

(ض) تهري ګاتا[28]: د راهبي (عابدي ښځي) د پاره نظمونه.

(ط) جتک[29]: کیسې دي، د کومو ژباړه چي رائس ډیوډس د buddish birth stories په نامه کړې ده.

(ظ) ندیس[30]: د سوت نپت د پای شرح.

(ع) پتي سمدها[31]: د ارهت د باطني قوت په هکله بیان.

(غ) اپداڼ[32]: د بدهـ ارهتو کیسه.

---

[21] Dhmma- Pada
[22] Udana
[23] Ltti Vuthaka
[24] Sutta-Nipata
[25] Vimana Vatthu
[26] Petavatthu
[27] Thera-gatha
[28] Their-gatha
[29] Jataka
[30] Niddesa
[31] Pati sambhida
[32] Apadana

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ف) بدهبنش[33]: د بدهیانو حالات.

(ق) کاریه پټک[34]: هغه نظمونه دي په کوم کې چې د ګوتم د تېر ژوند یعنې د زوکړې د مخه د ژوند (لومړي جنم) کرامتونه بیان شوي دي.

(۳) ابهي دهم: په دې درېیم پټک کې دېر کتابونه دي، د هغو تفصیل داسې دی.

(الف) دهم سنګني[35]: په بېلا بېلو نړیو کې د ژوند کیسې.

(ب) وي بهنګ[36]:د اتلسو ۱۸ کتابونو مجموعه.

(ج)کتهاوتهو[37]: یو زر بحث طلب ستونزي .

(د) پګل پناتي[38]: د ځانګړي خصوصیاتو تشریح.

(ر) دهاتو کتها[39]: د عناصرو په هکله.

(س) ایمک[40]: د ظاهري څیزونو په هکله.

(ش) پتهن:[41]د حیات (ژوند) اسباب.

دې ټولو کتابي مجموعو ته تري پټک، (وینا پټک، سوت پټک او ابي دهم) درې ټوکریاني ویل کېږي، او د

33 Buddha Vansa
34 Cariya Pitaka
35 Dhamma Sangani
36 Vibhanga
37 Katha Vatthu
38 Puggala-Paunati
39 Dhatu Katha
40 Yamaka
41 Patthan

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودهیانو تر ټولو مقدس او قدیم کتابونه بلل کېږي، دا ټول په پالي ژبه کې دي.

(۲) د پټک شرحي

دا بودهیانو په پنځمه صدۍ عیسوي کې هغه وخت ولیکل کله چې دوی تري پټک د سنګهالي ژبې نه پالي ژبې ته وژباړلو. په دې کې چې کوم دا وخت موجود دي هغه په دا شان دي.

۱، سماند پاسدکا: د نړۍ شرح.

sammanata, pasadika

۲، کنکهـ وتراني: د پټي موکهـ شرح.

Kankha vitarani

۳، سمنګل ویلاسني: د دګهـ نکایه شرح.

summangala vilasini

۴،پکپکا سدني: د مجهم نکایه شرح.

papancha sudani

۵، سرتهـ پرکاشني: د سمت نکایه شرح.

sarattha ppakasini

۶، منورتهـ پورني: د انګوت نکایه شرح.

monoratha purani

۷، پرمتهـ جونکا: د کدک پاټ او د سوت نپټ شرح.

Paramatha katha

۸، دهم پراتهـ کتها: د دهم پت شرح.

dhammapada atthakatha

۹، پرمت دیپني: د ادان، دمان واتهو، پتاوت تهراګاتها او تهري ګاتها شرح.

paramatha dipam

۱۰، ابهي دهمت دپني: د اتي وتک شرح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abhidhamimatha dipani

۱۱،جاتک اتهاکتها : د جاتک شرح.

jataka attha katha

۱۲،سدهم پجوتکا : د ندیس شرح.

saddhamma Ppajjotika

۱۳، سدهم پکاسني : د پتم بدهـ شرح.

Saddhamma Ppakssani

۱۴، ویسدهـ جن ویلاسني : د اپدان شرح.

Visudhajana vidusin

۱۵، مدهورتهـ ویلاسني : د بدهـ ونس شرح.

Maddhurattha vilasini

۱۶، کاریه پټک اتها کتها : د کاریه پټک شرح.

Cariya pitaka attha katha

۱۷، اتها سالني : د دهم سنګني شرح.

attha salini

۱۸، سموهـ دنودني : د وبهنګ شرح.

sammoha vinodani

۱۹، پنکتاپنکرن اتهـا کتهـا : د ابـي دهـم د پـای د پنځـو کتابو شرح.

Pamcappakarana attha katha

(۳) للت وستارا

دا پـه سنسـکرت ژبـه کـي ؤ. د دې ژبـاړه پـه شـپږمه صـدۍ عیسـوي کي په تبتي ژبـه کي وشوه. د دې څه برخه پـه نثر کـي ده، پـه سنسـکرت ژبـه کي لیکـل شـوي اصـل کتـاب هـیڅ درک نشـته چـي کلـه لیکـل شـوی دی. پـه دې کـي د ګـوتم سـوانح لیکـل شـوی دی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـــري مبـــالغې څـــه کـــار اخســـتل شـــوی دی. د دې ژبـــاړه پـــه بېلا بېلو لو يديځو ژبو کي هم شوې ده.

(۴) تبتي بيانات

دا پـــه زياتـــه توګـــه پـــر للـــت وســـتارا ليکـــل شـــوی دی. دا کتاب سکندر کوسما و انګرېزي ته ژباړلی دی.

(۵) مهابهينشکر رمن سوتر

دا هـم پـه سنسـکرت ژبـه کـي ليکـل شـوی ؤ. پـه دې کـي د ګـوتم د کـور د پرېښـولو حـالات بيـان شـوي دي. دا پـه شـپږمه صـدی عيسـوي کـي چينـي ژبـي تـه وژبـاړل شـو، چـي د هغـې وروسـته و انګرېزي ته يې ژباړه وشوه.

(۶) مالا لنکا راوتو

دا د پـالي ژبـي څخـه پـه برمـي ژبـه کـي پـه ۱۷۷۳ عيسـوي کـال کـي وژبـاړل شـو. بيـا د هغـې نـه پـه انګرېـزی کـي وژبـاړل شـو. دا د لنکا د مقدسو کتابونو په هکله دی.

(۷) دې نـــه عـــلاوه مختلفـــي کيســـې دي چـــي اســـپنس هـاردي د the manual of buddhism پـه نامـه را غونـډې کـړي دي.

(۸) دهمپد

پـه سـوتا پنت او تـري ګاتهـا کـي چـي کـومي غزلـي دي هغـه سونډرس د dampadah په نامه ژباړلي دي.

(۹) مجلې و کتب

مشـــهور کښـــت ګـــر راهنمـــا لاهـــل ســـاکر تيـــاين پـــه ۱۹۳۲ کـــي يـو کتـاب "بدهـ چريـه" وليکـی، دا پـه هنيـان نقطـه نظـر ليکـل شـوی دی. د مهايـان پـه نقطـه نظـر يـو کتـاب "بهګـوان ګـوتم بدهـ" ډېـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشـهور دی کـوم چـي محتـرم بـدهنت بودهـا ننـد جـي مهـا اسـتو او پنـډت چنـدکا پرشـاد جګيسـو پـه هنـدي خپـور کـړی. دې نـه عـلاوه مهـا بـودهي سوسـائټي کـالج سـکول کلکتـې نـه يـوه مياشـتنۍ مجلـه هـم خپرېـږي پـه کـوم کـي چـي د دې مـذهب پـه اړه نـوي څېړنـي مخـي تـه راځـي. پـه دا توګـه د لنکـا نـه "بدهسـټ کرانيکـل، سـيلون" په ذريعه د دې مذهب په هکله خلګو ته معلومات ورکول کېږي.

پـه سارناتهـ (بنـارس) کـي هـم پـه دې هکلـه کـار پېـل شـوی دی چي د هغې نه هم ډېر معلومات تر لاسه کېدلای شي.

(۱۰) په اردو کښې

تر دې وخته چي کوم کار پرې شوی دی هغه دا دی.

(الـف) پـه ۱۹۹۰ کـي شـيونرائن شـميم د ګـوتم بدهـ سـوانح ليکلې وه، چي بيا دويم ځل هغه تر چاپه نۀ ورسېده.

(ب) مولـوي اميـر احمـد علـوي صـاحب بـي، اې جـج نـيمچ د "ګـوتم بدهـ" پـه نامـه يـوه مختصـره کتابچـه وليکلـه چـي بيـا النـاظر لکهنو هغه خپره کړه.

(ج) يـو مسـلمان اديـب " د بدهـ کيسـه د ډبـرو پـه خُلـه " وليکله چي اوس نۀ تر لاسه کېږي.

(د) يـو برهمـو سـماج مشـنري هـم د ګـوتم بدهـ مختصـره سـوانح عمـري پـه اردو کـي ليکلـې وه چـي د کـوم ذکـر شـيو نـرائن شميم صاحب کړی ۀ، خو اوس يو ځای هم نۀ تر لاسه کېږي.

(ر) شـيو نـرائن شـميم صـاحب يـو کتـاب " بدهـ " پـه دوو ټوکـه کـي ليکلـی ۀ، يـوه برخـه يـې د مسـټر اسـټراس د انګرېـزي کتـاب ژبـاړه وه او دويمـه برخـه يـې خپلـه شـيو نـرائن شـميم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضـميميه پـه توګـه وړانـدي کـړې وه. پـه دې کتـاب کـي ډېـر نـوي معلومات دي چي په ويلو ارزي.

(۱۱) دریافتونه

اسـتوپ، متهــ، بتان،انځرونــه، څــرخ، ظـروف او نــور بېـل بــودهي يادګارونـــه ورځ پـــه ورځ مونـــدل کېـــږي او د دې نـــه ډېـــر معلومات تر لاسه کېږي.

(الـف) پـه نـزدې وختونـو کـي د جـاوا عظـيم الشـان بـودهي منـدر پـه ځمکـه کـي دريافـت شـو، د کـوم پـه وجـه چـي د دې مـذهب د فروغ په هکله ډېر مفيد معلومات تر لاسه کېږي.

(ب) د بـــودهي دور فـــن مصـــوري او ســـنګ تراشـــي بـــې نظيـره نمـوني پـه چـين، جاپـان، تبـت او هندوسـتان کـي مونـدل شوي دي.

(ج) د کپـــل وســـتو او لمبينـــي بـــاغ درک ولګېـــدو، او د دې کنـډوالونـه ډېـر ظروف (خـاورين لوښـي) او زېـورات تـر لاسـه شـوي دي.

(د) هغــه ځــای هــم د ګيـا ســره نـزدې درک ولګېـدو چېري چـي پـر بودهـا د نـوراني کېفيـت انکشـاف شـوی ؤ. هلتـه منـدر هـم شته او هغه ونه هم.

(ر) پـه سارناتهـ کـي هـم کينـدني شـوي دي، هـم دغـه د شـت غـزالا ده، هـم دلتـه تـر ټولـو لـه مخـه بدهـ خپلـه مـذهبي وينـا کـړې ده. د کوســي نګــر (کســيا) کمبهــي او سراوســتي هــم درک ولګېــدو. راج ګړهـ هـم دريافـت شـو او هغـه غـار هـم ومونـدلې شـوه چېـري چـي بدها استوګنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(س) د نالند پوهنتون محل وقوع هم معلومه شوه او کنډوالې هم.

(ش) په حیدراباد دکن کې د اشوک د دور کتبه هم وموندل شوه او د الورا اجنتا غارونه هم. علي الحضرت نظام دکن د دې د انتظام د پاره یوه محکمه اثار قدیمه هم قائمه کړه د کوم په راپورتاژ کې ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(ص) په بهوپال کې سانچي ټوپ هم وموندل شو او مرحومې هزهائینس بېګم صاحبې د دې مرمت وروکړ او د دې په هکله یې اطلاعات هم خپاره کړل.

(ض) په کارلي، ناسک، کهنري او اورنګ اباد کې هم د بدھ مذهب (سمخي) غاري وموندل شوې. په کوم کې چې د بدھ مجسمې تر لاسه شوي. د دې ټولو نه ډېر معلومات تر لاسه شول.

(ط) افغانستان، مصر، او امریکه کې هم د بدھ کنډوالې موندل شوي دي او په ډېر تعداد بودهي خاوریني او ډبرني مجسمې او انځرونه ترلاسه شوي دي، د کوم په وجه چې د دې مذهب د عالمګیریت څهره رابرسېره کېږي.

غرض د دې ټولو په ذریعه موږ د ګوتم بدھ سوانح، د دهٔ تعلیمات او د هغه اشاعت او د بدلون په هکله معلومات تر لاسه کولای شو.

دې نه علاوه کوم کتابونه چې په بالاسطور کې ذکر شول یا هغه کتبو، ټېکو، کنډوالو او بتانو نه چې کوم مواد تر لاسه کېږي که لوستونکي د دې په هکله معلومات تر لاسه کول غواړي نو د دوی د پاره ذیل کتابونه ډېر مفید دي، لاکن دا یاد ساتل پکار دی چې پر دې موضوع تر ۱۹۴۲ پورې په بېل بېل لوېدیځ هېوادونو کې تقریباً په بېلو بېلو ژبو پنځه زره کتابونه لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Nallnakaha dutt Early History And Spread of Buddism
()E. Hopkins The Religions of India
()E.H Brew The life of buddha in the pali canon
()Geigeroli The mahavamsa
()E.B Cowell The jatak
()J.Barth History of religions in india
()C.Elliot hinduism and buddhism
()R.F.Johnstone Buddhist China
()J.Legge Travels of fahien
()S.Beal Buddhist Records of the western world
()T Wattera On Yuan Chwang
()I.T.sing A record of Buddhist religion as practsed in india and malaya Archipelago
()S.Beat Life of hiven Tsiang by Huin Li
()PN.Bose Indian teachers in china
()A.Cunningham Ancient Geography of india
()S.Beal Cataiogue of buddhist Tripitaka as known in china and japan
()Raiston Tibetan taies
()Hodgson Eeeays on the language, Literatuer and Religion of Nepal and Tibbet
()Edkins Religion in china
()R.C.Ddouglas Confucianism and taxism Literature in china and the far east
()P.K.Mooker jee India
()K.J.Saunders Heart of buddhism
()A.B.Kaith Karma Mimamasa
()K.J.Saunders Gautama Buddha
()K.J.Saunders Buddhist Ideals
()H.Olddenberg The Buddha
()T.W.Rhys Davids Early Buddhism
()Bishop Bigandet Gaudam the Burmesa Buddha
()H.Kren Manual of buddhism

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Bishop Copleston   Buddhism,Primitive and Present
()H.Hackmann   Buddhism as a religion
()H.Werren   Buddhism in Translation
()Bhikkhu N.Janatilaka   Word of the Buddha
()Paul Dhalke   Buddhist Eassays
()Lakehmi Narayan   Essence of Buddhism
()A.Lioyd   Creed of Half Japan
()T.Herada   Faith of Japan
()Col.Waddell   Lamaism
()Shive Zen Aung   A Compendiam of Buddhism
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids   Buddhist Psychology
()J.A.Graham   On the tresh-hold of three closed lands
()H.G.Moule   Spirit of Japan
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids   Buddhism

ظاهره ده چي د پالي ژبي سره ناواقفيت په وجه مصنف صرف د ژباړو څخه کار اخستی دی، په دې وجه د دهٔ د رائې په خواهش کي کېدای شي چي قسم قسم غلطياني شوي وي.

علم دوست خلکو نه اميد دی چي داسي مسائل بايد هېر کړل شي او د دې مختصر کتاب نه بايد چي يو جامع کتاب هم په دغه موضوع وليکلی شي او د ادب لمن دي د دې الزامه بچ کړي. مصنف د ټولو منندوی دی چي د دې کتاب په تياری کي يې کومک يا د بدهـ مت مذهب په حواله يې کتابونه راکړل او دا کار ته يې څه نا څه اساتنياوي وروبخښلې.

محمد حفيظ سيد

۱۹۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۱

د ګوتم نه مخ کي هندوستان

زمونږ دا هېـواد چـي مـونږ ورتــه هندوستان وایــو د یــوه بـراعظم حېثیـت لـري. دا ډېـر ویـر، زرخېـزاو د بـې شـمېره قومونـو استوګن ځـای دی. د دې اصـل ځـایي خلـګ څـوک وو ؟ هــیڅ معلومـات نشـته. لاکـن د آرینـو د راتـګ نـه مـخ کـي دلتـه د دراوړي نسـل خلـګ استوګن وو. دا خلـګ نـهٔ وحشـي وو، او نـهٔ ځنګلـي. بلکـې دوی خپـل تهـذیب، خپـل تمـدن او خپلـه ژبـه درلـوده. اوسني تحقیـق[42] داسـي اثـار راڅرګنـد کـړي دي چـي دراوړو یـو مهـذب او متمـدن ژونـد کـاوه. او د داسـي صـنعتونو نـه واقـف وو چـي پـه روان مترقي دور کي د حیرت خبره معلومېږي.

آریا د کوم ځای نه راغلل ؟

د دې دراوړو د سـهېل خـوا تـه پـوري وهلـو پـه وخـت د قطـب لوېدیځ نـه هغـه قـوم راغـی چـي د آریـه پـه نـوم ونومـول شـو او د کـوم د نسـل نـه چـي د هندوستان یـوه لویـه آبـادي دا وخـت دعـوه کـوي. دا خلـګ د کـوم ځایـه او پـه کـوم وخـت کـي راغلـل؟ د دې پـه هکلـه هـم د مؤرخینـو تـر مـنځ اخـتلاف دی. یعنـي د نـاروې، سـویډن او ډنمـارک نـه راغلـل، او پـه یـورپ کـي د خورېـدو سـره سـره د قـاف غـرهٔ (کـوه قـاف) تـه راورسېدل. بیـا یـې پـه ایـران (فـارس) کـي استوګنه خپلـه کـړه، او بیـا وروسـته هندوستان تـه یـې مخـه وکـړه. ډېـر داسـي مـؤرخین شـته چـي هغـوی وایـي چـي د دوی لـومړی ټـاټوبي منځنـۍ آسـیا ده او دوی هـم د هغـه ځایـه څخـه تـر یـورپ او آسـیا خورشـول.

---

[42] تاریخ فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرشته[43] صفت دا سي هم اهل تاريخ شته چي هغوی لنکا (سري لنکا) د آدم د ژوند مرکز بولي، او د نسل انساني بنسټ یا ابتداء د غه ځای ښيي او آريه د دې ځای نه تر منځنۍ آسيا ييا بېرته د خپل لومړي ټاټوبي وخوا ته پوري وهي. ننني تحقيق دا ښيي چي د دوی اصل ټاټوبی هغه سيمه ده چي نن سبا د بوهيميه او د استريا په نامه بلل کېږي او د دوی دا دعوه ده چي آريه هم د دې ځای نه په منځنۍ آسيا او يورپ کي خواره شول. دې ټولو مؤرخينو چي د خپلو بيانا تو ثبوت پېښ کړی دی د هغه په تفصيل کي د تلو هيڅ ضرورت نشته. په دې خبره ټول متفق دي چي آريه د قطب لوېديځ نه راغلل او قريباً تر دري زرو کالو قبل مسيح راروان وو. دا خبره هم ثرګنده ده چي دوی په يو وار نۀ بلکې په بېلو بېلو ډلو او بېلو بېلو وختونو کي راتلل به او لکه څنګه چي په آبادۍ کي زياتوب راتلی او ييا په نوو نوو هېوادو کي د استوګني ضرورت پيښېدی، دوی د هند شمال ختيځ خوا ته غزېدل. تر دا انده چي پنجاب، يو پي (اتر پرديش) او د بهار لوېديځي سيمي د دوی استوګن ځای شوې. او د "آريه ورت" په نامه ونومول شول.

مقدس کتابونه

د هغې زماني د حالاتو که درک لګېږي نو هغه د هغۀ وخت مقدس کتابونه دي چي (ويد) ورته ويل کېږي.

---

[43] يورپي (لوېديځ) تاريخ پوهان دا نۀ مني، هغوی په بېلو بېلو دلائلو د ويدونو زمانه اټکلوي. دوی رګ ويد تر ټولو زوړ بولي او د دې زمانه د عيسیٰ تر زوکړي دوه نيم يا دري زره کاله له مخه وايي. او دوی دا خبره هم کوي چي د ويدونو بېلي بېلي برخي په بېلو بېلو وختونو کي ليکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الـف) ویدونـه څلـور دي،[44] رګ ویـد.[45] یجـر ویـد.[46] سام وید.[47] اتهر وید

د دې لرغـوني ژبـه سنسـکرت ده، کومـه چـي د اوسـنۍ سنسـکرت نـه ډېـره بېلـه ده. د هنـدوانو دا خیـال دی چـي ویدونـه سـامي کتابونـه دي او د دې ابتدایـه د نازلېـدو یـې ۱۹۵۵۸۸۵۴۴ کلونـه شـوي دي. د خـدای لـه اړخـه د دهٔ و خـاص بنـدګانو تـه رالېـږل کېدل.

ویدونـه پـه زیاتـه توګـه د نظـم پـه شـکل کـي دي چـي د هغـو شـعرونو تـه منتـر ویـل کېـږي. د دې منتـرو و ټـولګي تـه سـنتها یـا سـنګهیتا ویـل کېـږي. د ویـد د ټولـو اشـعارو یـا منتـرو هـیڅ تفسـیر نشـته، د کـوم پـه وجـه چـي د سنسـکرت د پوهـانو تـر مـنځ ډېـر لـوی اختلافـات دي. یـا هـم د ویـدونو نـه وروسـته پـه لرغـونو کتـابونو کـي د تفسـیر داسـي سلسـله شـته چـي پکښـي د منترنـو څهٔنـا څهٔ معنـا تـر لاسـه کېـدای شـي. د دې سلسـه تفسـیر تـه بـرهمن ویـل کېـږي. پـه دا توګـه د رګ وید په هکله دوه برهمنه (تفسیر) دي، (۱) آتیترے (۲) کوشیکي د یجر وید دوه برهمنه (۱) شت پتهـ (۲) تیترے

---

[44] د ویدي ادب په هکله چي کوم معلومات لیکل شوي دي هغه د لاله لاجپت رائ د تاریخ هند حصه اول نه اخذ شوي دي.

[45] رائس ډیوډس

[46] لاجپت رائ

[47] د کـارونو پـه لحـاظ داسـي تقسـیم د رګ ویـد پـه دې منتـر کـي موجـود دی، د کوم ژباړه چي دا ده.

" برهمن د دهٔ (لاشعور) خُله ده. چهتري (لاسونه) ویش (ورنونه) او شودر (پښې) لاکن دا نهٔ شي تسلیمېدای چي د ذات پات سختۍ او پابندۍ د هغې زمانې نه رائجي وې. دا پابندۍ په خاصه توګه د منو شاستر نه وروسته زیاتي شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سام وید دري برهمنه (۱) تانډیا (۲) سدویش (۳) چهاندوګیه او د اتهر وید په هکله هیڅ برهمن نشته.

(ب) د ویدونو او برهمنو ماسوا لس نور مقدس کتابونه شته، کوم ته چي انپشد ویل کېږي. د دې نومونه په دا ډول دي. کین، هرشن، سنډک، مانډوکیه، ایش، ایترے ، چهانډوکیه، تیترے، برهدار، نیک. د اپنشد لفظي معنا د بهید (راز) ده، یعني د هغه اسرار الهي دی د کوم په واسطه چي د ذات جل جلاله په هکله علم تر لاسه کېږي.

(ج) د دې ماسوا په ویدي ادب کي اپ وید هم شامل دی چي هغه څلور دي.

(۱) دهر وید............ فن حرب.
(۲) ګاندهرو وید.......... فن علم و موسیقي.
(۳) ارتهـ وید............ فن صنعت و حرفت.
(۴) آیور وید............ علم طب.

(د) د دې ویدي علومو په ویلو او ځان پوهولو د پاره دا علوم ډېر ضروري دي. دې علومو ته ویدانګ ویل کېږي.

(۱) مکهشا....... علم تلفظ یا قرآت
(۲) چهند......... عروض
(۳) ویا کرن........ صرف و نحو
(۴) تیرو کتا....... لغت، تشریح و الفاظ
(۵) جیو تش......... علم هئیت
(۶) کلپ یا دهرم شاستر....... احکام مذهب

د دې کتابو د کتلو وروسته چي کوم اصولي حېثیت رامنځ ته کېږي هغه دا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویدونو مذهب

دا خلک ډېر مذهبي وو، لاکن د اولس د حقوقو یې خیال نهٔ کاوه. د غیر آریه وژل[48] یا وهل د دوی د پاره هیڅ جرم نهٔ ؤ. فاتح پر مفتوح باندي حاکمانه یا مالکانه تصرف کولای شو. دوی په بېلو بېلو قبایلو کي وېشل شوي وو، او دا قبایل بیا په خاندانو کي، د دولت او عمارت په لحاظ هیڅ اختلاف نهٔ ؤ. یعني نهٔ څوک ډېر امیر ؤ او نهٔ څوک ډېر غریب. هغوی پر بېلابېلو دیوتاګانو یقین درلود. د دوی دا عقیده وه چي اکثره کارونه د فطرت او د قدرت د دې دیوتاګانو اظهار دی. د بېلګي په توګه اګني (اور) اندر (باران) ورن (باد، هوا، شمال) وغیره. د دې علاوه تر ټولو لوړ او پر اعلی ذات یې هم یقین ؤ، کوم ته چي دوی برهما ویلو. په آریه سماج او په سناتن (غیر سامي) مذاهبو کي هم په دې خبره اختلاف ؤ چي د دیوتاګانو چي کوم بېلا بېل نومونه دي، دا د برهما صفات دي. یا د دهٔ یوه ځانته بېله هستي ده. آریه سماج بېلي هستۍ نهٔ مني، بلکې دا نومونه د برهما صفات ګڼي. په دې خبره ټول متفق دي چي د ویدونو په زمانه کي نهٔ خو بتان وو او نهٔ مندرونه او دا دواړه څیزونه ډېر وخت وروسته جوړ کړل شول. ټول برهما ازلي او ابدي ګڼي، دا دوه منترونه د ثبوت د پاره د دې ګواهي ورکوي.

(۱) "په هغه وخت کي نهٔ است ؤ نهٔ ست. نهٔ ځمکه وه نهٔ اسمان، هیڅ یو څیز پر دهٔ غالب نهٔ ؤ، او د چا د پاره څهٔ ؤ؟ دا سمندر هغهٔ وخت چېري ؤ؟"

---

48 رامائن او مهابهارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) "دا نړۍ چې د څه پيدا ده هغه يو د دې دهارن (چلولو) والا دی. کوم چې په دې لوی ویړ اسمان کې دی، او کوم چې پر دې قادر دی هغۀ په دې خبر دی."

ویدي آریه پر روح هم یقین درلود، او د دوی خیال ؤ چې روح د وجود نه بېل شی دی، کوم چې د وجود د فنا کېدو نه وروسته هم پاته وي. لاکن د ویدیانو په دې ساده مذهب کې د څه موده وروسته بدلون راغی، بېلا بېلو رسوماتو خپل ځای جوړ کړ، برهمن (تفسیرات وید) هم په دغه رسوماتو جوړ دی. په دې کې یګیه یا یجن (قرباني) کولو ډېر زور دی.هون هر ځای ضروري جز دی. په هون کې د دیوتاګانو د خوشحالۍ د پاره بېلا بېل خوشبو لرونکي شیان سوځل کېږي او خاص منترونه ویل کېږي.

په انپشدو کې د مرګ او ژوند پر بېلا بېلو مسئلو فلسفیانه او عالمانه بحث شوی دی. او د دوی رجحان صرف او صرف د ویدانت (تصوف) خوا ته دی. هم د دې ځخه په هندوانو کي " همه اوست " او د " همه ازوست " نظریه منځ ته راځي.

په ویدي مذهب کي بدلون

د حالاتو د بدلون، د بهرنی تمدن راتلل او د ننی نسلي اختلافاتو اثرات پر دې مذهب پرېوتل، او په دوی کې بت پرستي خوره شوله. مندرونه جوړ شول او د ذات پات [49] فرق منځ ته

[49] د جین مذهب اصل باني پارس ناتهـ ؤ. کوم چې په اتمه صدۍ ق، م کي زېږېدلی ؤ. لاکن د دې خاص تنظیم مهاویر دردهمان کړی ؤ. دی په ۵۹۹ ق،م کي زېږېدلی ؤ او د سالي د حاکمانو له نسله ؤ. دی په ۵۷۲ ق، م کي مړ شوی دی. جین ماده او روح دواړه ازلي بولي. او د خدای د موجودیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغـی. مـذهبي پیشـوا بـرهمن، حاکمـان، د جنـګ کولـو والا چهتـري او تجـارت او کښت کولـو والا وېـش وبلـل شـول او غیـر آریـه قومونـه د مریـي او د شـودر پـه نامـه ونومـول شـول. رامـائن او مهابهـارت چـي د کومـو ژبـو ذکـر کـوي پـه هغـو کـي د آریـاؤ پـه ساده ژونـد کـي د تصنع او تکلف اضـافه شـوې وه. د ویـد پـه دورکـي ښـارونه نـهٔ ول، پـه وړو وړو قبـایلو کـي تقسـیم وو او پـه کلیـو کـي اوسـېدل. د دوی پـه سیاسـي ژونـد کـي ماسـوا د بـزرګ کهـول د عـام اولـس تعریـف نـهٔ ؤ. لاکـن د رزمیـه [50] نظمونو پـه زمانـه کـي ښـارونه جـوړ شـوي وو. د جـامو، خوراک د ټولني د روزګار ژوند، په سادګۍ کي اولس وو.

د حـاکم او رعایـه فـرق څرګنـد ؤ. د راجـا د مـرګ نـه وروسـته حاکمیـت د اولـس نـهٔ بلـل کېـدی، بلکـې د هغـه د وارثـانو حق بلـل کېـدی. هغـه خپـل ولـي عهـد خپلـه ټاکـل پېـل کـړو، او تـر دهٔ راجا پېره یـو لښـکر جـوړ شـو. پـه مـذهبي توګـه هم بقـول لالـه راجپت رائ د "ویـدونو پـر ایشـور پرسـتۍ (خـدای پرسـتۍ) بانـدي د

بالـذات د منلـو منـونکي نـهٔ دي. دا څلرویشـت ۲۴ تیرتهنکـرو (هـادي) منـونکي دي. پـه دوی کـي مهـاویر اخـري تیرتهنکـر ؤ. پـه دوی کـي دوې فرقـې دي. ۱، ډیګمبر ۲، سوتمبر

ډیګمبر لوڅ ګرځي او سوتمبر په سپین رخت ځان پټوي. د دوی په نزد اهنسا (هیڅ یو جاندار نهٔ تنګول)، رښتیا ویل، غلا نهٔ کول، توهم پرستي پرېښول، او پاک ژوندتېرولو کي سوکش (نجات، سوکالي) تر لاسه کېږي. دوی خودکشي (ځان وژنه) تر ټولو غوره مرګ بولي او خپل وجود ته آزار (سختي) ورکول ښه کار بولي. جین لفظ د جن نه اخذ شوی یا اخستل شوی دی. مهاویر ته د جن (پیري) درجه حاصله وه. هم په دې وجه د دهٔ منونکي جیني وبلل شول.

[50] رائس ډیوډس، امریکي تقریرونه، بدهـ مذهب د هغه تاریخ او د هغه ادب. (مخ، ۳۱،۳۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوتـا پرسـتۍ رنـګ لوېـدلی ؤ. د ویـد ک دیوتاګـانو پـر ځـای "وشـنو" او "شـیو" د هرچـا زړه ته نـزدې وو. او د یګیـانو سلسـله هـم کړکېچنـه شـوې وه. پـه رامـائن کـي د "مهـاراج رام چنـدرجـي" پـه مهابهـارت کـي "شـري کرشـن" تـه د وشـنو لـه اړخـه اوتـار (پیغمبر) وویل شو. دا د اوتار خیال هم د ویدک خیال نهٔ دی."

هـم د دې ټولیـو او روحـانینو تـر څنـګ یـو څـو فلسـفیان هـم ول کـوم چـي د خـدای د تصـور قائـل نـهٔ وو. روح او مـاده یـې ازلـي او ابدي ګڼله. هم د دې ټولیو نه وروسته بیا جین مذهب جوړ شو.

د دې بېلا بېلـو نظریـو دا نتیجـه راووتـه چـي د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت پـه آریـه ورت، دانسـاني ژونـد پـه هکلـه ۶۲ دوشـپېته نظریـې رائجـې وې. چنـانچې پـه ویـک او مجهـم نکایـه کـي د دغـو نظریـو ذکـر شـوی دی او هـره نظریـه یـې د باطـل ګرځولـو هڅـه شـوې او دا ویـل شـوي چـي بدهـ چـي کومـه نظریـه او د دې د امـورو پـه هکلـه وړانـدي کـړې وه هغـه صـحیح ده. د دې لـړ لیـک پـه واضح توګه دا دی.

د ۱ نه تر ۴ پوري

ششـت واد: هغـهٔ خلـګ چـي د درو فکرونـو پـه ذریعـه او منطقـي اسـتدلال پـه وجـه دا یقـین کـوي چـي د دنیـا ظـاهري او انفرادي ارواحوي غیر فاني دي.

د ۵ نه تر ۸ پوري

الـګ سـتیکا: هغـهٔ خلـګ چـي پـر څلـورو طریقـو دا فکـر کوي چي بعضي ارواحوي فاني او بعضي غیر فاني دي.

(الـف) هغـهٔ خلـګ چـي دا یقـین لـري چـي خـدای ازلـي او ابدي دی لاکن انفرادي ارواحوي داسي نهٔ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي ټـول ديوتـا ګـان ازلي او ابدي دي خو انفرادي ارواحوي داسي نهٔ دي.

(ج) هغــهٔ خلــګ چــي صــرف دا يقــين لــري چــي لــوی ديوتاګان ازلي او ابدي دي.

(د) هغــهٔ خلــګ چــي دا يقــين لــري چــي د وجــود شــكلونه فــاني دي ، لاكــن داســي يــو شــی شــته چــي هغــه تــه زړهٔ، دمــاغ او شعور (پوهه) ويل كېږي، او هغه ازلي او ابدي دي.

د ۹ نه‌تر ۱۲ پوري

انــت نيتكــا : هغــهٔ خلــګ چــي د محــدود او لامحــدود پــه هكله بحث كوي.

(الف) هغهٔ څوک چي نړی محدوده ګڼي.

(ب) هغهٔ څوک چي نړی لامحدوده ګڼي.

(ج) هغهٔ څوک چي نړی دواړه ګڼي.

(د) هغهٔ څوک چي نړی دواړه نهٔ ګڼي.

د ۱۳ نه‌تر ۱۶ پوري.

امــرود كهيپكــا : هغــهٔ خلــګ چــي د نېكــۍ اوبــدۍ پــه هكلــه تاؤ راتاؤ خبري په دې كوي چي هغوی وېرېږي.

(الــف) داســي نــهٔ چــي پــه صــفا ويلــو دوی تــه څــهٔ ضــرر ورسي.

(ب) هغــوی وېرېــږي چــي داســي نــهٔ چــي د داســي شــيانو نــه دوی متاثره شي او وروسته له دې دوی ته تكليف ورسي.

(ج) هغــوی پــه دې وېرېــږي چــي داســي نــهٔ يــوه بنــكلې منظره دوی قائله كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د) یا محض په دا یې منې چې د هغوی ذهنونه خام او هغوی ناپوهه دي.

د ۱۷ نه‌تر ۱۸ پوري

ادهک سمپشنیکا: داسې خلک چې دوی ګمان کوي چې د څیزونو اصل بغیر د څه علت نه هم پرې پوهېدای شي.

د ۱۹ نه‌تر ۵۰ پوري

ادهم رګهتکا: هغهٔ څوک چې وایي چې روح به په مستقبل کې هم وي.

(الف) شپاړس داسې نظریات دي چې پر دې خبره دعوه کوي چې د مرګ نه وروسته‌یو شعوري وجود به‌پاته وي.

(ب) اتهٔ قسمه داسې نظریات دي چې په کوم کې د یوه غیر شعوري وجود دعوه کېږي.

(ج) اتهٔ قسمه داسې نظریات هم شته چې دا دعوه یې کړې چې د شعور او غیر شعور تر منځ وي.

د ۵۱ نه‌تر ۵۷ پوري

اچهیدواد: هغهٔ خلک دي دا ښیي چې په اوو قسمه ارواحو کې یو قسم داسې روح هم شته چې د مرګ نه وروستو هغه فنا شي. دا خلک د ابدي مرګ معتقد دي.

د ۵۸ نه‌تر ۶۴ پوري

دتهـ دهم سنهبان داد: هغه خلک دي چې د دې مدعیان دي چې روح شته، که په دې دنیا کې وي او که هر چېري وي، په ښه خوشحالۍ سره په دې طریقو تر لاسه کېدای شي.

(الف) د حواس خمسه د پوره او مکمل استفادې او لذت په ذریعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د يــو پلټــونکي محويــت (پــه خيــال کــي ډوب) يــا استغراق په ذريعه.

(ج) د يــوه غيــر انتشــاري ذهنــي لــذت بغيــره پــه کــوم کــي چي هيڅ تجسس او څېړنه نهٔ وي. (دويم، جهان يا دهيان)

(د) يــوه ذهنــي اسـودګي (بــې غمــي) پــه کــوم کــي چــي نــهٔ خوشحالي وي ، نهٔ درد وي او نهٔ تجسس (درېيم دهيان)

(ه) يــوه داســي ذهنــي اســودګي پــه کــوم کــي چــي د پاکوالي احساس هم شريک وي. (څلورم جهان ، دهيان)

دا لــړ ليــک ګــوا ډېــر اوږد دى ، لاکــن د لــږ غــور کولــو نــه وروســته بــه دا ځرګنــده شــي چــي دې تــه مبالغــه اميــز نشــو ويــلاى. خبره دا ده چــي آريــه ، بوهيميــا ، استـړيا او د هنګـري نـه دلتـه آسيا تــه راغلــل، د د غــه ځايــه ايــران، افغانســتان او د کشــمير نــه هندوســتان تــه راغلــل چېــري چــي يــو مهــذب او متمــدن قــوم لــه ســره وجــود درلــود. هغــوى چــي ځنګــه ځنګــه مــخ تــه تــګ کــاوه ، هغــو د نــوو نــوو خيــالاتو او نــوو نــوو نظريــاتو ســره مخــه کېدلــه. تــر دا چــي هغــوى د بنګــال تــر ســرحده پــه ختــيځ کــي او هماليــه تــر لمنــو و قطــب تــه ورســېدل نــو دوى تــه د بېلابېلــو مــا بعــد الطبعيــاتي او اخلاقــي مســائلو پــه هکلــه بېلابېــل نظريــات مخــي تــه راغلــل او هغــوى و هــر قسمه نظرياتو ته پخپله فلسفه کي ځاى ورکړى.

هــم پــه دې توګــه چــي ګــوتم بدهــ د روح پــه هکلــه کــوم ۶۲ دوشــپېته نظريــات بيــان کــړي دي، ټــول هغــه وخــت موجــود وو. د عصــري علومــو پــه وجــه د خلګــو د اسـانۍ د پــاره دا ټــول نظريــات پــه اختصار سره د نن سبا په اصطلاح کي بيان کېدلاى شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) Animasm (.........) داسي تګلاره چي پر روح يې يقين درلود او د هغو دا عقيده وه چي په بې ځان شيزونو کي هم روح وي. په دې وجه بت پرستي، د ستورو پرستش او د اور پرستش غوندي عقيدې را منځ ته شوې. هم دغه خلک د بلاګانو، د ديوي، ديوتا وغيره قائله شول.

(۲) Polythiesm (کثرت پرستي) داسي تګلاره چي د قدرت په مظاهرو کي به يې د روح تصور منی، (لکه څنګه چي د ويدونو د ديوتاګانو په هکله منل دي) يا چي د يو خدای ماسوا د ډېرو خدايانو منونکي وو.

(۳)Ponthiesm (د وحدت الوجود او متوسطو عقيده) هغه تګلاره چي د يو سبب العلل روح منونکي وو او دا خبره يې منله چي ټول د دې مظاهر دي. د ويدانت فلسفه د تصوف غوندي هم د دې نظريې دي.

(۴) Dualiesm : هغه تګلاره چي روح او ماده يې دوه مستقله جوهر ګڼل، (لکه د جين مذهب منونکي) د دوی سره هغه خلک هم ول کوم ته چي موږ ماديئين او لذتئين ويلای شو. په دې تګلو کي چي کوم امر مشترک ؤ هغهٔ دا ؤ چي د وجود او مادې نه بغير روح يو شيز ضروري دی. او د دې روح د خوشحالۍ، اسودګۍ او سکون په هکله دوی بېلابېلي طريقې ښودلي کېدلې. چا پر هون باندي زور کاوه، چا پر قربانۍ باندي، چا د بتانو پر عبادت، څوک د ارواح خبيثه د خوشحالۍ د پاره، څوک پر مراقبو باندي او چا خو پر وجود (جسم) باندي سختۍ تېرولو يا خودکشيو (ځان وژني) باندي لګيا وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم زوکړه

غـرض د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت مـاحول داسـي ؤ چي د خلګو پر ويدونو بانـدي د کتب الهي يقين ؤ. سنکسرت يې د ديوتاګـانو ژبـه ګڼلـه. د "منـو" د قـانون مطـابق اولـس تـه د دې د تـر لاسـه کولـو اجـازت نـهٔ ؤ. د ورځنـۍ ژونـد د تېرولـو د پـاره يـوه نـوې داسـي ژبـه کاربدلـه چي هغـې تـه "پراکـرت" ويـل کېـده. دا پراکتونـه د هري اولـس والـۍ ځـان ځـان تـه وو. پـه بهـار او د همـاليې پـه لمـن کـي پـالي ژبـه رواج وه. پـه مـذهب کـي د رسـم غلبـه وه. د قربـانۍ، هـون او يګيـه کثـرت ؤ. د نسـل پـه سـوچه والـي کـي شـدت ؤ. د ذات پـات بنديځونـه ډېـر سـخت وو. روزګـار خانـداني شـوی ؤ. مـذهبي پيشـواؤ د بـرهمن لقـب خپـل کـړی ؤ او د نجـات او آخـرت يې ځان يوائيني مالک او اختيار کل (ټهېکدار) ګڼلی ؤ.

راهب (عابـد)، سـادهو (چـي سـوړ انګـار پـر ځـان مـژي،لڅ ګرځـي) جـوګي (پـاڼو ګـر) رشـي (مراقبـه کولـو والا) ځنګلونـو تـه د اسـتوګني او عبـادات د پـاره سـتانه شـوي وو. پـر روح بانـدي عقيـده عامـه شـوې وه. د تناسـخ هـر سـړی قائلـه شـوی ؤ. د کليوالـو ژونـد هـم هغسـي سـاده ؤ، او پـولي پټـې پـه زياتـه توګـه سره ګډ وو. لاکـن د ښـارونو پـه ژونـد کـي تصـنع او تکلـف ؤ. هېـواد پـه بېلا بېلـو برخـو کـي وېشـل شـوی ؤ. واړه واړه راجاګـان وو کـوم چـي بـه هـر وخـت د يـو بـل سره پـه جنګونـو بوخـت وو، او د يـوه لـوی سـلطنت د قـائمولو هڅـي يـې کـولې. د عـام اولـس او حـاکم فـرق واضـح شـوی ؤ او اولـس چـي پـه کـي بـه وېـش او شـودر (د متوسـطي طبقـې خلـک) وو خپلـي بـې وسـۍ او لاچـارګي بـه يـې محسوسـوله. پـه داسي حـالاتو کـي ګـوتم بدهـ يـو داسـي بې مثالـه او روښـانه فلسـفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کړه چي د حاکمانه فکر کولو والا خلګو په سترګو کي خیره شوه. په هندوستاني ژوند کي یو لوی انقلاب خور شو، د کوم په وجه چي په هېواد کي د بدلون او برابرۍ باد راوالوتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ، ۲

سوانح عمري

د هغـه وخـت د هندوستان پـه کپـل وسـتو سـيمه کـي کومـه چـي د بنـارس نـه سـل کلـو ميټره لېـري د قطـب (شـمال) ختـيځ د دريـاب روهنـي [51] يـا رومنـي پـر غـاړه واقـع وه ، د حضـرت عيسـیؑ تـر زيږيـدني پنځــه ســوه کالــه پخــوا يــوه آريــائي قبيلــه "ســاکهيه"[52] اوسـېدله ، د دې قبيلـې پـه ختـيځ کـي يـوه قبيلـه "لچـاوي" اسـتوګنه وه. دا هغـه سـلطنت ؤ چـي بيـا وروسـته د "مګدهـ"پـه نـوم سـره خـوره او مشــهوره کېدلــه. د ســاکهيه قبيلــې پــه قطـب کـي د مغـل قـوم بنجاريـان او سـېدل او پـه پچهـم (لوېـديځ) کـي آريـه ورت ابـاد وو. لوېــديځ چــي د ســاکهيه نــزدې ګاونــډي وو کــي سراوســتي راجــا اوسېدی. د دهٔ او د مګدهـ د راجـا تـر مـنځ بـه هـر وخـت جنـګ وجـدل روان ؤ. پـه دې توګـه سـاکهيه قبيلـه د منځنـي دېـوال پـه حيـث ازاده وه. د دې قبيلــې زيــاتره خلګــو مالــداري او کښــت و کرونــده کولــه. دوی بــه د دې مځکــو د اوبولــو د پــاره د يــوې بلــې غټــي ويــالې نــه اوبه تر لاسه کولې کوم ته چي هان ويل کېدو.

د دې غټـي ويـالې پـه ابلـي خـوا يـوه بلـه قبيلـه اوسـېدله چـي "کولين "نومېده.

[51] نن سبا سرهاندي بلل کېږي.

[52] څه مؤرخين دا خيال کوي چي د ساکهيه لفظ د شک نه مشتق دی، او په دې توګه دا قبيله د شاک قوم غوندي مغل وو. لاکن د جمهور د مؤرخينو له دې سره اختلاف دی او دوی دغه ساکهيه قبيله په کوم کي چي ګوتم زوکړی ؤ آريه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړه

د دې قبیلې د راجا د دوو لوڼو ودونه د ساکهیه قبیلې د راجا شدودهن سره شوي وو. له بده مرغه له دې دواړو نه تر ډېره موده یو اولاد هم ونهٔ شو.

بیا د ډېرو دعاؤ، قربانیو او منتونو وروسته د غتې خور چې[53] کله هغهٔ د ۴۵ کالو وه، حمل ونیو. کله چې د ماشوم د زوکړې وخت رانزدې شو نو دا په دې نیت د پلار کورته ولاړه چې ماشوم هلته وزېږوي. نو چې کله راښی لمبیني[54] باغ ته ورسېده نو دردونه پرې راغلل، او هغه مجبوراً د یوې ونې لاندې پرېوته، په دې توګه هغهٔ ماشوم چې مخته به ګوتم بدهـ په نامه مشهوره کېدی تر شین اسمان لاندې وزوکېدو. راجا شدودهن ته خبر ورکول شو، جشنونه جوړ شول، مور او زوی دواړه بېرته کپل وستو ته راوستل شو.

د بدهـ مور "مایا" د بدهـ د زوکړې پر اوومه ورځ له دې نړۍ سترګې پټې کړې، او د ماشوم ذمه واري د میرې یعنې د دهٔ د خاله (ترور) په ذمه شو. دا زوکړه غالباً ۶۳۴ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کې وشوه.[55]

---

[53] د هغې نوم مهایا ؤ. هغې ته په بودهیانو کې هغهٔ مقام حاصل ؤ کوم چې په عیسائیانو کې و حضرت مریمؑ ته حاصل دی.

[54] دا وخت دا مقام د رامندیي په نامه دی. دا په نېپال هېواد کې په ځنګلونو کې واقع دی. دې ته چې کوم دریاب دا وخت نزدې دی هغې ته "تیل دریاب" ویل کېږي. دغه نوم په پخوانیو مذهبي کتابونو کې هم دی. وګورئ ضمیمه (۳)

[55] "بدهـ اور اس کا مت" شیو نارائن شمیم، کې ۶۲۴ ق،م لیکل شوی دی. لاکن که د اشوک د تاج پوشی نه حساب ولګول شي نو دا ۵۶۵ ق،م کې پیدا شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې امر او روایت کې ډېر اختلاف دی چې آیا د دهٔ لومړی نوم ګوتمۀ که سدهارتهـ. لاکن اوسنی تحقیق موږ ته دا ښيي چې د سدهارتهـ په نامه کې د شک ګنجائش دی، او د ګوتم په هکله واضح ثبوت شته چې له ماشومتوب نه په دغه نامه بلل کېدی. البته سدهارتهـ خطاب کېدای شي. دا خطاب هم هغسي کېدای شي چې وروسته د دهٔ منونکو دهٔ ته نور ډېر خطابات ورکړل. د بېلګې په توګه ساکهیه، سنها، سیګتهـ وستها، جن بهاګوا، لوک ناتهـ او دهم راج وغیره. په دې توګه باید چې دې جلیل القدر هستۍ ته د ګوتم په نوم وویل شي مناسب به وي.

وادهٔ

د ګوتم بدهـ د ماشومتوب مستند حالات په یوه کتاب کې هم نهٔ تر لاسه کېږي. کوم حیرت انګیز حالات چې د هغې زماني تر لاسه شوي دي هغه یا وروسته د عقیدت مندۍ نتیجه ده. بهرحال دومره ضرور معلوم شوي دي چې په ځوانۍ کې یې د یوې شهزادګۍ چې ډېره حسینه و ماه جبینه وه ورسره وادهٔ وکړ. چې غالباً د دهٔ د ماما لور وه. د دې ښځې په نامه کې هم اختلاف دی، لاکن ډېر په دې متفق دي چې هغه سوبهدرا، کنکنا یا یشودهرا نومېدله. د کهنې بودهي کتابونه پر یوې ښځې اکتفا کوي او چینې بودهیان یې درې ښځې بولي. یشودهرا، ګوتمي، او منوهرا. د تبت خلک هم د دهٔ درې ښځې ښيي، لاکن د هغو نومونه لږ بېل دي، یشودهرا، ګوپیا او اتپاللنا یا مرګاجا. دې نه بظاهره دا څرګندېږي چې یشودهرا ته د بدهـ شهرت او د دې د خپلې نېکۍ په وجه مختلف خطابات ورکړل شوي وو او وروسته له هغې دې خطاباتو د بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیتونو صورت اختیار کړ. هم په دې وجه د نن سبا مؤرخین صرف یشودهرا کومه چي په هر روایت کي راغلې ده ، د ګوتم کورودانه بولي. او دا ګومان کوي چي د ګوتم بدهـ زوی "راهل" د دې له بطنه زېږېدلی دی. د وادهٔ نه بیا تر نولس کلونو پوري د ګوتم بدهـ حالات صرف د یوه مبالغه آمیز حکایت ماسوا هیڅ معلومات نشته. د لوستونکو د دلچسپۍ د پاره هغه کیسه داسي ده.

فنون جنګ

د بدهـ مذهب د راویانو بیان دی چي کله ګوتم ځوان شو نو دهٔ د هغې زماني ټول فنون او علم تر لاسه کولو اراده پرېښوله. د کوم چي د یو شهزاده د پاره ډېر ضروري وي. دهٔ خپل ټول وخت د حسیني ماه جبیني یشودهرا د حسن په پرستاری کي تېروو. هغه د محل په دننې رونق کي دومره ورک ؤ چي د باندي له محل څخه وتل یې پرېښي ؤ. دا خبره د خاندان په نرانو ډېره بده ولګېده نو د شکایت کولو په توګه و راجا شدودهن ته راغلل چي که "د شهزاده صاحب دغه حال ؤ نو به ډېر ښه حکومت وکړي."

کله چي دا خبره د ګوتم تر غوږو ورسېده نو دهٔ یوه ورځ خاص د دې د پاره وټاکله چي خپل ټول هنر ښکاره کړي. او په ټوله سیمه کي یې نغاره ووهله چي د ګوتم شهزاده سره چي څوک په کوم هنر کي مقابله کولای شي هغه دي په ټاکلي ورځ راشي. په دې توګه خلک ډلې ډلې راغلل او د شهزاده ګوتم سره یې مقابله وکړه. لاکن د راتلونکي وخت بدهـ ټول عسکري هنرونه، کوم چي په هغه وخت کي ۱۶ یا ۱۸ وو پر ټولو بریالی شو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ومنله چي په دې سيمه کي که څوک په هر هنر کي پياوړی دی نو هغه ګوتم دی.[56]

د دې واقعې وروسته تر نهه د پرش ۲۹ کلو پوري د دهٔ د ژوند هيڅ معلومات نشته، په دې کال کي په ګوتم کي هغه ذهني انقلاب ځای جوړ کړی د کوم په وجه چي د دهٔ ژوند بدل شو. د دهٔ د عقيدت مندانو دا دعوه ده چي په دې کال يوه ديوي په څلورو بېلوبېلو شکلونو کي د دهٔ مخي ته راغله. لومړی د يوه سپين ږيري کښت ګر په شکل کښي، ييا د يو ناروغه سړي په شکل کښي، دريم ځل ديو بوی ناکه مړي په څير او څلورم وار د يوه سادهو (چي پر ځان سوړ انګار مڅي، لوڅ ګرځي او ځان ته د علم الغيب عالم وايي) په شکل کښي. د بدهـ مذهب منونکو دا يو انتهائي او عجيبه بيان دی چي ګوتم په هغه وخت کي دا نهٔ وو ليدلي، يعني د دغو سره يې په ژوند کي هيڅ واسطه نهٔ وه شوې يا تر دې له مخه يې داسي واقعات نهٔ ؤ ليدلي. او اوس چي هم دهٔ دا اوليدل نو پرته له دهٔ او د دهٔ د مصاحب خاص "چنا" نه هيچا نهٔ اوليدل.

---

[56] لوېديځ تاريخ پوهان دا کيسه په دوو وجو غلطه ګڼي. يوه خو دا چي د کني روايات دا د وادهٔ نه وروسته بولي او شمالي راوايات دا د وادهٔ نه مخ کي بولي. دويم دا چي د دې په مقابل کي په اوسني وختو کي تر ډېره حده مبالغه اميز الفاظ ليکل شوي دي. لاکن انصاف پسندي د دې د رښتوني په هکله هيڅ مشکلات نهٔ محسوسوي. مبالغه اميز برخو د ويستلو څخه دا بالکل ممکنه ده چي په دوارو مواقعو مقابله شوې وي او ګوتم په خپله قبيله کي ښه جګړن عسکر ثابته شوی وي. د هر مذهب بانيان د غير معمولي شخصيت مالکان ول او د ګوتم په هکله د غير معمولي کېدو هيڅ شک نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظاهره خبره ده چي د نن سبا په ترقيافته نړۍ کي چي کوم خلک پر ديوي ، ديوتا يقين نهٔ لري نو هغو ته داسي بيانات هيڅ اهميت نهٔ لري. لاکن د دې نه دا څرګندېږي چي ګوتم د محل په تماشو کي ورک نهٔ ؤ بلکې هغه ته د ژوند او د هغه پر مسائلو ډېر فکرمند ؤ او د خپل مصاحب چنا سره به يې پر دا مسائلو بحث کوو. ممکنه ده چي دهٔ په دې هکله يوه ورځ مړی، ناروغه، سپين ږيری او سادهو ليدلی وي، او دهٔ ته د ژوند څهره نوره هم ترخه ايسېدلې وي. اتفاقاًدا هغه زمانه وه چي د دهٔ ښځه حمل داره وه، او د ګوتم په کور کي د يوه نوي ژوند پيل کېدی. بهرحال د ژوند او د ژوند د مسائلو خوا ته د ګوتم فکر کول يو فطري عمل دی.بيا وروسته د عنفوان(تازه، نوی) وادهٔ او د ځوانۍ د ګرمي سړېدل او دې نه وروسته په دهٔ کي متانت (دروند والی، سنجيدګي) راتلل او د فکر زياتوب يقيني ؤ. غرض دا چي دهٔ فکر کاوه چي څهٔ کول پکار دی؟ په دې لړ کي د دهٔ ليدنه د يوه جوګي (پاڼوګر) سره هم وشوه او تر خبرو نوبت ورسېدی. د داسي بزرګ نه نوره څهٔ توقع کېدای شي چي هغه پر ګوتم باندي د دنيا ټوله بې ثباتي (دوام، بقاء، پوختوب) ښکاره کړه. کېدای شي چي دهٔ ته يې د مايا (جوړ) جال ورښودلی وي. دغه ترغيب به يې ورکړی وي چي له دې دامو ځان خلاص کړي، او چېري ځنګلونو ته ورشي عبادت وکړي او د ابدي خوشحاليانو تر لاسه کولو هڅه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دراهل (د ګوتم د زوی) زوکړه

لهـذا د راویـانو بیـان دی چـي ګـوتم د دې فقیـر سـره د خبـره کولـو وروسـته خپـل بـاغ تـه راغی،هلتـه کښېنسـتی او د ژونـد پـر مسـائلو د هغـو نـه د خلاصـون پـه هکلـه یـې غـور کـوو چـي زېـری وربانـدي وشـو چـي د دهٔ د ښـځي د امیـد پـه بـاغ کـي مېـوه شـوې ده او هغـه هلـک دی. پـه ګـوتم چـي د دې خبـري اثـر وکـړی د هغـې انـدازه لـه دوو خبـرو څـه کېـږي. یـوه خـو دا چـي د دې خبـري د اورېـدلو سـره چـي کومـه جملـه د دهٔ د خُلـې نـه ووتـه هغـه دا وه چـي "زهٔ بـه دا نـوې او مظبوطه رشته هم پرېکوم".

دویـم دا چـي کلـه دی کورتـه راغـی نـو خوشـحاله نـهٔ ؤ، ډېـر غمـزده او متفکـر ؤ. پـه ښـار کـي ښراغونـه بـل وو، د محـل پـه دروازه کـي سـاز غږېـدی، خلګـو د خوشـحالۍ نـه یـو بـل تـه مبـارکي ورکولـه. لاکـن نـوی پـلار پرېشـان ؤ، پـه سـتونزو کـي راګیـر ؤ، کلـه چـي دی زنانـه خـانې تـه ننـوتی نـو یـوې خیني (خوښـیني، د ښـځي خـور) یـې پـه یـوه سـندره د دهٔ هـر کلـی وکـړ چـي پـه هغـه کـي دا سـي ذکر ؤ.

"تـول خوشـحاله دي، پـلار خوشـحال، مـور خوشـحاله او هغـهٔ ښـځي د هغـې خاونـد فردفریـد (بـې مثـال) دی او زوی یـې د سپوږمۍ یوه ټوټه ده".

پرګـوتم تـه د" خوشـحالۍ "ټکـی ډېـر پـه زړهٔ پـوري ولګېـدی او هغـه د خپـل غـاړې هـار دې نـازنیني خینـي تـه ورکـړی. د هغـې خـو دا خیـال ؤ چـي زهٔ یـې منظـور نظر شـوم، هم پـه دغـه سـوچ کـي مـخ پـه وړانـدي ولاړی چي رښتونې خوشحالۍ تر لاسه کېدای هم شي که نهٔ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک دنیا

په هم دغه شپه دوولس ۱۲ بجې ګوتم و چنا ته دبګۍ د تیارولو وویل او خپله پر ښځې او زوی آخري نظر اچولو د پاره و کوټې ته ورغی. دواړه په خواږه خوب ویده وو. زړه یې وغوښت د زړه ټوټه د مور د غېږ نه را واخلي او ښه په مینه یې ښکل کړي. لاکن د استقامت په وجه یې خپل لاسونه را وګرځول او پر دواړو محبوبو یې د مینې نظر واچوه او ټول دولت، جاه و حشمت، تخت و تاج یې په پښه ووهل او د محل نه ووتو. هلته چنا د بګۍ سره د دۀ په انتظار ؤ. بس سمندن باد پا (د آس ټانګه، بګۍ) یې ښه په تېزه د خپل ریاست نه وباسله. د خپل د خسرګنۍ د راج حدودنه هم ووتو او د "انومانديي" پر غاړه راغی ودرېدی. هلته دۀ خپل ټول زیورات او شاهي جامه و چنا ته ورکړه، چې دا او بګۍ بېرته ورسوه. هغه وفادار چنا (ټانګه وال) دی ډېر پوهه کړی، ډېر کوشش یې وکړی چې دا مۀ کوه. لاکن دۀ تر زړۀ تېره کړې وه، هغه چېرې د چا اورېدلی شو. چنا ورته وویل چې نو بیا ما خپل لومړی مرید جوړ کړه. لاکن دۀ نۀ و منله. مور، پلار خبرول ضروري ؤ او هغه د چنا په وجه کېدای شو. نو بیا مجبوراً د حکم منلو لوظ وشو. دۀ خپل اوږده وېښتان پرې کړل. د یوه لاروي نه یې خپلې جامې بدلې کړې، چنا یې پرېښودی او خپله د راج ګړهـ د لویو لویو کندو په خوا روان شو.

شعر:

نۀ یې د سود بود و منله او نۀ د منګل
ووتی له کوره په لوري د ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاضت (پر ځان سختي تېرول)

راج ګرهـ[57] هغه وخت د مګدهـ دارالسلطنت ؤ. دا په داسي ناوه (وادی) کي اباد ؤ چي ثلور خوا ته یې غونډۍ وې. په دې غونډیو کي هغه وخت لوی لوی درویشان او راهبان اوسېدل. او ددوی د علم و فضل شهرت تر لېري لېري خور ؤ. ګوتم هم په دغو بزرګانو کي و یوه بزرګ چي نوم یې "نامي الاره" ؤ په خدمت کي حاضر شو، او د هغه نه یې تعلیم حاصلول پیل کړو. لکه چي د نامي الاره نظریې دی مطمئن نهٔ کړو نو دی دویم فلسفي "ادرک" نه یې درس اخستو او هندي یا هندو، د ژوند فلسفه زده کوله یا یې ځان په پوهولو. هغه وخت د دې فلسفې درې مدرسې وې او په دوی کي تر ټولو زیات ریاضت او وجود ته ضرر رسول یا پر وجود سختۍ راوستل ډېر مقبول ؤ. نو په دې توګه ګوتم حلقه درس او د اروله ځنګل چي د "بدهـ هو ګیا" نزدې دی تر شپږو کلو پوري د پنځه پلویانو (بهکشو، چېلې) سره په بېلا بېلو قسم ریاضتو نو او وجود ته ضرر رسول یې وکړ. نوبت تر دې راورسېدی چي له ډېره جسماني کمزورۍ دوی د ډکي په شان شول. کله چي دوی یوه ورځ د مابعد الطبیعات (الهایات، فوق الفطرت) پر مسائلو غور کوی او ورو ورو روان وو نو د کمزورۍ او ډنګر والي په وجه ګوتم وغورځېدی او بې سوده شو.

کله چي شاګردانو دی یعني ګوتم په سود کي راوستو نو بدهـ د جسماني ریاضت اراده پرېښودله او هم د هغې ورځي نه یې خوړل، څښل پیل کړل او دا اعلان یې وکړو چي لوږه او

---

[57] راج ګرهـ دا وخت راج ګیند بلل کېږي. بمبسار (۸۹۸ق،م څخه تر ۲۷۳ق،م پوري) چي کوم ښار دلته اباد کړی ؤ اوس یې هم اثار لیدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاضت د دې مسائلو حل نهٔ دی. پنځه واړه شاګردان د دهٔ په دې خبره ډېر خفه شول او دی یې د لارې چپ وبولی او دوی بېرته ځيني بنارس ته راغلل.

دماغي انتشار

د شاګردانو د تللو نه وروسته ګوتم تر ډېره حده د دماغي، روحاني او په جذباتي بې اطمینانۍ کې راګېر شو. دغه حالت ته د بدهـ مذهب کتابونه د رڼا او د تیارې د قوتو د مقابلې نوم ورکوي. د هغو بیان دی چې کله د نجات دهنده عالم او د خبائث شهزاده په منځ کې جنګ وشېړل شو نو په زرګونو ستورې را وغورځېدل، وریځې راغلې او تیارې خورې شوې، سمندر د زلزلو په وجه پورته شو. د دریابونو مخه بېرته په شا وګرځېده. د غرونو هغهٔ څوکې چې د زرونو کلونو راهیسې پر هغه باندې بې شمېره ونې ولاړې وې پر ځمکه را وغورځېدې. یو طوفان عظیم په ټول عالم کې تباهي جوړه کړه، د تصادم په وجه یو آفت خیزه شور جوړ شو، لمر ځان په تیاره کې پټ کړی، او د بې سُرو بهتنو (ساز) د کثرت په وجه ټوله فضا خرابه شوه.[58]

د دې مبالغې نه د سترګو په ټولو کې هم باید چې داومنو چې کله ګوتم د ریاضت او وجود ازارۍ نه څهٔ تر لاسه نهٔ کړل او دهٔ ته هغهٔ د زړهٔ سکون په نصیب نهٔ شو د کوم په لټون کې چې دهٔ تخت و تاج، ښځه او زوی یې پرېښي وو نو تر ډېره حده مایوسه او زړهٔ یې مات شو او په فطري توګه یې زړهٔ غوښتی وي چې د رواقیت Epicurianism پر ځای لذتیت Stokism باندې عمل وکړي. او د دهٔ په زړهٔ او دماغ کې به یوه هنګامه جوړه شوې وي. د دې کېفیت د زیاتوب یوه وجه د دهٔ وفاداره شاګردان، چې دی یې پرېښی وُ هم کېدای شي.

[58] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرحال دی تر ډېره حده مضطرب او پرېشان شو. په هغه ورځ یا دوو ورځو وروسته د رنجارا د دریاب د غاړې خوا ته روان شو. د ورځې ډوډۍ د نږدې کلي یوې جینۍ چې نوم یې "سنجاتا" ؤ ورا وړله⁵⁹. هغه د پیپل (بړ) د ونې لاندې کښېنستی، د ډوډۍ خوړلو وروسته هم هلته ناست غور یې کوی.

بدهـ جوړېدل

ذهني هیجان او روحاني کشمکش برابر روان ؤ، تر دا چې ورځ په تمامېدو شوه او لمر په پرېوتو شو. نا ببره د لمر د پای د وړانګو سره د ګوتم په ذهن کې یوه رڼا خوره شوه او دۀ په باطن کې د دې رڼا نه هغه حل تر لاسه کړی چې دۀ د څو ورځو راهیسې د هغه د پاره دومره ریاضتونه او سختی پر ځان تېری کړي وې. دۀ معلومه کړه لکه چې دۀ ته څوک وایي چې صرف د باطن په پاکوالي او د خلګو په مینه کې د فلاح ابدي راز پټ دی، او د انساني تکلیفونو نه د خلاصون هم دا دوې ذریعې دي.

د دې نوري کېفیت او ارتقاء یا انکشاف نه وروسته هغه بدهـ یا روښانه ضمیر لرونکی وبلل شو او دا ونه بودهي ونه وبلل شوه.

د دې نه د وروستو حالت د ګوتم په الفاظو کې داسې بیان شوی دی. "کله چې ما دا ولیدو نو زما روح د خواهش د بدو نه د دنیاوي ژوند نه د غلطۍ او د ناپوهي د مسائلو نه ازاده شو. نو دې ازاد ته د خپلې ازادۍ علم وشو، د بیا ژوندي کېدو نه خلاصون پیدا شو.

---

[59] د دې واقعې سره مربوطه یوه بله واقعه هم شته په کوم کې چې حضور بنت شعیب و حضرت موسیٰ ته دعوت ورکړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـزرګ دور پـای تـه ورسـېدی او فـرض پـر خپـل ځـای شـو.
زهٔ به بیا دې نړۍ ته نهٔ راځم، دا ما معلومه کړه.[60]

اوس د ګـوتم و مـخ تـه دا سـوال پیـدا شـو چـې دی دا حـل تـر ځـان پـورې محـدوده وسـاتي، کـه دا د پیغـام پـه شـکل کـې تـر ټـول عالم پورې ورسوي؟

هغـهٔ پـه دې پوهـېدی چـې پـه "آریـه ورت" کـې د برهمنـو ډېـر اثـر دی او د هغـوی نظریـات پـه اولـس کـې عـام او مقبـول دي. هغـهٔ پـه دې پوهـېدی چـې د وجـود ازاري او سـختی پـه مـنځ کـې پرېښـودلو، دی پـه اولـس کـې ډېـر بدنام شـوی دی او پـه دې ډېـر ښـه پوهـېدی چـې دی پـه خپـل هـدف کـې پـه اسـانۍ نـهٔ شـي بریـالی کېـدی، د دهٔ پـه زړهٔ کـې چـې د ټـول عـالم مینـې پـټ ځـای موندلی ؤ دهٔ د هغـې سـخته غندنـه وکـړه او پـه دې اراده راپورتـه شـو چـې دی بـه خپـل دا حـل "خپلـه نظریـه" د نـړۍ د فائـدې د پـاره ضـرور وړانـدې کـوي، چـې د دهٔ رنګـه هـر څـوک د بیـا پیـدا کېـدو نـه خلاصون ومومي، او هریو ابدي سکون او راحت تر لاسه کړي.

غـــرض د دهٔ دې هـــدف دی متحـــرک کـــړو، او دی د دې د اشـاعت د پـاره روان شـو. د دهٔ اراده وه چـې تـر ټولـو لـه مخـه بـه دی خپـل پیغـام خپلـو اسـتادانو (الاره، او ادرک) تـه رسـوي[61]. لاکـن کلـه چـې دی د هغـو و دېـرو تـه ورسـېدو نـو معلومـه شـوه چـې هغـوی لـه دې دنیـا سـترګي پټـې کـړي دي. اوس نـو هغـه د خپـل بـې وفـا پلویـانو خوا تـه مخـه کـړه کـوم چـې پـه بنـارس کـې وو. پـه تلـو تلـو کـې ورتـه پـه لاره کـې د یـو پېژنـدګلو بـرهمن "اوپـک" سـره ملاقـات

[60] استهوري آف بدهـ دهرم. کې،جې سونډرس مخ ۲۳
[61] جګیسو جي د دهٔ نوم "ارز کلم" ښودلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو. کله چې دې برهمن د بدهـ ځلېدلی مخ ولید و نو یې پوښتنه ځیني وکړه "خوشحاله خوشحاله څېري روان یې"؟

بدهـ ورته وویل چې زهٔ د اعلی ترین قانون د "پیّې" د چلولو د پاره روان یم[62]. برهمن د بدهـ په ځواب نهٔ شو خوشحاله. هغه په دې چې هغهٔ د جپ تپ منونکی ؤ نو بدهـ یې په دې خیال بد مذهب بللی. لاکن پر ګوتم باندې د دهٔ د خبرې هیڅ اثر نهٔ واخستو او مخته روان شو.

نو د روښان ضمیرې دوه میاشتې وروسته یوه ورځ د لمر د لوېدو پر وخت د بنارس نه درې میله په شمال کې د مګاویه مقام[63] ته ورسېدی دلته یوه دشت غزالا وه او د دهٔ بې وفا پلویان هم دلته دېره وو.

کمزوره عقیده لرونکي شاګردان[64] د استاد د راتلو په تعظیم کې نهٔ ودرېدل، او په خپلو کې یې سره وویل چې که دا بد مذهب فقیر زمونږ خواته راغی نو باید چې دی مونږ په خپل

[62] چرخ حیات: دلته د چرخ یا پیّې څه مراد د داسې شهنشاه سوارلې یا پیّه ده کوم چې به د ټولې نړۍ فاتح وي. د بدهـ مطلب دا ؤ چې ما یو داسې رواج یا مذهب ته د ودهٔ ورکولو تابیا کړې ده چې په ټوله نړۍ کې به خور شي. د بدهـ د دې ویلو پر بنا پیّه د بدهـ مذهب هم داسې نخښه جوړه شوه څرنګه چې صلیب د عیسائیانو او هلال (میاشته) د مسلمانانو (د تفصیل د پاره وګورئ ضمیمه ۱)

[63] دا مقام وروسته بیا د "دهمک" په نوم ونوموړل شو. اشوک دلته په درېیمه صدۍ ق،م کې یو یادګار جوړ کړی ؤ چې بیا چیني سېلانیانو لیدلی ؤ. د دې اثار اوس هم موجود دي. د دې مقام معلومات په ۱۸۶۲ عیسوي کې معلوم شول. او د دې سنه د اثارقدیمه په راپورټ کې د دې ډېر راپورونه موجود دي. دا هغهٔ مقام دی کوم چې په اوسني وختونو کې د بدهـ مذهب پوهنتون درجه تر لاسه کوي.

[64] د دوی نومان دا وو. کونډینه، دپ، بهدري، مهانام او اشوجت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت کې شریک نهٔ کړو، بلکې دهٔ ته به د ناستې هم نهٔ وایو. ګوتم دا محسوسه کړه چې دی د دوی په نظر کې د سختې پرېښولو په وجه قابل احترام نهٔ دی، په دې یې دوی مخاطب کړل چې تاسو تر اوسه د مرګ د دام نه نهٔ یاست خلاص شوي؟ غم، ستونزو او تکلیفونو تر اوسه تاسو نهٔ یاست پرېښي؟ لاکن ما داسې لاره موندلې ده چې د ټول عالم خلاصون په کې کولای شم.

دې خام عقیده لرونکو په دې یقین نهٔ کولو، ګوتم هغه وخت دوی په ټوله نظریه پوهه کړل. څرنګه چې بدهـ په دا خپل نوي مذهب باندې شاګردان پوهه کړي وو هغه په "دهم کرتې پوتن سوت" کې موجود دي. او د هغې انګرېزي ژباړه رائس ډېوډس د Buddist Suttras په نامه کړې ده. د دې تفصیل بحث به د بدها په تعلیماتو کې راځي. لاکن د داستان د تسلسل د پاره د منشي امیر احمد علوي صاحب بې مثاله لیک واورئ.

د وعظ خلاصه (تشریح)

کوم څیز چې وجود لري هغه د مادې نه جوړ شوی دی. ماده غیر مستقله او فاني ده. په دې په هر وجود لرونکي څیز کې د فنا جراثیم (میکروب، چینجی) موجود وي. انسان حیات وجودي لري او دهٔ ته د فنا نه چاره نشته. غم، کمزورتیا، ناروغي او مرګ د فنا مدارج (رتبه، درجه) دي. تر څو چې ناپاکه خواهشات پاته دي، حرص، فکر او آرزو به ورسره وي. یعنې غم او کمزوري به یې نصیب وي. وجود ته ضرر رسول او د خواهش د ختمولو کوشش خطرناک دی. که په دې کار کې ژوند ختم شو نو دا مرګ به ډېر ناقراره وي او د آواګون نه به نجات نهٔ مومي. په کوم څیز چې انسان د مادي نړۍ سره تعلق لري هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړهٔ بدوالی دی. تر څو چې زره مقدار بد پاته وي، نړۍ نه به تېرون پاتي وي. د زړهٔ د بدو سره د نېکو اعمالو هيڅ فائده نشته. په دې چې د نېکۍ مېوه خو به ترلاسه شي لاکن د بدۍ په وجه به د دويم ځل زېږېدنه او د مرګ مصيبت پر ځان تېروي. او په دې دوزخ کې هيڅ نهٔ ده معلومه چې د نېکۍ توفيق به وي او که نهٔ؟ په دې، بغير د وجودي سختۍ خپل خواهشات لېري کول، زړهٔ د تمامو عيبو څخه پاکول د خلاصون د پاره ضروري دی. د عدم وجود خواهش هم دومره خطرناک دی لکه د وجود. لهذا نېکه عقيده، نېک نيت، نېکه خبره، نېک فعل، نېک ژوند، نېکه هڅه، نېک خيال او د نېکي مراقبې نه نروان (فنا) ترلاسه کول دي. يعنې ټول اعضا د وجود دي بې حسه کړل شي. او ځان دې د مړي په شان جوړ کړل شي.

مندرجه بالا دا اتهٔ نېکۍ په عمل کې راوستل او د نروان و بام ته د ختلو د پاره څلور پايې دي.

لومړۍ پايه د زړهٔ بيداري ده، يعنې د غم او د بنادۍ د راز طلب، کله چې په لټون کې د حق، مرشد کامل ته رسېدل پوره شي نو دا درجه تر سره شوه.

دويمه پايه د ناپاکو، غليظو شهوتو پرېښودل او د خپلو لو خيال د زړهٔ څخه ايستل دي. کله چې پر دې عمل ثابت قدمه شوې نو دا درجه هم تر سره شوه.

درېيمه پايه جهالت، شک، غصه، حرص او ټول کمينه خصلتونه لېري کول دي. کله چې د دې نقائصو نه پاک شوې نو د زړهٔ لوح به پاک شي او درېيمه درجه تر سره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخـري پايـه عشـق و محبـت پـه سـينه کـې چـې کينـه نـۀ وي نقـش کـول دي. لکـه څرنګـه چـې مـور خپـل ځـان پـه خطـر کـې وا چـوي او د خپـل يـوازني زوی پالنـه او څارنـه کـوي، هـم داسـې د خلاصـون طالـب دي د هـر جانـدار د پـاره ځـان قربـانۍ تـه تيـار سـاتي. کـوم دښـمن بانـدې چـې لـو مړی غلبـه تـر لاسـه کـول ده هغـه د نفـس خواهشـات دي او اخـري مهـم د عالمګير عشـق و الفـت پـه ويښـه او پـه خـوب کـې دهيـان سـاتل دي. نـۀ د قربـانۍ ضـرورت شـته او نـۀ د برهمنو د کومک. د هر انسان خلاصون د دۀ په خپل لاس کې دی.

تـر پنځـو ورځـو پـورې دا بيـان جـاري ؤ. د شـاګردانو شـک لېـرې شـو. هغـو پـر ګـوتم ايمـان راوړو او هغـوی پـه حلقـه عقيـدت کـې د ګـډون باقاعـده خـواهش ظـاهر کـړی. بدهـ ګهـوش د دوی خـواهش يـا درخواسـت ومنلـی، يـو ورکـوتی رسـم ادا شـو او باقاعـده هغـوی پـه سنګهـ (انجمـن) کـې داخـل کـړل شـو. او پـه دې کـې د داخلېدو پـر وخـت هـر يـو کـس بـه دا وايـي چـې "زۀ پـه بدهـ کـې پناه اخلم، زۀ په شريعت کې پناه اخلم، زۀ په سنګهـ کې پناه اخلم.

ګـوتم پـه دې دشـت غـزالا کـې درې مياشـتې قيـام وکـړ او دۀ د هري ورځې ژوند په خپل تفسير کې داسې بيان کړی دی.

د هري ورځې ژوند

"ګـوتم سـحار وختـي (تقريبـاً پنځـه بجـې) پاڅېـدو، او خپـل ذاتـي خدمت ګـارانو تـه بـه يـې تکليـف نـۀ ورکـوو. خپلـه بـه يـې لاس، مـخ مينځلـو او جـامې بـه يـې بـدلولې. د خيـر غوښـتنې د دورې لـه مخـه بـه هغـۀ يو ځـای پـه تنهـائي کـې کښېنسـتی او مراقبـه بـه يـې کولـه. کلـه چـې بـه بيـا هغـه وخـت راغـی نـو بيـا بـه درو سـرو خپلـې مخصوصـې جـامې (کـومې چـې بـه پـه اولـس کـې د سنګهـ هـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فـرد اغوسـتې) واغوسـتې. او د خیـر غوښـتو کاسـه (د کچکـول پـه شـان) کلـه یـوائې او کلـه د شـاګردانو سـره د نـزدې کلـي تـه د خیـر غوښـتلو یـا کرامـات ښـکاره کولـو د پـاره یـا دغسـې بـه تلـی. پـه لاره کـې بـه یـخ یـخ شـمال د دهٔ لاره صـفا کولـه، د اوبـو ځـاڅکې بـه د اسـمان نـه د دهٔ څخـه د ګـرد د لیـرې کیـدو د پـاره وریـدل، وریځـو بـه د دهٔ پـر سـر سـوری جـوړ کـړی ؤ، ګـوا دی بـه یـې د لمـر د ګرمـۍ څخـه د کیـږدی پـه خیـر بـچ کـوی. نـورو بـادونو بـه د اسـمان نـه د دهٔ پـه لار کـې ګـلان شـیندل چـې قـدم پـر نـرم ځـای کښـیږدي او دی پـر نـازکو ګلانـو قـدم روان وي او کلـه چـې بـه هغـه د کورونـو ور تـه ودریـدی نـو بـه یـې د وجـود نـه شـپږ قسـمه رنګـین "نـور" خارجیـدو. د کـوم نـه چـې بـه یـو زریـن او شـوخ رنـګ د کورونـو، دالانونـه او چهجـې بـه رو ښـانه شـول. مرغیـو او نـورو حیوانـاتو بـه پـر خپلـو خپلـو ځـایو پـه نـرم او شـیرین غـږ کـې د دهٔ هـر کلـی کولـو. اسـماني نغمـه بـه پـه فضـا کـې خـوره شـوه او د انسـانانو پـه وجـود چـې بـه کـوم زیـورات وو خپلـه شـړنګیدو. کلـه چـې بـه دا علامتونـه ظاهریـدو نـو خلـک بـه پوهـه شـول چـې نـن مبـارک او بـزرګ بدهـ خپلـه د خیـر غوښـتو د پـاره راغلـی دی. نـو بیـا بـه هغـوی خپلـې شـوخې، بهترینـې، رنګینـې جـامې واغوسـتې او پـه لاسـو کـې بـه یـې ګلدسـتې او هارونـه اخسـتې پـه کوڅـو کـې راووتـل. هغـه بـه یـې و بدهـ تـه پـیښ کـړل او د یوبـل نـه بـه یـې سبقت وړلـو کـې داسـې ویـل چـې "سـرکار! نـن لـه مـوږ سـره ډوډۍ وخـوره، مـوږ سـتا د لسـو ملګـرو یـا شـلو ملګـرو یـا سـلو ملګـرو د ډوډۍ بندوبسـت بـه وکـړو." د دې ویلـو سـره بـه یـې د دهٔ د خیـر غوښـتلو کاسـه ځینـې واخسـته، د دهٔ او د دهٔ د ملګـرو د پـاره بـه یـې د مـزرو چتهایـاني اواري کـړې او تـر هغـو بـه ورتـه ولاړ وو چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی بـه ډوډۍ نـۀ وه ختمـه کـړې. د ډوډۍ خوړلـو وروسـته بدهـ بـه د دوی د پـوهي او عقـل د لحـاظ پـه خـاطر داسـي بيـان وکـړی چـي بعضـي خلګـو تـه بـه د بدهـ مـذهب اختيـارولو ماسـوا بلـه لار نـۀ وه.لاکـن ډيـرو بـه پـر سـيدها لاري د تللـو صـلاحيت پيـدا کـړو او لـوړو مرتبـو تـه بـه ورسـېدو. او هغـۀ بـه پـه دالان کـي تـر هغـه وختـه ناسـتۀ تـر څـو چـي د دۀ ملګـري ډوډۍ نـۀ کـړي ختمـه. نـو کلـه چـي بـه دوی ډوډۍ ختمـه کـړه نـو بـه يـو حاشيه بـردار غـږ کـړو چـي ، ټولـو ډوډۍ وخـوړه. نـو دی بـه يـوې خاصـي کـوټې تـه ولاړی. د دې وخـت نـه د غرمـې تـر ډوډۍ پـوري بدهـ پـه تنهـائي کـي وخـت تېـروو. د دې نـه وروسـته هغـه بـه د کـوټې پـه ورکـي ودرېـدی او خپلو اخوانو (د سنګهـ ممبرانو) ته به يې داسي نصيحت کاوه.

"زمـا وروڼـو ! پـه عمـل کـي هلـي ځلـي او خلـوص ښـکاره کـړئ.د هـيڅ يـوه بدهـ سـره پـه دې دنيـا کـي ملاقـات مشـکل دی، انسـان جوړېـدل هـم مشـکل دی. يـو خـاص صـحيح وخـت مونـدل هـم مشـکل دی. د دنيـا پرېښـول (تـرک دنيـا) هـم مشـکل دی او د رښتيا اورېدو موقع موندل هم ډېر مشکل دی."

بيـا د شـاګردانو لـه خـوا بـه دا خواسـت وشـو چـي داسـي موضـوع دي راوښـودل شـي چـي د دوی د غـورو فکـر د پـاره مـوزو وي او هغـۀ بـه د هـر يـوه صـلاحيت مطـابق هغـه تـه موضـوع ورښـودله او د مراقبـې د پـاره بـه ګوشـه نشـين کېـدو ځـايو تـه ولاړل او پـر موضـوع بـه يـې غـور او فکـر کـاوه. ګـوتم بـه لـه دې وروسـته خپلـي خاصي کـوټې تـه چـي پـه کـي ګـلان او ارول پـه اطمينـان او سـکون بـه د لمـر او د لمـر د تـېش نـه د بـچ کېـدو د پـاره لـږ سـات ارام کـوی. نـو چـي کلـه بـه د دۀ ارام پـوره شـو نـو د خپـل کـټ نـه بـه را پورتـه شـو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګېرچاپېره خلکو پر حالاتو به یې غور کاوه چې دوی په کومه توګه د دهٔ سره ښهٔ کوی شي. د زوال پر وخت به د شاوخوا کلیو ډېر خلک به د نزر د پاره په لاسو کې ګلان نیولي ورته راغلل او جمع کېدل به. هغه به د بیان کولو والا هال (لویه کوټه، جرګه هال) کې د موقع په مناسبت او د خلکو د مجمع په حساب د اعتقاد حق تبلیغ کولو، بیا چې به دهٔ وکتل چې اوس مناسب وخت دی نو به یې دا خلک رخصت کړل او هغوی به دهٔ ته د سلام کولو وروسته بېرته خپلو خپلو کورو ته ستېندل. په دې توګه به دهٔ د ماسپښین وخت تېرولو.

د ورځې په پای کې چې به یې محسوس کړو نو به یې ولامبل او په دې منځ کې به کرئي سنګهي (خدمت ګار) به د دهٔ د کوټې پر کټ د ګلونو سیج اوار کړو [65] او د ورځې په پای کې به یې د لږ ساعت د پاره جامې اغوستې او مراقبه به یې پیل کړه. تر دې انده چې ټولو شاګردانو به خپله خپله مراقبه پای ته ورسوله او بېرته به راستون شول. نو بیا به په دوی کې یو کس داسې پوښتنې کولې چې د دهٔ په ذهن کې به هغه نهٔ راتلل. چا به د مراقبې حال بیانولو، چا به د شریعت د احکام د تلقین په هکله فرمائش کولو. په دې توګه به د شپې اوله برخه تېره شو. نو چې ګوتم به د هر یوه ځواب ورکړو نو شاګردان به یو یو رخصتېدل. بیا به د شپې پاته برخه دهٔ به د کوټې و مخته په ورو ورو تګ او

[65] دا یقیني غلط دی چې د دهٔ د پاره د ګلونو سیج جوړ کړل شوی ؤ. کله چې هغه د سنګهه د خلکو د پاره خوشبو، لاړ (هار) او تیل استعمالول ښه نهٔ بلل نو خپله به یې ولې استعمالولو؟ د بدهـ غوندي د قدر وړ شخصیت نه د داسي قول او فعل امید نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غور او فکر کولو تېروله. یوه حصه به یې په اطمینان، سکون او په پرېوتو تېروله. څنګه چې به سحار نږدې کېدو، دی به په کټ کې بیداره کښېنستی. خپل په ذهن کې به یې د ټول عالم د خلګو تصور کاوه، کوم چې د هغوی په تېر ژوند (جنم)[66] کې وو. او دۀ به دا سوچ کاوه چې هغه څنګه د دوی د ارزوګانو د پوره کولو مدد کولای شي."

د ګوتم د حقانیت او تبلیغ دا اثر وشو چې په لږو ورځو کې د دې علاقې علاوه په دې ځنګله کې د معتقیدنو تعداد شپېتو ته ورسېدی. یوه ورځ ګوتم دا ټول خلک را جمع کړل او دا حکم یې ورکړو چې د شش[67] ماسوا ټول شاګردان دې نورو سیمو ته ولاړ شي او د دې مذهب تبلیغ دې وکړي. ظاهره ده چې د ګوتم د دې حکم سره دی بېرته د "ګیا" خوا ته وګرځېدی.

اوس چې د کوم کرامت ذکر په ګوته کېږي هغه د " اراول" د ځنګله واقعه ده. په دې ځنګله کې د "سینا" په نوم یو کلی ؤ چېرې چې درو وروڼو[68] د علم او فضل شهرت درلود او مذهباً آتش پرست وو. ګوتم د دوی د آتش کدې په عمارت کې د یوې شپې تېرولو اجازه وغوښتله، لاکن "کشپ" چې په دې وروڼو کې مشر ؤ ته دا خبره ښه نۀ وایسېدله. هغۀ وویل چې د آتش کدې سره یو زهریلا

[66] جنم: د هندو مت په عقیده چې انسان اووه واره زېږېدنه کوي. یعني دی پیدا کېږي او مري ، پیدا کېږي او مري، دا رنګه دی اووه واره پوره کوي. که په تېرو جنمو کې یې ښه کارونه کړي وو نو به په راحت کې به وي او که یې بد کارونه کړي وو نو به په ډېر تکلیف او پرېشانۍ کې به دا خپل اووم یعني اخري ژوند تېروي.

[67] کوم څوک چې د یوې شتمني کورنۍ نۀ ؤ او د ګوتم په خوا راتښتېدلی ؤ.

[68] امیر احمد علوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـار اوسـي کـوم چـي د شـپې راوځـي او ويـده خلـک چيچـي. پـر ګـوتم باندي د عشـق حقيقـي زار خوربـدلي وو هغـهٔ چيـري د مـار نـه ډاربـدو. خپـل پـه خبـره ټينـګ ولاړ ؤ ، اخـر کشـپ هـم د دې مسـافر مېلمـه خـاطر پر ځای کړو او اجازت يې ورکړو.

شـپه شـوه، مـار د هـري شـپې پـه ځيـر د خپلـي ځـوړي راووت ،لاکـن ګـوتم تـه يـې هـيڅ نـهٔ وويـل. کلـه چـي سـحار شـو او ګـوتم ژونـدی ژانـدی پـه آتـش کـده کـي موجـود ؤ نـو يـې د کرامـت شـور جـوړ شـو. اتفاقاًپـه دې ورځـي پـه دې کلـي کـي يـوه غټـه مېلـه کېـدونکې وه، پـه کـوم کـي چـي د شـاو خـوا مريـدان راتلـل او د کشـپ تقريـر بـه يـې اورېـدو. اوس کشـپ تـه دا وېـره ورپيښـه شـوه چـي کـه چيـري دې مجمـوعې ګـوتم وليـدو نـو د آتـش پرسـتۍ بـازار بـه ټـپ ودرېـږي، لاکـن مېلمـه د کـوره ايسـتل داسـي اخلاقـي جـرم ګڼل کېدو چي دی د دې جوګه نهٔ شو کېدای.

ګـوتم تـه د دې خطـرې احـوال وشـو او هغـهٔ چـا تـه د اطـلاع ورکولـو بغيـر پـه دې ورځ د دې کلـي نـه د بانـدي ووتـو او د مېلـې خوا تـه نـهٔ راغـی. کلـه چـي مابنـام بيرتـه راسـتون شـو نـو کشـپ تپـوس ځيني وکړو چي ټوله ورځ چيري وې؟

ځـواب يـې ورکـړو چـي سـتا د فکـر د لېـري کولـو د پـاره پـټ شـوی وم. کشـپ د دهٔ پـه پښـو کـي وغورځېـدی او د ټـول جماعـت سره يې ايمان راوړی.

يو بل بيان

هـم پـه دغـه ځـای کـي د قيـام پـر وخـت يـوه ورځ ګـوتم د خپلـو نـوو شـاګردانو سـره ناسـت ؤ چـي مخـامخ د غونـډۍ پـه څـوکي اور ولګېـدی. ګـوتم دغـه اور موضـوع جـوړ کـړو او يـو لـوی بيـان يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو. کوم چې په پټک د "روت پري پائ سوت" کې موجود دی. د دې خلاصه دا ده چې ګوتم وویل چې ! تر کومه چې په خلکو کې جهالت موجود وي تر هغه وخته پوري به داسي اورونه لګیږي. دا هغه اور دی چې د انسان دننه لګیدلی دی او کوم چې د دباندي ثیزونه په بطن کې روښانه کوي. دا خارجي ثیزونه د حواس خمسه او زړۀ په ذریعه اثر کوي لګیا وي. د مثال په توګه سترګه مشاهده کوي او د دې نه دننه یو رنګه حس پیدا کیږي د کوم نه چې غم یا خوشحالي جوړیږي او دا غم یا خوشحالي شهوت، غصه، جهالت، زوکړه، فکر او اضمحلال (سستي، کمزوري) قوي او د مرګ اور ته وده ورکوي. دغه حالت د هغه ټولو احساساتو دی کوم چې د دویم حواس په ذریعه پیدا کیږي. لاکن هغه خلک چې څوک د بدهـ د ضبط نفس په اصول عمل کونکي دي یعني د سیدها لاري څلور سره منزل یې تر سره کړي دي د کوم ابتداء چې د پاکۍ نه کیږي او انتها یې پر مینه باندي ده نو په دۀ کې عقل راغلی وي. خارجي احساسات د دۀ دننني اور نۀ شي تېزولای، په دې چې د دوی سره د شهوت اور پاتي نۀ وي. رښتوني شاګردان د دې نۀ مړیدونکي اور نه خلاصون تر لاسه کړي، کوم چې د بدو بېخ دی. هغه پوهه یا زدکړه کومه چې دۀ تر لاسه کړې ده یوه ورځ دی و کمال ته ورسوي. دی د هغه تکلیفونو نه هم ازاد وي کوم چې د تېر ژوند نتیجه وي. او په دې ژوند کې دی د قوم قربانۍ او نورو مراسمو او قوانینو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راهنمائي ضرورت نور ورته پاتي نهٔ شي، هغه په دې چې د دهٔ ذات تر هر څه بالاتر شي.[69]

د بمبسار راجا بده مذهب خپلول

دی ځای نه بدهـ د خپل نوي شاګرد کشپ سره راج ګړهـ ته ولاړی. دا هغه ځای دی چې د وولس کاله د مخه دی د کوره د حق په لټون کي راتښتېدلی ؤ. دا ښار د مګدهـ راج سلطنت ؤ او بمبسار د دې ځای راجا ؤ. دا راجا د خپل رعب، دبدبه او ویړ سلطنت په هکله ډېر مشهور ؤ. کله چې دهٔ دا واورېدل چې کشپ او ګوتم دواړه راروان دي نو د ښه راغلي د پاره مخته ورا ووتی، او ټول ښار د دواړو بزرګانو د دید د پاره را مات شو. په عام طور دا خیال ؤ چې ګوتم هم آتش پرسته شوی دی او د کشپ شاګرد جوړ شوی دی، نو چې کله نیازمن شاګرد (کشپ) د ګوتم مخي ته خپل سر په تعظیم کي ښکته کړو نو د راج ګړهـ د خلګو حیراني د کتلو وړ وه. راجا په ډېر درب د دې درویشانو دعوت وکړ. او د "ویلوانا" نومي د بانسو په باغ کي یې د دهٔ د استوګني بندوبست وکړ او هغه یې ودهٔ ته وقف کړ. په دې تاریخي باغ کي ګوتم د ژوند ډېر سپرلیان تېر کړل. او دا قائده یې جوړه کړه چې په اوړي او د مني په موسم کي به یې د نورو سیمو دورې کولې او د پشکال د اوړي په بارانو کي به یې په دې باغ کي استوګنه کوله. د لېري لېري نه به خلګ راتلل او د دې بزرګ پاني (بدهي) مذهب نه به یې د خپلو مسائلو د حل د پاره خبري اتري کولې.

[69] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لـومړي سـپرلي نـه وروسـته د کپـل وسـتو (د ګـوتم آبـائي کلـی) نـه هـم خلـګ راغلـل او د ځـان سـره يـې د شـدودهن پيغـام هـم راوړی، چـې د سـپين ږيـري پـلار د مـرګ نـه مـخ کـي يـو وار خپلـه څهره ښکاره کړي.

د شدودهن سره ملاقات

"د مـور پـلار د حکـم[70] اطاعـت د نېکـو خلګـو فـرض وي. ګـوتم سـم د لاسـه د سـفر تيـاري ونيولـه. د پلويـانو يـو لـوی لښـکر ورسـره روان شـو او دا کـاروان پـر هرمنـزل د هـدايت طالبـان يـې فـيض يـاب کـول او کپـل وسـتو تـه نـزدې ورسـېدی. د ډېـري مـودې وروسـته د هماليـه د غـرۀ لمنـه ، د نيپـال خونـک بـاد ، زړۀ ښـکونکي غونـډياني او د راج محـل ښائسـته منظـره چـې يـې پـه سـترګو شـوه نـو د ګـوتم پـر زړۀ بـه څـه تېـر شـوي وي؟[71]. د دې کيفيـت دې هغـه څـوک بيـان کـړي چـې د بـوډی دتهـال(د بـاران نـه وروسـتو پـه اسـمان کـې شـين، زېـړ او سـرۀ ښـکلي رنګونـه) صـحيح عکاسـي کـولای شـي. د وطـن ځـوزان (اغـزي) د پـردي وطـن د ګـلاب نـه هـم بهتـر وي او د کنعـان ملنګـي د مصـر پـر بـاچهي ښـه بلـل کېـږي. لاکـن ګـوتم خپـل جـوړ کـړی اصـول پـه دې وخـت کـې هـم نـۀ مـاتولو. و ښـار تـه د ننوتـو پـر ځـای نـزدې د يـوه کلـي پـه بـاغ کـې يـې واړولـه. پـه دغـه ځـای يـې شـپه تېـره کـړه او پـه دا بلـه ورځ يـې د خيرغوښـتني کچکـول پـه لاس کـې پـه کپـل وسـتو کـې يـې قـدم کښېښـودی. دسـتور دا ؤ چـې د

[70] امير احمد علوي

[71] زۀ د مهاتمه لفظ د ګوتم د پاره په استعمالولو کي په دې ډډه کوم ، ولي چي بقول دکني بودهيانو چي دی د روح قائل نۀ ؤ. دلته خو د علوي صاحب قول، منقول دی او نقل راچه عقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرغوښتونکو دا مجموعه د امراء څخه به خیر نهٔ غواړي بلکې د غریبانو پر دروازهٔ به لاهم چپه خُله ولاړ وو، او په ژبه به یې سوال نهٔ کولو. که څه هم ورته ورکړل شو نو ښه، ګنې مخته به روان شول. د دې رسم د پاره په کپل وستو کې هم دهٔ راج محل پرېښودو او د غریبانو و کیږدیو ته یې د ګدائي د پاره مخه وکړه. کله چې راجا ته خبر وشو نو د حکومت دبدبه یې پرېښوده او په بې تابۍ یې ځان و خپل زوی ته ورساوه او ګیله یې ورته وکړه چې د رعایا نه خیر غوښتلو پر وخت دا نهٔ شو درپه یاد چې د پلار په تندي دي د بدنامۍ ټیکه ولګوله. ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې "مهارج ! تاسو او ستاسو کورنۍ د سلطنت سره تعلق لري او د راجاګانو اولاد یاست، او زهٔ د راتلونکي وخت رشیانو (هندي عالمانو) او دانش مندانو وارث یم. ستا د پاره په محلونو کې اوسېدل زیبا دی او ما ته هغه مناسب دی چې انبیاء سلف یې له وخته کوي را روان دي. د راج د نعمتونو سره زما څهٔ کار؟ زما مورثي پیشه خو خیر غوښتنه ده، او هغهٔ خوړل دي ."

پلار دا منطق نهٔ ومنلو او زوی یې په زوره د شاهي محل خوا ته روان کړو. څنګه چې یې په کور کې قدم کښېښودو د خپلوانو یوه مجموعه باندې راټوله شوه، او ټوله کلا په دې کوټه کې راجمع شوه چېرې چې د ګوتم ښځې راغلې وې.

د دیدار جمال او د خیریت د پوښتنې د پاره ټول راغلل لاکن غم نصیبه یشودهرا د خپل ځای نه هم نهٔ وخوځېده. هغهٔ د قیامت شپه او هغهٔ د خوشحالۍ ورځې کله چې پر دې د مصیبت غر ونړېدی او تر ځانه تېر خاوند بغیر د څه خطا ښوولي یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځیني ولاړی، دې ته نن هم په یاد ؤ. کله چې چنا بګی وان دا خبر راوړه چې څښتن جوګ (ترک دنیا) اختیار کړو نو د دنیا عیش و عشرت د دې د پاره ختم شول. سینګار ځیني پاته شو، ژوند یې بې له خاونده (سهاګه) اوږد شو، دا د لېونی غوندې پر ځمکه پرېوته، د پانهوګري غوندې بې یې کفن اغوستو، او د کونډې غوندې به یې یوه یوه ګوله ډوډۍ خوړله. د ګلاب ګل مړاوی شوی ؤ، سرۀ زر، مس شوي ؤ او پر بلور[72] زنګ پرېوتی ؤ. نن خپل او پردي د شهزاده د پاره منډې راوهلې. لاکن د فراق درد خوړلې په خپله کوټه کې سر په ځنګون ناسته وه، او خپل ناقرار زړۀ یې داسې قرارولو چې "زما خوږ خاوند زۀ په ځوانۍ کې پرېښودم او نن د دوولس، دیارلسو کلو وروسته خپل ګډ وډ شکل رابنکاره کول او د هغۀ په مخ کې ذلیله کېدل ضروري دی؟"

د بې کسو فریاد یې په یاد شو او په مات زړۀ یې د رحم او به توی شوې. و ګوتم ته یشودهرا په یاد راغله او د خپلوانو په مجموعه کې یې سترګو یو ثوک لټول. چې کله یې په سترګو نۀ شوه برابره نو یې تپوس وکړو چې یشودهرا ژوندۍ ده؟ ځواب ورته ورکړل شو چې ژوندۍ خو ده لاکن د مړي نه بد تره ده. په زړۀ یې وخوړله او د حال د پوښتنې د پاره خپله د هغې و کوټې ته ورغی. د ځان او ایمان خاوند یې نابیره مخې ته راغی، یشودهرا بې قابو شوه او سم د لاسه یې پښو ته ولوېده او د خاوند پر پښو یې خپلې سترګې کښېښودې او په چیغو چیغو په ژړا شوه. بیا یې سوچ وکړو چې خاوند خو مې ترک دنیا شوی دی او دۀ ته د ښځې و وجود ته لمس (لاس وروړل) ورکول جائز نۀ دی.

[72] بلور: د اوسپني یا استیل په شان یوه تیږه ده چې زنګ یې نۀ وهي. یوه څرکېدلې معدني تیږه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان یې په وېره وېره کې سره راټول کړو او بلې خوا ته ودرېده. راجا د نږور سفارش وکړی او د هغې د نفس کشۍ حال یې بیان کړی. ګوتم دا خبري پر زړهٔ وخوړې خو د خپل عهد وپیمان څخه مجبور ؤ، بس که څهٔ یې ورته وویل نو هغه دا چې د صبر کولو تلقین یې ورته وکړو. معشوقې په وېره وېره دا آرزو وکړه چې هغهٔ هم پخپلو پلویانو کې شامله کړي، لاکن عرض قبول نهٔ شو، او ورته وویل شو چې د فقیرانو په لښکر کې ښځه د ځان سره کول خطرناک دی. ستم وهلې ښځه مایوسه شوه او ګوتم د محل نه رخصت شو.

دویمه ورځ د ګوتم د ناسکه ورور د وادهٔ ورځ وه، د عیش نشاط مجلس جوړ ؤ، چې ګوتم دې محفل ته تشریف راوړی او هیڅ نهٔ شو معلوم چې انند ته یې په غوږ کې په کراره څهٔ وویل چې هغهٔ د وادهٔ جامې څري کړې او کچکول یې په لاس کې واخست او د نګروده باغ په خوا روان شو کوم چې د دې جوګیانو (فقیرانو) استوګن ځای ؤ. اوس د ګوتم د هري ورځې دا معمول جوړ شو او دی به محل ته د خوراک د پاره راتلی او لېري په محل کې د خپلو پلویانو سره به یې خوراک کاوه او بیا به بېرته د خرود ګاه (د محل نه د باندې د ګوتم استوګن ځای) ته ستنېدی. یوه ورځ حسب دستور د ودی یې خوړله، د دید تږې یشود هرا د لېري نه د جمالِ جهان د دید زیارت کوی چې د دې زوی "راهل" مخې ته راغی. مور دهٔ ته ښکلې جامې ورپه غاړه کړې چې ورشه د پلار مخې ته او د خپل میراث دعوه وکړه. هلک د څو ساعتو وو چې پلار پرېښودو، نیکه یې پالنه وکړه او دهٔ هغهٔ خپل پلار ګڼی. مور په اشاره دهٔ ته ور وښودل چې ستا بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفا پلار هغه جوګي دی کوم چي د فقیرانو په ټولۍ کي د لمر غوندي ځلېږي.[73]

ساده هلک په خوشحالۍ خوشحالۍ پلار ته ورغی او ګوتم ته يې عرض وکړ چي ! زهٔ ستا زوی يم او خپل میراث غوښتلو ته راغلی يم. ګوتم دهٔ ته په کراره دعا وکړه خو ځواب يې نهٔ کړو ور. هغه میراث میراث چیغي وهلې او د پلار سره د نګروده باغ ته ورسېدی. هلته دولت ورکړل شو یعني دی يې په سنګهـ کي شامل کړو.

کله چي د راجا شدودهن نابالغه لمسی هم تارک الدنیا شو نو دهٔ ته ډېره صدمه ورسېده. لاکن غشی د لېندۍ نه وتی وٶ، او د دهٔ بېرته راتلل محال وٶ. خو د ګوتم نه دا لوظ واخستل شو چي په ائینده کي به يو نابالغه هلک به هم د موريا پلار د اجازت بغير د ترک الدنیا خوا ته نهٔ شي مائل کولای. ګوتم دا شرط ټول عمر تر سره ورساوه او د کپل وستو نه راج ګړهـ ته ستون شو. سوانح نګاران لیکي چي دا وخت د ګوتم د حصولِ کمال اتلس میاشتي وتي وې.

څه مخصوصه پلویان

څو ورځي وروسته ګوتم د دې ځای نه روان شو او د دریائې انوما د غاړي په باغ کي يې استوګنځای جوړ کړو چېري چي دی په وړومبي ځل د محل نه دلته د دمي د پاره ودرېدلی وٶ او چنا يې بېرته محل ته لېږلی وٶ. دلته په دې مقام د دهٔ ډېر عزیزان

---

[73] رائس ډیوډس دا واقعه غلطه ګڼي. د دهٔ په نزد د دې واقعې منل د یشودهرا سپکاوی دی. لاکن دا ولي نهٔ منل کېږي چي یشودهرا هم دغه غوښتل چي راهل ته د پلار د دولت، بصیرت میراث ورسېږي. او دهٔ ته هم د نروان (فنا) ریاست تر لاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلــل او پــه سنګهــ کــي شــامل شــول. پــه دې خلکــو کــي اننــد، دیودت، اپالي او انو رادها په خاصه توګه قابل ذکر دي.

اننـــد د دهٔ د مامـــا زوی ؤ، او د دهٔ تـــر ټولـــو زړهٔ تـــه نـــزدې مریـد جـوړ شـو. دیـودت د دهٔ تربـور ؤ، لاکـن وروسـته یـیا دهٔ د ګـوتم بدهـ نـه بغـاوت وکـړو او پـه مقابـل کـي یـې ودرېـدی. اپـالي یـیا لـه ذاتـه نـایي ؤ لاکـن د خپـل محنـت او اخـلاص پـه وجـه پـه سنګهـ کـي یـې ځـانګړی حېثیـت ومونـدلو. انـو رادهـا د بدهـ مـذهب تـر ټولـو لـــوی فلســـفي د مابعـــد الطبیعاتي (الهیـــات، فـــوق الفطـــرت) ستونزو د حل کولو والا جوړ شو.

د دې ځـای نـه ګـوتم بیرتـه راج ګړهـ تـه سـتون شـو او هلتـه یـې د پشـکال[74] پـه بـارانو کـي د قیـام وروسـته سراوسـتي تـهٔ[75] ولاړی، کـوم چـي د بنـارس دغـومره لېـري پـه قطـب کـي دی، څـومره چـي راج ګړهـ په ختیځ کي دی.

دا هغـــه وخـــت د کوشـــل راج دارالحکومـــت ؤ، او د دې ځـــای راجـا پرسـناجیت ؤ. د سراوسـتي یـو تـاجر ګـوتم مېلمـه کـړی ؤ، او د دهٔ د استوګني د پـاره یـې د ښـار تـر څنګـه یـو بـاغ نظر کـړی ؤ. هغـه بـه ټول عمر د تبلیغ په سلسله کي دلته راتلی او ارام به یې کولو.

---

[74] د بدهـ مت کال د پشکال د باراني موسم(برسات) نهٔ پېل کېږي. وجه یې دا ده چي ګوتم به په کال کي اتهٔ میاشتي تبلیغ کاوه او د پشکال په باراني موسم (څلور میاشتي) به یې په یو مقام تېرولې. د پشکال باراني موسم ته په پالي ژبه کي "داس" ویل کېږي. کوم چي غالباً د سنسکرت لفظ "ورښا" خراب شکل څرګندېږي. په لنکا کي نن هم د بدهـ مذهب منونکي د پشکال د باراني موسم د پاره د "داس" لفظ کاروي او د کال پېل هم د دې موسم نه کوي.

[75] د جنرل کنکهم خیال دی چي دا هغه مقام دی چي په اوسني وخت کي د ساهت ماهت په نامه په اودهـ کي موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړومبي درې کاله: د حصول کمال د درو کالو حالات چې تر اوسه بیان شول دا په جاتک تفسیراتو او چیني تصنیفاتو کې لیدل کېږي. وروسته د درو کالو حالاتو تفصیلات هیڅ یو ځای نشته. د متفرق او منتشر کرامتو ذکر په "دهم پارا" کې شته. یا په هغه کتابونو کې کوم چې بګینډت او سپنس هارډي راټول کړي دي. د غو دوو مؤرخینو کلني واقعات بیان کړي دي کوم چې په زیل کې لیکل شوي دي. دلته دا د یاد وړ خبره ده چې لومړی د پشکال باراني موسم دهٔ د بنارس نږدې په دشت غزالا کې تېر کړو. دویم او درېیم یې په راج ګرهـ کښې، په دې توګه او س د څلورم پشکال باراني موسم حال پیل کېږي.

څلورم کال: ګوتم اکاسین نټ په سنګهـ کې شامل کړو، او د ګنګا دریاب نه واوښتو د وسالي سلطنت په مهاون باغ کې یې استوګنه وکړه او هلته یې د پشکال باراني موسم تېر کړو. هم د دې ځای نه دی په هوا کې والوت او ساکهیه او کولین قبایلو ته ورسېدو، او د هغوی د منځنۍ دښمنۍ په ودرولو کې بریالی شو.

پنځم کال: د پشکال په باراني موسم کې دهٔ ته د خپل پلار شدودهن د ناروغۍ حال ورسېدو نو یې زرتر زره د کپل وستو لاره خپله کړه. د پلار آخري دیدار، د هغه کریا کرم (سوځولو) او خپلو خپلوانو ته د صبر تلقین کولو وروسته بېرته کل ګرهـ دهار کوم چې په مهاوت باغ کې ؤ راغی. هم دلته د دهٔ خاله (ترور) میره پراجپتي او کور ودانه یشودهرا او نوري ښځي راغلې. د هغو په اصرار ګوتم بدهـ د ښځینه سنګهـ و خلاصولو ته مجبور شو او د هغو د پاره یې قائده او قوانین جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. دې کار نه وروستو دی الـه اباد سره متصل سمبهي ته نږدې یوې غونډۍ ته ولاړی.

شپږم کال: د پشکال باراني موسم یې هلته په غرۀ کې تېر کړو او بیرته راج ګړهـ ته راغی،او د بمبسار کورودانه "چهما" ته یې په ښځینه سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړه. دلته د یوه مرید د کرامت نمائي نه خفه شو او د کرامت نۀ ښودلو پرېکړه یې وکړه. لاکن خلګو چې کله لغازونه وویل نو بیرته مجبور شو او کرامتونه ښکاره کول یې پېل کړل او د هغه ځای نه و اسمان ته والوتو او د مور سره یې ملاقات په دې وکړو چې هغې ته د مذهب تلقین وکړي دا په دې چې هغۀ د دۀ د زوکړې په اوومه ورځ شوې وه او د دې نعمت نه محرومه وه.

اووم کال: په سراوستي کې جتاون وهار ته ولاړی. دلته د دۀ مخالفینو د "چنچا" په نامه ښځه یې د دۀ خلاف په دې خبره راضي کړه چې دا دي ووایي چې بدهـ زما عصمت دري کړې دهٔ[76]. لاکن د دې دا تور داسي معلوم شو او داسي مخي ته راغی چې بدهـ بې قصوره ثابت شو. هغه داسي چې دې ښځي چې کوم لرګی پر خپل نس د قمیض لاندي پټ کړی ؤ، هغه لاندي وغورځېدو. او د دې پړسېدلی نس بیرته پر خپل حالت برابر شو.

اتم کال: د پشکال باراني موسم یې کپل وستو ته نږدې د غرۀ په یوه فرشه (تیږه) تېر کړو. دلته یې د "نکل" او "مګالي" مور او پلار نه هم بدهـ جوړ کړو. بیا کوسمبهي الـه اباد ته نږدې ستون شو.

---

[76] دا واقعه د یوسفؑ او د زلېخا د واقعې سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم کال: مګـالي خلـګ د بد هـ پـه خـلاف کـړل او پـه سنګهـ کـي انتشـار جـوړ شـو. چـي کلـه د ګـوتم پـه پوهولـو هـم د جګـړې خاتمـه نـهٔ وشـوه نـو دی خفـه شـو او پـاري لیـاک تـه نـزدې ځنګلـه تـه ولاړی.

لسم کال: دلتـه کلیوالـو د دهٔ د پـاره سـم د لاسـه یـوه کیـږدۍ تیـاره کـړه او هغـهٔ د پشـکال بـاراني موسـم دلتـه تېـر کـړو. پښـېمان پلویـان دلتـه پسـې راغلـل او د دهٔ پـه خـدمت کـي حاضـر شـول. ګـوتم د دوی قصـورونه معـاف کـړو او هغـوی یـې د ځـان سـره کـړل. او ل سراوستي ته ولاړی او بیا مګدهته ورسېدی.

یوولســم کــال: راج ګرهــ تــه نــزدې پــه یــوه کلــي کــي "بهــاردواج" نــومي بــرهمن نــه یــې بد هــ جــوړ کــړو او د پشــکال د باران نه وروستو په کوسل کي سیتابیا نومي یو کلي ته ولاړی.

دوولســم کــال: د دې ځــای نــه ویــرنج تــه ســتون شــو او د پشـکال بـاران یـې هلتـه تېرکـړو. بیـاد هغـه ځـای نـه یـې د خپـل عمـر تـر ټولـو اوږد سـفر اوکـړو ، د دکـن نـه تـر سـنتال پـوري ولاړی، بیـا بنـارس، وسـالي او د وسـالي نـه بېرتـه سراوسـتي تـه راغـی. دلتـه د رارسـېدو وروسـته دهٔ خپـل زوی راهـل تـه هغـه نصـیحتونه وکـړل چـي وروسته د " مها راهل سوت " په نامه ونومول شو.

دیارلسم کـال: ګـوتم پـه چالیـه کـي د پشـکال بـاراني موسـم تېر کړو، او بېرته سراوستي ته ستون شو.

څوارلسم کـال: د سراوسـتي پـه جتـاون وهـار کـي یـې راهـل باقاعـده خپـل خـاص بهکشـو (مرید خـاص) جـوړ کـړو او هغـه وعـظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یــې ورتــه ورکــړو چــې ورتــه " راهــل ســوت "[77] ویــل کېــږي. د دې واقعې نه وروسته کپل وستو ته ستون شو.

پنځلسـم کـال: دا پشــکالي بـاراني موسـم یـې پـه نګرودهـ کـې تېر کړو. هم دلتـه ګوتم خپـل ترېـورتـه خپـل خیـالات بیـان کړل، څوک چې دا وخـت د دهٔ د پـلار پـر ځـای د سـاکهیه راج راجـا ؤ. د هغـهٔ نـوم "مهانـام" ؤ او هغــهٔ د ګــوتم پــه معتقــدینو کــې ؤ. د کــولي راجــا ســپرا بدهــد یشـودهرا پـلار پـه عامـه مجموعـه کـې د خپـل لـور د پرېښـولو پـه هکلـه و ګوتم ته بد رد وویل، ځمکه وچاوده او هغهٔ په کې غرق شو.[78]

ګـوتم د هغــه ځایــه بېرتــه جتــاون وهــار تــه راغــی او هلتــه یــې دا خبره وکړه چې پر مذهب تلل د خیر ورکولو نه ډېر بهتر دی.

شپاړســم کـال: هغــهٔ د دې ځــای نــه الاوي تــه ولاړی او هلتــه یــې یو داسي دیو[79] (دېب) نه بد هـ جوړ کړو کوم چې به ماشومان خوړل.

اوولســم کـال: د اوولسـم پشــکال بـاراني موسـم یـې پـه راج ګړهـ کـې تېر کـړ. هـم دلتـه یـې د یـوې فاحشـې ښـځې "سرستي" پـر مـرګ وعـظ وکـړ. بیـا د هغـه ځـای نـه سراوسـتي او بیـا پسـې الاوي تـه ولاړی. هلتـه یـې پـه دې خبـره اصـرار وکـړو چـې ترڅـو یـو انسـان ویـو وږي سـړي تـه ډوډۍ نهٔ وي ورکړې زهٔ تر هغو وعظ نهٔ ورته کوم.[80]

---

[77] د دې د یوې حصې ژباړه په انګرېزي ژبه کې سرکانوسوامي د "سوت تپات" په نامه کړې ده.

[78] د قارون د واقعې سره ورته والی لري.

[79] غالباً په وحشي قومونو کې یو آدم خور به ؤ.

[80] د دې نه د لوږې احساس ظاهرېږي، او د فاقې نه ممانعت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم کال: په چالیه کي یې د پشکال باراني موسم تېر کړو او هلته یې ویوې کوري (قاتلي مور) ته د تسکین وعظ وکړو. چا چي په غلطۍ کي خپله لور وژلې وه. بیا راج ګړهـ ته ستون شو.

نولسم کال: په دیودناویهار کي د پشکال د باراني موسم تېرولو وروسته د مګدهـ راج په کلي کي یې تبلیغ وکړو او بیا بېرته سراوستي ته روان شو.

شلم کال: د پشکال باراني موسم یې هم هلته تېر کړو، اننډ ته یې د فقر تهوکرۍ په لاس ورکړه او د ځان سره یې د تګ د پاره روان کړو او ځنګله ته ولاړی. هلته یې د یوه غلهٔ (ډاکو) "رنګو مال" سره ملاقات وکړو او هغه یې په خپلي خوږې ژبي داسي قانع کړو چي هغه هم بدهـ جوړ شو.

ځیني مهم واقعات

د دې څه وروسته هیڅ متوقع واقعه نهٔ تر لاسه کېږي. په دې د کال پسې کال واقعات نهٔ شي بیانېدلای. البته څه مهم واقعات د بیانېدلو شته. هغه به په نمبر سره بیان کړل شي. لاکن په نمبر کي پس و پېش کېدای شي، دا دي نهٔ ګڼي چي دا واقعات د یو د بل پسې، پسې دي. په دې کي خو ځیني داسي شته چي د هغې زماني دي او ځیني د هغې نه وروستو زماني دي. د یوه تاریخي ثبوت له کبله دې واقعاتو ته ترتیب نهٔ شي ورکول کېدای، صرف دا په وثوق سره ویل کېدای شي چي دا واقعات داسي دي چي د دې په وجه د دې مذهب او د دې مذهب په منونکو یې ډېر اثر وکړ، دا واقعات حسب ذیل دي.

(1) په سراوستي کي یوه مالداره ښځه "ویسیا کها" نومي بدهـ جوړه شوه او دې د سنګهـ د پاره یو باغ وقف کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلتـه يـې يـو ويهـار جـوړ کړو کـوم چـې پوبـا رام (پـوربي (ختيځ) بـاغ) ونومـول شـو. د دې بـاغ او ويهـار نـه بدهـ مـذهب تـه پـه پېل کـې ډېـره ګټـه رسـېده. لاکـن وروسـته د دې بـاغونو پـه وجـه بهکشـو (پلويان) آرام پسنده شول.

(2) د ګـوتم زړهٔ تـه نـزدې ملګـری "ديـودت" د کوسـمبهي د خلګـو خفـه شـو او راج ګړهـ تـه ولاړی. او هلتـه د بمبسـار زوی "اجـات سـترو" د هغـه د پـاره يـو بـاغ ولګـوی، پـه کـوم کـې چـې بـه هغـهٔ اسـتوګنوٴ. څـو ورځـې وروسـته ګـوتم د خپـل معمـول پـه دوره راج ګړهـ تـه راغـی نـو ديـودت دا خـواهش وکـړو چـې د دهٔ پـه مشـرۍ کـې دې دلتـه د يـوه نـوي سنګهـ بنسـټ د ايښـولو دهٔ تـه اجـازه ورکـړې. بدهـ دا خـواهش مسـترد کـړو. ديـودت پـه دې خبـره خفـه شـو او د بدهـ د سنګهـ نـه بېـل شـو. پـه دې زمانـه کـې دهٔ د بمبسـار زوی اجـات سـترو د خپـل پـلار خـلاف کـړو او هغـه يـې پـه مـړ کـړو.[81] هـم پـه دې سـازش دهٔ د نـورو خلګـو پـه ذريعـه د ګـوتم د قتـل درې واره هڅـه وکـړه. لاکـن څـوک چـې خـدای سـاتي هغـهٔ څـوک وژلای شـي؟ هغـه خلـګ ناکامـه شـول او بيـا ديـودت د ګـوتم و مختـه د سنګهـ پـه هکله داسي شرطونه کښېښول.

(۱) بهکشـو دې پـه ميـداني علاقـو کـې اسـتوګنه کـوي او ښار ته دې نهٔ داخلېږي.

(۲) د نورو خلګو غورځولي څرې جامې دې اغوندي.

---

[81] دا واقعه بقول مهاونس بيګنډت او هارډي د بدهد تبليغ د مشن په ۳۷م کال کې وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) همېشه دې پر دروازې ، دروازې باندې خیر غواړي او خوري دې او داسې خوراک دې نهٔ خوري چې د دوی و آرام ګاه ته راستول شوی وي.
(۴) د غوښو خوړل دې قطعي منع کړل شي.
ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې دا رنګه سخت قانون بلا وجه او بلا سبب نهٔ شي جوړېدای. که بهکشو په دې خبرو خپله عمل کوي نو ښه خبره ده ګڼې نو د شریعت له خوا هیڅ سختي نشته. غوښه وي که نور د خوراک څیز، بهکشو ته د هغه د خوړولو اجازت دی کوم چې په دې هېواد کې په عامه توګه خوړل کېږي. صرف دوه شرط دی چې کوم څیز دې د خوندوري ذائقې په وجه نهٔ خوري. هغهٔ وویل چې "د وني لاندې هم، په کور کې دننه هم، غوښه خوړل هم او د غوښو خوړلو ماسوا هم. پاک صفا او سپېدل او د شریعت پابندي ممکنه ده". د یو قسم قانون جوړول د دې خلګو په لاره کې خنډ اچول دی. څوک چې روحاني علوم تر لاسه کول غواړي زما په نزد باید چې زهٔ و هغو ته دا لاره وښایم.[82]
دیودت په دې خفه شو او ځینې ولاړی. هغه د اجادت سترو په مرسته یو نوی سنګهـ جوړ کړی، لاکن دیودت تر ډېرو ورځو ژوندی نهٔ شو پاته. د دیودت د مرګ نه وروسته اجادت سترو بظاهره د بدهـ پیرو کار شو، لاکن هغه د ګوتم په ژوند کې د خپل سلطنت د وسعت په نیت کپل وستو برباده او لوټې لوټې کړه او د بدهـ مذهب پر مرکز سراوستي باندې یې قبضه وکړه.

[82] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د سراوستي ښار ته نږدې د انتهپنډ په باغ کې ګوتم استوګن ؤ. د دهٔ زړهٔ ته نږدې ملګری انند ښار ته د خیر غوښتنې د پاره تللی ؤ. کله چې هغهٔ تندې پر سر واخستو نو د اوبو و یوه څاه ته ورغی. یوې چنډالې (د لاندې ذات) پېغلې چې نوم یې "پراکرتي" ؤ د څاه څخه اوبه را ایستلې. انند د هغې نه اوبه وغوښتې، جینۍ ځواب ورکړو چې هغه چنډاله ده. د دې د لاس اوبه هیڅوک نهٔ څیښي. انند ورته وویل چې خوري! زهٔ له تا ستا ذات نهٔ پوښتم، که اوبه راکولای شې نو را یې کړه. جینۍ په دې ځواب مئینه شوه، دې انند ته اوبه ورکړې او په دې هڅه شوه چې څرنګه به د دهٔ سره استوګنه په نصیب شي. دې انند په خپل دام کې د راګېرولو ډېره هڅه وکړه خو ناکامه شوه. یوه ورځ دې د انند پسې څار وکړواو ورپسې روانه شوه، په تلوتلو کې تر ګوتم پورې ورسېده، په خبرو خبرو کې یې زړهٔ له دنیا مات شو او دا هم په ښځینه سنګهـ کې شامله شوه.[83]

د چنډالې جینۍ په سنګهـ کې د شاملېدو په وجه برهمنو ته ډېره بده وایسېده. ولې چې د دې حکم نه د ذات په هکله قید پای ته ورسېدی، او هغوی و ګوتم ته د ضرر رسولو په هکله فکر پیل کړی، لاکن د خدای کول ؤ د دوی هره بده پر ښهٔ بدلېده او کوم راجا چې دوی د ګوتم خلاف کولو هغه به د ګوتم مرید جوړ شو.

آخرنۍ درې میاشتې

---

[83] په دې واقعې د لوړ ذات بهکشو (پلویانو) ډېره خوا بده کړه. لاکن بدهـ دوی ته هیڅ اهمیت نهٔ دی ورکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګـوتم ږومبـي ځـل کپـل وسـتو تـه تلـل او د دې ښـار د بربـادۍ حـالات چـي کـوم بیـان شـول دا ټـولي پـر کیسـو بانـدي ولاړي دي، لاکـن د دهٔ د مـرګ نـه درې میاشـتي مـخ کـي واقعـات د پټـک پـه هغه حصه کي چي "مها پري بنان" بلل کېږي ترلاسه کېدای شي.

د دې مطـابق ګـوتم څلـور څلوېښـتم د پشـکال بـاراني موسـم پـه جتـاون ویهـار سراوستي کـي تېـر کـړو. او د هغـه ځـای نـه د راج ګړهـ پـه نـاوه کـي د ګدهـ څـوکي تـه راغـی. اجـادت سترو دا وخـت پـر وجـین قبیلـې بانـدي د حملـه کولـو تیـاري نیـولې وه. ګـوتم د ګنګـا دریـاب نـه پـه هغـه ځـای واوښتو کومـه چـي دا وخـت "پټنـه" بلـل کېږي او هغـه وخـت اجـات سترو هلتـه یـوه کـلا جوړولـه. دغـه کـلا وروسـته بیا د مګدهـ د باچاهانو درالسلطنت پاټلي پتر جوړه شوه.

ګـوتم د هغـه ځـای نـه امبـا پـالي[84] تـه سـتون شـو. د هغـه ځـای مشـهوري جسـم فروشـي چـي نـوم یـې " وجـین روسـا " ؤ ، دهٔ تـه دعـوت وکـړو. وجـین روسـا تـه خیـال هـم نـهٔ ؤ چـي ګـوتم بـه د هغـې دعـوت قبـول کـړي. لهـذا یـارانو د دې کـوچنۍ ځُلـه غټـه خبـره وکـړه، ډېـر څـه یـې ورتـه وویـل. هغـهٔ ډېره غمزده او پـه زړهٔ ماتـه شـوه او چُـپ ځُلـه پـه ژړا کښېنسـته. نـابیره ګـوتم د دې کورتـه راغـی او بغیـر د څـه عـزر نـه یـې ډوډۍ وخـوړه. نتیجـه دا شـوه چـي هغـهٔ پـه هغـه وخـت تائبـه شـوه او پـه ښـځینه سنګهـ کـي یـې شـمولیت اختیـار کـړ. ګـوتم تـر دې ځـای نـه تـر پیلوګـا پـوري ولاړی او تـر پشـکال د بـاراني موسـم پـوري هلتـه اسـتوګن شـو. پـه دې ځـای هغـهٔ دومـره نـاروغـه شـو چـي د ژونـده مایوسـه شـو. او دا ویـل یـې پېـل کـړو چـي زهٔ زیاتـه

---

[84] امیر احمد علوي صاحب په غلطۍ سره امبا پالي د "جسم فروشي ښځي" په نوم بللې وه. دا د مقام نوم ؤ، دا کلی پټنه ته نږدې اوس هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځـې نـور ژونـد نـهٔ شـم کـولای، لاکـن د پشـکال د بـاراني موسـم د ختمېـدو سـره دی پـه دغـهٔ حالـت کـي ولاړ شـو او پـه بېلوبېلـو کلیـو کـي یـې وعـظ پیـل کـړو او هـم دغسـي یـې خپـل پلویـان او راهبـان راټـول کـړل او هغـو تـه یـې د اتفـاق ، اسـتقلال او د پـاکۍ هـدایت وکـړو او د هغـه ځـای نـه یـې د کوسـي نګـر خـوا تـه مخـه وکـړه. دا مقـام هغـهٔ وخـت پـه "کسـیا" نامـه مشـهور ؤ ، او د ګورکهـپـور پـه ضـلع کـي د یـوه تحصـیل صـدر مقـام دی. پـه هغـه زمانـه کـي دلتـه د "مـلا" قـام راج ؤ او د دوی د یـو ښـاخ دارالسـلطنت کوسـي نګـر او دویم پاوا ؤ.[85]

دې مقـام تـه ګـوتم د پنځـه سـوه پلویـانو سـره ورسـېدو ، او د چنـدا سـنار پـه بـاغ کـي یـې دېـرې واچـولې. د دې ځـای مشـرانو دلتـه یـو نـوی سـنت کـور "سـنت ګهـر" یـا اولسـي جرګـه هـال جـوړ کـړی ؤ. د دوی پـه وېنـا ګـوتم پـه خپلـو لاسـو د دې پرانسـته وکـړه. دې نـه وروسـته ګـوتم ښـه پُراثـر وعـظ وکـړو. پـه دویمـه ورځ چنـدا سـنار دعـوت ورتـه وکـړو او پلویـانو تـه یـې وریځـې او کمبهـي[86] د جـرړې ترکـاري وربانـدي وخـوړه[87]. د دوډۍ خوړلـو وروسـتو ګـوتم د لـږ

[85] د پاوا متعلق دا خیال دی چي هغه په اوسني دور کي پاوا پوري دی. لاکن پاوا پوري د پټنه په ضلع کي و بهار شریف ته نزدې دی او د هغه ځای نه کیسا تقریباً ۶۰ میله لېري دی. په دې ناممکنه دی چي ګوتم دومره اوږد سفر په یوه ورځ کي هغه هم ناروغه ترسره کړو. عقل دا وایي چي هغهٔ پاوا د کوم چي په دې سلسله کي ذکر راغلی دی او چېري چي ګوتم د چندا دعوت وخوړو هغه کیسا ته نزدې یو مقام کېدای شي.

[86] کمبهي: خرېږې ته ویل کېږي.

[87] په اصل پالي کي "سکر مرود" لفظ راځي. لوېدیځ ژباړونکي د دې ژباړه د خنځیر (سور) د غوښي کړې ده، لاکن دا صحیح نهٔ ده. سکر مرود معنا ده کمبهي، نهٔ چي د خنځیر (سور) غوښه. (وګورئ ضمیمه ،۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سات د پاره ارام وکړ او ماسپښین یې د کوسي نګر (کسیا) په خوا مخه وکړه. لږ لېري تللی ؤ چي په نس کي یې مروړ پیدا شو او د پېچش اثار ښکاره شو. نږدې د کوکشتا ویاله بهېدله، هلته دمه شو او په انند یې اوبه راوغوښتې او هغه یې وڅښلې، ولامبېدی او په دغه ورځ په ډېر مشکله کوسي نګر ته دباندي یوه باغ ته ورسېدی. دغه یې اخري ارام ګاه وه. د کوکشتا ویالې غاړي ته ګوتم په دې پوهه شو چي دی اوس د څو ساعتو مېلمه دی. هر وخت دا فکر ورسره ؤ چي داسي نۀ چي خلګ چندا ته دا الزام ورنۀ کړي، ولي چي هغۀ ګوتم ته داسي څیز په خوراک کي ورکړو چي د ګوتم و ژوند ته خطره شوه یا تمام شو. په دې د خپل زړۀ ته نږدې خاص مرید انند ته وویل چي "چندا ته وو ایه چي په دویم جنم (ژوند) کي به هغۀ ته ډېر انعامات ورکړل شي په دې چي د دۀ راکړي خوراک په وجه زۀ د دې دنیا نه رخصتېږم". او هغۀ ته وو ایه چي تا دا خبره زما د خُلې اورېدلې ده. دوه هدیې بـه تر ټولو زیاته مبارکي وي، یوه هغۀ چي ماته د بودهي وني لاندي د بدهـ جوړېدو نه مخ کي تر لاسه شو او دویمه د چندا دا تحفه کومه چي زما د مرګ نه مخ کي ماته راکړل شوه.

د دې وروسته یې انند ته د خپل تجهیز و تکفین په هکله وویل او د بدهـ مذهب د شریعت په هکله یې اخري هدایات ورکول پیل کړل. نو چي کله انند ته دا یقین شو چي د شفیق مشر اخري وخت دی نو په چیغو شو، ګوتم دۀ ته داسي تسلي ورکړه. "انند ! مۀ پرېشانه کېږه، ژړا مۀ کوه، آیا ما تاته دا نۀ ؤ ویلي چي موږ به دا هر څه پرېږدو، د کومو سره چي موږ مینه کوو، یا د کومو په وجه چي موږ خوشحاله کېږو. هیڅ یو شی که هغه هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګــه پیــدا شــوی یــا جــوړ شــوی وي د زوال نــه نــۀ شــي بــچ کېــدی. کوم چي د دۀ په ترکیب او ترتیب کي شامل دی.

اننــد ! تــۀ خپــل نېــک کــردار ، اقــوال او د خیــالاتو پــه وجــه د یــوې اوږدې مــودې نــه راســره ملګــری یــې ، او تــۀ همېشــه کامیابــه او ســېدلی یــې. د اســتقلال نــه کــار واخلــه نــو بیــا بــه تــۀ هــم د ژونــد د تندي او د جهالت د ځنځیرونو نه به ځان ازاد کړې".

دې نصــیحت نــه وروســته یــې پــر پلویــانو بانــدي د اننــد فضــیلت ښــکاره کــړو او تاکیــد یــې ورتــه وکــړو چــي هغــوی دي د دۀ هر وخت قدر و منزلت کوي.

اخري وعظ (بیان)

د شــپې ســو بهدرا بــرهمن د څــو پوښــتنو د پــاره راغــی. ګــوتم دا وخــت د نــیم بــې هوشــۍ پــه حالــت کــي ؤ. اننــد هغــۀ منــع کــړو خــو ګــوتم د هغــۀ غــږ واورېــدو نــو یــې ســتر ګي خلاصــي کــړې او څنــګ تــه یــې را وغوښــتو. هغــۀ څــه د مابعــد الطبیعــاتي مســئلو پــه هکلــه پوښــتنه ځینــي کولــه. ګــوتم بدهــ ورتــه وویــل چــي پــه مــا کــي دو مــره طاقــت نشــته چــي ســتا د پوښــتنو ځواب درکــړمــه ، البتــه پــه خپــل مســلک دي پوهــولی شــم. نــو پــه دې عــالم نــزع کــي یــې خپــل اصــول داسي ورته بیان کړل چي سو بهدارا ایمان راوړو او بدهـ جوړ شو.

بیــا یــې بهکشــوان خپــل ځــان تــه نــزدې راوغوښــتل او هغــو ته یې نصیحتونه او هدایتونه وکړل. د دۀ اخري الفاظ دا وو.

بهکشــوانو (پلویــانو) ! زۀ تاســو تــه پــه پــوره قــوت ســره وایــم پــه هــر مرکــب څیــز کــي زوال پزیــري پــه خلقــي (فطــري) توګــه موجــوده وي. د خپــل خلاصــون د پــاره هــر وخــت تیــار اوســئ. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري سره دی بې هوشه شو. او هم په دې حالت کې یې له دې دنیا سترګې پټې کړې.

دا واقعه په ۴۸۸ ق، م کې پېښه شوه.[88]

تجهیز و تکفین

د پلویانو تر منځ تر ډېره پر دې خبره بحث روان ؤ چې تجهیز و تکفین څرنګه او په کوم عنوان تر سره شي. بالاخرد انند فېصله ومنل شوه او مړی یې په بنهٔ ساز وهلو د "مکتا بندهن" و مندر ته یوړو او د چکروتي راجاګانو په څېر یې وسوځوی او د دهٔ پر چتا[89] یې د کیوړې (کېړې) او ګلاب هوار کړي وو. "بیا یې د دهٔ سوځلي هډونه را جمع کړو او د کسیاسنت ګهر[90] ته یې راوړو، چېري چې یې د سیخانو د جالۍ او غشو په حصار کې کښېښودو. ډېر راجاګانو[91] په دې مقدسه کار کې برخه غوښتله لاکن هغهٔ متبرک هډونه صرف راجګان پاوا او کوسي نګلا ته تقسیم[92] کړل شول کوم چې عالیشاني ګنبدي (ستهوپونه) په خپلو خپلو حصو تعمیري

---

[88] د سونډرس او امیر احمد علوي صاحب دا خیال دی چي بدهـ په ۳۸۰ق،م کي مړ شو. او رائس ډیوډس بیا ۳۱۲ق،م لیکلی دی. شیونا رائن شمیم بیا ۵۲۴ق،م لیکلی . لاکن په اوسني دور کي د اشوک د دوریوه کتبه موندل شوې ده په کوم کي چي لیکلي دي چي د ۲۵۶ کلونو وروسته د ګوتم د مرګ او ۳۸ کاله وروسته د تخت نشینۍ د اشوک لګول شوی دی.

پروفېسر مکرجي دا ثابته کړې ده چي د اشوک د تخت نشینۍ ۲۷۰ق،م په عمل کي راوړل شو، په دې توګه د ګوتم مرګ 38- 270+256 کي وشو یعني ۴۸۸ ق،م.

د اشوک د تاج پوشۍ کال لیدلو د پاره وګورئ " اشوک " مصنفه ر،ک، مکرجي

[89] چتا: دلرګو ورکوټی امبار یا پیړۍ چي مړی پرې سوځوي.

[90] ټاؤن هال

[91] امیر احمد علوي

[92] صحیح لفظ کوسي نګر دی. د چیني مؤرخینو چپه تلفظ دا کوسي لنګا جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې. پـه دې کـې یـوه ګنبـده (سـتوپ) پـه اوسـني وخـت کـې د کسـیا سـره نـږدې دریافـت کړل شـوه او هغـهٔ سـنګینه کتبـه تـر لاس کړل شـوه د کـوم نـه چې دا ثـابتیږي چې کوسي نګـلا (کوسـي نګـر) دی. لاکـن د پـاوا پـه هکلـه د هنـوز تحقیق غیر مکمل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۳

د بده تعلیمات

لکه چي موږ مخ کي وویل چي د ګوتم بدهـ په دور کي کتابونه نهٔ لیکل کېدل، مهم مذهبي تعلیمات د جامع و مانع لفظونو کي د نظم په شکل کي په یاد به ور ایزده کول کېدل، او هغو ته به "سوتر" ویل کېدو. د دې حفظ کول به ډېر مقدس فرض ګڼل کېدی. هم په دې توګه تر درې سوه کالو پوري د بدهـ تعلیمات په ضبط تحریر کي راوستل ضروري نهٔ ګڼل کېدل. د شهنشاه اشوک د حکمرانۍ په اتلسم کال کي یو کانفرنس ۲۵۲ق،م وشو. دهٔ لومړي ځل دې معتقداتو ته کتابي شکل ورکولو پرېکړه وکړه. دا کتابونه د تري پټک (درې ټوکرۍ) په نامه ونومول شول او هغه د هغهٔ وخت په اولسي ژبه بهاري، پالي کي ولیکل شول. هغه درې پټک چي په پټنه کي تیار کړل شول دا وخت معدوم دي. لاکن د دې یو نقل "مېهند" له ځان سره لنکا ته یوړو. په دې وجه د هغې ژباړه د هغه ځای په سنګالي ژبه کي وشوه. بیا تر پنځمه صدۍ عیسوي پوري یعني اووه سوه کاله دا مقدس کتابونه په سنګالي ژبه کي وو او د پالي تري پټک معدوم شول. په ۲۴۰ هـ کي بدهـ ګوش نومي د "ګیا" اوسېدونکی راهب لنکا ته ولاړی او دهٔ د سنګالي ژبي نه بېرته دا مقدسه کتابونه په پالي ژبه کي وژباړل. یعني د بدهـ ګوش ژباړل شوی تري پټک تر ټولو زیات لرغوني او مستند ګڼل کېږي. هم په دې باندي د دکني بودهیانو یعني هنیان فرقې خلک عقیده لري. او دا د دې مذهب تر ټولو زاړه کتابونه دي. د حافظې د کمزورۍ په وجه او د ژباړې د تېر راتېر نه وروسته د ګوتم بدهـ تعلیمات تر کومه ځایه صحیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر مـوږ رارسېدلي دي د دې پـه هکلـه هـېڅ نـهٔ شـو ویـلای. یـا مـوږ پـر دې هـم یقـین نـهٔ شـو کـولای چـې لوېـدیځ ژبـاړونکو (یـورپي مؤرخینـو) چـې کومـه ژبـاړه د پـالي نـه انګرېـزي تـه کـړې ده هغـهٔ دي بالکل صحیح او درسته وي.

خدای او روح

بهرحـال د اوسني تحقیـق لـه رویـه چـې د ګـوتم د تعلیمـاتو پـه هکلـه پـه اتفـاق سـره منـل کېـږي هغـه پـه دې بـاب کـې پـه تفصـیل سـره بـه بیـانېږي. لاکـن د هغـو د بیـان نـه مـخ کـې د دې امـر واضـح کـول ضـروري دی چـې د دې تعلیمـاتو نـه دا ظـاهرېږي چـې ګـوتم چې هر څه پېښ کړل هغه یې د یـوه مـذهبيْ[93] بـاني پـه حیـث نـهٔ بلکـې د یـو مصـلح اخـلاق یـا د یـو فلسـفي پـه حېـث پـېښ کـړه. د ده ټـول زور پـر اخلاقـو او عمـل بانـدې دی. هغـهٔ انسـان پـه مابعـد الطبیعـاتي جګـړو او سـتونزو کـې را ګېـرول او هغـو تـه پـه ګوتـه کشـمیرنهٔ جـوړوو ، بلکـې د دوی ژونـد یـې ځمکنـی جنـت جـوړول غوښـت. هغـهٔ د خـدای پـه هکلـه هـیڅ واضـح او صـفا خبـره نـهٔ ده کـړې. د دهٔ خیـال ؤ چـې د هغـهٔ پـه هکلـه غـور او فکـر د دهٔ د ژونـد د پـاره ګټـور نـهٔ دی. هغـهٔ د دې دنیـا نـه عـلاوه د ډېـرو دنیـاؤ منـونکی ؤ. لاکـن هغـه د یـو بـل عـالم منـونکی نـهٔ ؤ. هغـه د دې دنیـا د جوړښت او علل پـه هکلـه هم څه خـاص رڼـا نـهٔ ده اچـولې. د دهٔ ټولـه فلسـفه هـم د دې ژونـد او د هغـه اخلاقـي نتـائجو پـه هکلـه ده. ولـې چـې دهٔ پـه داسـې مـاحول کـې سـترګې غـوړولي وې کومـه چـې پـر تناسـخ[94] سخته ولاړ ؤ. هـم پـه دې سـوب دهٔ پـه خپلـې فلسـفې کـې دې

[93] رائس ډیوډس

[94] تناسخ: د یو صورت نه بل صورت اختیارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریې ته ځای ورکړی او هغه یې د اخلاقي اصلاح د اهمیت په هکله خاص آله جوړه کړه. هغهٔ د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ یې د وجود نه بېل څیز بلله.

فلسفه

هغه په دې خبره ډېر ټینګار کاوه چې په کائنات کې چې څومره څیزونه دي هغه ټول د اسباب و علل ماتحت راځي او هر څیز په هره ګړۍ کې په غیر محسوس او نامعلومه طریقه باندې بدلېږي را بدلېږي. یعنې هر څیز د قانون تغیر و تبدل او د علت (سبب، عیب) تابع دی.

هغه زمونږ غوندې د جنت او دوزخ منونکی نهٔ ؤ، لاکن دا به یې هم تسلیمول چې داسې دنیاوې شته چېرې چې دیوتاګان (فرشتې، بزرګان) اوسېږي. لاکن د هغه په خیال چې د دې دیوتاګانو ژوند هم تر دې حده مادي یا غیر مادي کېدلای شي تر کومه حده چې هغوی په تېر ژوند (جنم) کې څومره نېکیاني کړي وې. هغه به ویل چې دیوتاګان هم د انسانانو په شان مړهٔ شي او د هغوی دنیاوې هم د هغوی په شان ختمې شي. هغه به ویل چې داسې تکلیف رسونکې ځایونه هم شته چېرې چې د انسانانو او دیوتاګانو په بد عملیو په هغه ځای کې مفهوم (ارادتاً) او مهجور (جدا، بېل) ذاتونه پیدا شي. لاکن کله چې د لومړي ژوند (جنم) د بدیو اثر ځي نو هغه دنیاوې هم غائبې شي. په دې ټولو دنیاؤ کې برابر تبدیلیاني کېږي، بدلونونه پکښې راځي، او د دې د جوړېدو او ورانېدو دور مسلسل روان وي. د کوم د ابتداء او انتها د انسان د علم نه بهر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترکیب او تحلیل[95] قانون عام دی. د دې نه که انسان دی که دیوتا هیڅوک خلاصون نهٔ لري. هغه عناصر د کوم په ترکیب سره چې یو زي مِس وجود جوړ شوی دی د دې تحلیل به یوه نه یوه ورځ ضرور کېږي او د ا د انسان جهالت او خود فریبي ده او هغهٔ دا خیال کوي چې هغهٔ په ټول عالم کې د هر ثیز نه بېل دی او هغهٔ موجود بالذات[96] دی.

ماشوم چې کله ورو ورو غټېږي نو د دهٔ په دماغ کې یوه په ګرد لړلې آئینه کې د شاوخوا دنیا عکس لوېږي او هغه په یو غیر شعوري توګه ځان د دې ګرد لړلې دنیا مرکز بولي. بیا په کراره کراره دا دائره غټېږي. لاکن تر ځوانۍ پوري د رسېدو پر وخت هم انسان د ځان په هکله په دهوکه کې وي. هغه خپل ژوند په خواهشاتو او فکرو کې تېروي او د داسې ثیزونو د حاصلېدو هڅه کوي چې هغه تر لاسه هم کړي نو خوشحال نهٔ وي، بلکې د دویم او نوي خواهشاتو سبب جوړ شي او په دې توګه هغه د یوه نه یوه خواهش په پوره کولو پسې لګیا وي هڅې کوي. د اکثرو خلګو دا خواهشات ډېر مردار او ذلیل وي. لاکن دا اقلیت چې ارزوګاني یې په هوا وي خود نمائش او خود غرضه وي او په نتیجه کې ځان غمزده او په رنځ کې مبتلا کړي.

د ثیزونو عناصري ترکیب

موږ د دې وجې نه مجبور یو چې پر خود نمائش او نورو اسبابو نظر وکړو. د ګوتم د نظریې مطابق انسان د بېلا بېلو اغراضو او صفاتو مرکب دی او دا ټول ثیزونه مادي دي یا خود

---

95 Composition and de composition

96 Self existen

(c) ketabton.com: The Digital Library

مــادي نتیجــه. پــه دې توګــه دهٔ د انســاني مرکــب د اجــزاؤ ترکیــب داسي بیان کړی دی.

(1) مادي صفات و خصوصیات یا شکل ۲۸ دي.

(الــف) عناصــر اربعــه (څلــور عناصــره): خــاوره، اور، اوبه او هوا

(ب) حــواس خمســه (پنځــه حواســه): ســترګي، پــزه، غوږونه، ژبه او وجود.

(د لمس د پاره)

(ج) د مادي پنځه خواصه: کږۀ وړۀ، غږ، بوی، خوند او جوهر

(د) جنس: نر او ښځه.

(ر) درې مهــم حالتونــه: خیــال، قــوت حیــات[97]، مکــان و زمان[98]

(س) د اطلاع دوې زرائع: خبري اتري او اشاره.

(ش) د ژونــدي وجــود اووه صــفات: د بحالېــدو صــلاحیت، د مجتمع (جمــع کــړل شــوي) کېــدلو صــلاحیت، د تصــرف صــلاحیت، اســتداد (بېرته اخســتل)، انحطاط (کمېــدل، تنزل)، تغیر او لچک.

(2) احساســات (ایمــان) پــه شپږ قســمه دي. پنځــه خــو هغــه چــي د پنځــو حصــو پــه ذریعــه پیدا کېږي او شــپږم هغــه چــي د حــافظې، د ذهــن پــه ذریعــه پیدا کېږي. پــه دوی کــي د هــر یــوه درې قسمه دي.

[97] Vitolity
[98] Space

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، مقبول. ۲، غیر مقبول. ۳، معتدل، یعنې هغه چې نهٔ مقبول وي او نهٔ غیر مقبول.

(3) تصورات مجرد و مشزع[99] (سینا) شپږ قسمونه دي. دا ټول د احساساتو سره تعلق لري. د بېلګې په توګه رنګ، مرغۍ، ونه وغیره د تصور باصره سره تعلق لري. د خوږوالي تعلق د څک سره او د خوشبو تعلق د شامه (بوی) سره وغیره وغیره.

(4) قوت او د رجحان (سنګهارا[100]) ، ۵۲ قسمونه دي. دا قسمونه یو د بل مانع (منع کول) نهٔ دي، او په دوی کې بعضې مذکور الصدر مدات هم وي. لاکن د دې (سنګهارا) تر منځه به دا فرق وي چې تر اوسه څومره شیان ذکر شوي دي د هغې تعلق د خارجیت سره دی. لاکن اوس چې کوم بیانېږي هغه ټول داخلي دي.

(۱) پهاسا: التصال

(۲) دوان: یعني د التصال په وخت احساس

(۳) د سامان احساسات نتیجه، متنزع خیالات یا تصورات

(۴) چشنا: خیالات یعني د تصوراتو جوړښت

(۵) مناسیکار: غور او فکر کول، د خیالاتو راګرځول، اخوا دې خوا کول

(۶) ستي: حافظه،

(۷) جیونندریه: قوت حیات

(۸) اکاګانا: شخصیت

---

[99] شیو نرائن شمیم د دې ژباړه تفهیم کړې ده.

[100] ډېر خلګ د دې ژباړه تحت الشعور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۹)ونک: توجه

(۱۰) ویکار: تفتیش، پلټنه

(۱۱) ویریه: سعي

(۱۲)ادهیموکه: استواري

(۱۳)پتي: خوشحالي

(۱۴)چند: تشویش و تحریک

(۱۵) مجهتنا: بې اعتنائي

(۱۶،۱۷)تهین او بدهـ: نوم او بې حسي

(۱۸،۱۹)موه او پنا: ذهانت او کند ذهني

(۲۰،۲۱)اوبهـ او الوبهـ: حرص او قناعت

(۲۲،۲۳) اتپ او انوتپ: وېره او غصه

(۲۴،۲۵)هري او اهریک: حیا او بې حیائي

(۲۶،۲۷)دس او ادوس: نفرت او مینه

(۲۸،۲۹،۳۰) وسیکچا، سدها، وتهي: شک، اعتقاد او توهم.

(۳۱،۳۲)پسدهي: سکون وجودي یا دماغي.

(۳۳،۳۴)لهونا: دماغي یا وجودي چستي و بیداري

(۳۵،۳۶)مدونا: وجودي یا دماغي لچک یا نرمي

(۳۷،۳۸)کم‌تتا: وجودي یا دماغي تصرف[101]، پزیري و اثر پزیري.[102]

(۳۹،۴۰)پګوناتا: چالاکي یا مهارت وجودي یا دماغي

[101] Pliany

[102] Adoplablity

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴۱،۴۲) احلوکاتا :استقامت، وجودي یا دماغي
(۴۳ ، ۴۵) ستما : تقریر، عمل یا د ژوند په مناسبت و معقولیت
(۴۶) کرونا : د پردو د غم د پاره غم کول، دردمندي
(۴۷) مورنا : د پردو په خوشحالو کې خوشحال او سېدل، مسرت ، اخوت
(۴۸) افتا : د پردو په خوشحالو غمزده کېدل، رشک
(۴۹) مچاریه: په خپلو خوشحالو کې د نورو خلګو ګډون نهٔ خوښول، خودغرضي
(۵۰) کوککه: تریو تندی
(۵۱) اودهکه: خودبیني
(۵۲) مانو : غرور.
(5) ونان : خیال و شعور، دا اخري سکندهـ دی، د دې ځای زړهٔ دی او د دې نهه اتیا ۸۹ قسمونه دي. او د دې تقسیم[103] پر ښو او بدو شوی دی.

د انسان وجود او دماغ هم د دې پنځو مرکباتو دی، لهذا بدهـ د یو تمثیل په ذریعه دا مسئله داسې را ښودلې ده. "لومړی، د ګروه (استاد) د مادي صفاتو مثال د یو ځګ غوندي دی کوم چې په کراره کراره سره یو ځای کېږي او بیا بېرته ورک شي. د نورو ګروګانو (استادانو) د احساساتو مثال د اوبو د کوبۍ په شان دی کوم چې د اوبو پر سر اتڼ کوي. د درېیم ګرو

[103] ګوګرلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثال د سراب[104] دی، کوم چي د لمر په ګرمۍ کي ښکاري . د څلورم ګرو د دماغي او اخلاقي رجحاناتو مثال د ونې د ډډ غوندي دی، کوم چي نهٔ سخت دی او نهٔ وچ. او د آخري ګرو د خیالاتو مثال د بهترین خیال یا جادو (سحر، کوډي) په شان وي، په دې کي و یوه ته هم روح نهٔ شو ویلای. وجود همېشه بدلېږي، په دې توګه د دهٔ کارونه او صلاحیتونه هم بدلېږي. انسان په هره دویمه لمحه کي هغهٔ انسان نهٔ پاتي کېږي کوم چي د دې له مخه وي. دا د دهٔ جهالت دی چي دی ځان غیر متغیر وګڼي او په ځان کي دننه یوه روح ګڼي. لهذا د بدهـ مذهب د منونکو دا خاص فرض جوړېږي چي هغوی دي د شخصیت او روح د خیال څخه پرهېز وکړي. په دې چي پر روح اعتقاد (ایمان) منجمله او د اسبابو یو خاص سبب دی. زوکړه او زوال، مرګ او غم او افسوس و رنځ. د بدهد خُلپ نه د روح پر مسئله حسب ذیل[105] بیان منقول دی.

عدم روح

"بهکشوانو (پلویانو)! د روح په هکله بېلابېل معلمین او برهمن چي کوم نظریه وړاندي کوي هغه هم دغه ده یا خو د پنځه واړو سکندهو (صفاتو) مجموعه ده یا له دې نه یو سکندهـ (صفت) دی. په دې بهکشوانو! جاهل او غیر متشرع (پابند مذهب بدهـ) هغهٔ دي څوک چي نهٔ خو د متشرع خلګو په صحبت کي اوسي او نهٔ د دوی پر شریعت (بدهـ مذهب) پوهېږي، او نهٔ د هغه په څېر ژوند تېروي. داسي سړی د

---

[104] سراب: په صحرا کي پر ځمکه د اوبو په شان د لېري نه ښکاري، خو چي څومره ورنږدې کېږي هغومره لېري کېږي.

[105] اسپنس هارډي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح پـه هکلـه دا خیـال کـوي چـي یـا خـو هغـه روپ (مـادي خصوصیت) دی یا پـه روپ کـي شـامل دی یا پـه روپ کـي اوسـي. یـا هغـۀ دا خیـال کـوي چـي ویـدان (احساسـات) شـته، یا پـه ویـدان کـي اوسـي یـا ویـدان لـري یا پـه ویـدان کـي شـامل دي. هم پـه دا توګـه نـور درې واړه سـکندهو (تصـورات، رجحانـات او عقـل) پـه هکلـه هـم داسـي سـوچ کـوي. نـو هـم پـه دې توګـه د روح پـه هکلـه پـه دې ټولـو طریقـو کـي پـه یـوه یقـین کـول داسـي دی لکـه دۀ تـه چـي "زۀ" پـه خیـال کـي پیـدا شـي. پـه دې کـي پنځـه واړه حواسـه، ذهنـي صـفات او جهالـت سـره ګـډ شـي. د دې احساسـاتو نـه چـي د جهالـت او اتصـال کومـه وجـه پیـدا کېـږي حسـیاتي (پابنـد مـذهب بدهـ) غیـر متشـرع سـړی پـه دې مغـالطې کـي راګیـر شـي چـي "زۀ یـم، زمـا وجـود شـته، زۀ بـه یـم، زۀ بـه نـۀ یـم،زۀ بـه د مـادي صـفاتو لرونکـی یـم، یـا نـۀ یـم. لاکـن بهکشـو ! متشـرع مریـد بـاوجود د حـواس خمسـه لرلـو د دې جهالـت نـه ازادي تـر لاسـه کـړه، او هغـۀ تـه پوهـه راغلـه. هـم پـه دې وجـه دۀ تـه د "زۀ" سـوچونه اوس نـۀ راځـي". غـرض د روح نـه انکـار د بدهـ مـذهب یـو مهـم جـز (هنیـان یـا د کنـي بودهیـانو مطابق) دی.

اوس بـه دد ې مسـئلې حـل ډېـر ضـروري وُ چـي روح یـو ثیـز نـۀ دی او تناسـخ (د یـو صـورت نـه بـل صـورت تـه تلـل)[106] یعنـي هـر واره پیـدا کېـدل هـم صـحیح دی نـو هغـه کـوم انسـاني ثیـز پـاتې شـي چي دی هروار هروار پیدا کېږي؟

[106] برنوف.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تناسخ او کرم

ګوتم چونکې په هندوستان کې زوکړی ؤ او د دې ځای د فلسفې مطالعه یې کړې وه، په دې دۀ د تناسخ نه انکار نۀ شو کولای. هغۀ د انسان هر وار پیدا کېدل او جنم اخستل ومنل، لاکن هغۀ د روح قائل نۀ ؤ او هغه یې د وجود نه بېل ځیز ګڼلو څخه انکار کړی ؤ. په دې دۀ ته د مذکور الصدر سوال تسکین بخشه ځواب ورکول ؤ. هغۀ د دې حل د "کرم" د نظریې په صورت کې را مخته کړو، او هغه ته یې راز او معمه وویلو او سائل یې د نورو پوښتنو څخه را وګرځوو.

د نظریه کرم مطابق څنګه چې یو ځناور (انسان، حېوان، دیوتا) مړ شي د دۀ د پاره یو نوی ژوند کم و بیش په ارام سره پیل شي. دا ژوند خوشحاله یا غمجن په دا حېثیت کېدای شي په کوم تناسب چې دۀ ښه یا بد افعال او اعمال کړي وي. هغه سبب چې د نوي ژوند باعث جوړېږي هغه "ترشنا" (تشنګي) ده یا "اپاوان" (د نیولو هڅه) ده، یا د حواس د ظاهري دنیا سره اتصال وشي او احساسات پیل شي. د دې احساساتو نه یا د ضروریاتو تنده یعني خواهشات پوره کول پیدا شي. د دې تندې نتیجه دا شي چې د دې خواهشات په قابو کې راوستلو فکر (اپاوان) کې شدت راشي. دا فکر د هغه نوي فرد په وجود کې راوستلو، د هغه نوي فرد ماحول، فطرت، مستقبل هغه "کرم" تر سره کوي کوم چې د دۀ د لومړي ژوند (جنم) مېوه وي.

د "کرم" د دغې نظریې د دوو حدودو په منځ کې یو اعتدال پیدا کړی دی. پر یو حد خو هغۀ خلک دي چې د روح منونکي دي، او هغۀ یو غیر فاني ځیز ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دویـم حـد هغـهٔ خلـک دي څـوک چـي اخلاقـي انصـاف او د حسـاب اخـرت منکـر دي. د بدهـ مـذهب منـونکي د روح منـونکي نـهٔ دي، لاکـن هغـوی پـه دې بانـدي ټینګـار کـوي چـي د اعمالو نتیجـه بـه ضـرور رسـي. نـو پـه دې توګـه دا د انسـان اخلاقـي فرض دی چي هغه دي نېک کارونه او عمل صالح وکړي.

لاکـن سـوال دا پیـدا کېـږي چـي کـه روح نشـته نـو د اعمـالو نتیجـه د څـهٔ؟ بدهـ مـذهب وايـي چـي روح نشـته لاکـن کـرم پاتـه وي. یعنـي د هـر وګـړي اعمـال، وېنـاوي او د خیـالاتو نتـائج پاتـه وي او دا کـرم نـهٔ فنـا کېـږي. دغـه کـرم د یـوه مـړي شخصـیت اجـزا یوځـای سـره راټـول کـړي او د یـوه نـوي وجـود او یـو نـوي فـرد صـورت اختیـار کـړي. لکـه څرنګـه چـي یـو ختمېـدونکی نسـل خپـل ټـول ښـهٔ او بـد راتلـونکي نسـل تـه پـه میـراث کـي پرېـږدي، هـم دغسـي هـر وګـړی چـي کلـه فنـا کېـږي نـو هغـه خپـل ټـول ښـهٔ او بـد و دې نـوي وګـړي تـه ورکـړي. پـه دې توګـه کـه د دې دور د تسلسـل نـه خلاصـون غـواړئ او د هـر واره زېږېـدو (جـنم اخسـتو) د مصـیبت نـه ځـان خلاصـول غـواړئ نـو انسـان تـه پکـار دی چـي د ګـوتم پـه ښـودلي لار روان شـي. کومـه چـي خوشـحالي، اطمینـان، عقـل، نېکـي، راحـت، سکون او د نروان (فنا) پوري یې رسوي.

سیدهالار

دا سـیدهالار پـر څلـورو حقـائقو بانـدي منحصـره ده. غـم، سبب د غم، انسداد غم او فنائي غم. د دې اجمالو تفصیل دا سي دی.

۱) د سـړي پـه ژونـد کـي هغـه واقعـات کـوم چـي د زوکـړي احساسـات انحطـاط (کمېـدل، تنـزل) و علالـت (نـاروغي) او د مـرګ متعلـق دي، او هغـه چـي د څیزونـو نـه یـې جـدا کـوي یـا یـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوابدیا سره اشنا کوي یا د ملکیت د ناشکره خواهش سره تعلق لري، په دې ټولو صورتونو کي هغه حالات پېښ رائحي کوم چي د غم و الم نه ډک وي.

۲) د احساساتو نه وروسته چي کومه تنده یا خواهش پیدا کېږي، د کوم نه چي د خپل شخصیت بیلوالی یا د ځانګړي فکر غلط فهمي پیدا کېږي چي یا د زیاتوب په وجه په هوس بدلېږي کوم چي د راتلونکي سباوون غوښتونکی یا د موجوده دنیا سره د تړون(میني) باعث وي د ټولو غمو جرړ دی.

۳) په دې که موږ دا تنده، دا خواهش او دا هوس ووژنو نو به موږ له هره غمه خلاصون ومومو.

۴) د دې مقصد د تر لاسه کولو یوازنی لاره "سیدها لاره" (صراط مستقیم) یا د بدهـ ښودلې تګلار ده. دا لاره څه کږکېچنه نهٔ ده. دا یې د پیمائش پر بنیاد په اتهٔ برخو تقسیم کړې ده، هغه اتهٔ برخې دا دي.(۱)صحیح نظریه (۲)صحیح مقصد (۳)صحیح الفاظ (۴)صحیح کردار (۵)صحیح طریقه معاش (۶)صحیح هڅه (کوشش) (۷)صحیح احتیاط (۸)صحیح فکر و سکون.

څلور منازله حسب زیل دي.

۱) د مذهب تبدیلي. دا پر څلورو شیانو اړه لري.

(الف) د نېکو خلګو سره ناسته.

(ب) د بدهـ مذهب شریعت.

(ج) پر دې شریعت غور او فکر.

(د) نیک اعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــر دې لــومړي منــزل د بدهــ منــونکی نــهٔ خــود روح منــونکی وي او نــهٔ د رســم و رواج. او بیــا هغــه د ګــوتم بدهــ پــر تعلیماتو د شک پرته کامل یقین لرونکی شي.

(۲) صــرف یــو وار پــه دې دنیــا کــي زېږېــدل، کــوم څــوک چــي خپــل مــذهب تبــدیل کــړی وي نــو هغــه د شــک، وهــم او د انفرادیــت څخــه ازادي تــر لاســه کــړي. نفــرت او وهــم د کــم نــه هــم کــم کــړي، نــو پــه دې توګــه بــه دی یــو وار لا بیاژونــدی کېــږي چــي دا ټــول څیزونــه فنــا کــړي. پــه دې توګــه د دهٔ یــو کــرم بــه هــم پاتــه نــهٔ شــي (سالک دویم منزل ته ورسېدی)

(۳) دې دنیــا تــه بــه بیــا نــهٔ راګرځــي. کلــه چــي هــوس او نفــرت داسي ختم کړل شي چي خپــل یــو خــواهش یــا د نــورو دپــاره څــه بــده جذبــه یــا خیــال نهٔ شــي پیــدا نــو بیــا د دویــم وار زېږېــدني ضــرورت نهٔ پاتي کېږي. (سالک درېیم منزل پای ته ورسوو)

(۴) ارهـــت: دا هغـــه منـــزل دی چېـــري چـــي د علـــم او بصــیرت چینــې بهېــږي، د جهالــت خــودبیني او غــرور نــوم نــهٔ پــاتي کېــږي او د مــادي او غیــر مــادي هــیڅ یــو ژونــد خــواهش نــهٔ پــاتي کېږي (دا اخر منزل دی)

ځنځیرونه

د دې منــازلو تــر ســره کولــو وروســته ســالک دغــه لــس ځنځیرونــه بنــکوي چــي هغــه دادي. (۱) د شخصــیت وهــم (۲) پــر بدهــ شــک (۳) پــر رســمونو یقــین (۴) نفــس پرســتي او هــوس پرســتي (۵) نفــرت (۶) پــه دې دنیــا کــي د ژونــد خــواهش (۷) د جنــت خــواهش (۸) غــرور (۹) ځــان ښــهٔ او رښــتونی بلــل (۱۰) جهالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدهـ مـذهب پابنـد چـي کلـه لـو مړي پنځـه ځنځيرونـه وښـکوي نـو بـه هغـه " ارهـت " شـي. چـي کلـه لـس سـره ځنځيرونـه وښـکوي نـو دۀ تـه بـه د دۀ مرتبـه تـر لاسـه شـي او د دې مرتبـې تـر لاسـه کولـو نـوم "نـروان" دی. د لفـظ نـروان لفظـي معنـا "فنـا" کېـده ده، لاکـن دا فنـا د روح مفروضـه نـۀ ده، بلکـې دا هغـه ذهنـي او وجـودي رجحـان دی کـوم چـي د کـرم د نظريـې مطـابق ځـانګړې زېږېدنـه (جـنم) پـه وار وار مـنځ تـه راوړي. دا رجحـان هغـه وخـت فنـا کېـدای شـي چـي کلـه مـوږ د دې خـلاف (متضـاد) رجحانـات خپـل کـړو. چـي کلـه دا خـلاف رجحانـات خپـل حـد کمـال تـه ورسـي يعنـي چـي مکملـه نېکـي ، عقـل او اطمينـان حاصـل شـي نـو دا نـروان (فنـا کېده) دی.

د نـروان تـر لاسـه کولـو وروسـته نـۀ خـو بـه فکـر وي او نـۀ غـم، نـۀ خـواهش نـۀ ځانګړتيـا ، نـۀ کـرم او نـۀ دويـم ځـل زېږېدنـه . انسـان بـه لـه دې ټولـو سـتونزو نـه خلاصـون تـر لاسـه کـړي او د دې ژونـد پـه ختمېـدو بـه بيـا پـه وجـود کـي نـۀ راځـي[107]. لاکـن د بدهـ مـذهب

107 مفکرين دې سوال ته له ډېره وخته فکرمند دي چي بېلابېل خلګ له عېبو سره ولې پيدا شي، او په ژوند کي داسي اختلاف ولې دی چي يو راجا دی او بل پرجا (رعايا) څوک امير دی څوک غريب، څوک په محلونو کي اوسي او څوک په کيږدېو کښېي. د دې سوال ځواب په دوو قسمونو دی.

يوه ډله د اهل مذاهب د قسمت يا نصيب (تقدير) منونکې ده. د دوی په خيال چي د خلګو څه نا څه احوال مخ کي هم تېر شوي دي. هم دغه د دۀ قسمت يا نصيب دی. اوس چي هر څه په علم الهي کي راغلي دي هغه غلط نۀ شي کېدای. په دې هر سړی به هغه ژوند تېروي چي د دۀ په قسمت کي وي. په دې توګه په قسمت باندي يقين لرونکي خلګ د خپلي ناکامۍ ټول الزام پر قسمت واچوي او خپله ځان د افعالو او کردارو د ذمه وارۍ نه بچ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروي صرف د کرم او جنم د لانجو څخه خلاصون نهٔ دی بلکې په ژوند کي نروان[108] تر لاسه کولو په ذريعه اطمينان، نېکي، عقل، د نفس پاکوالی تر لاسه کول دي کوم چي دا دنيا د انسان د پاره جنت جوړولای شي.

اخلاقي احکام

د دې اصولي تعليماتو ماسوا اخلاقي احکام هم شته. او دا احکام صرف د مذهبي ژوند د تېرولو يا بهکشو (پلويانو)

دويمه ډله په کوم کي چي هند فلسفي او څه يوناني حکماء لکه فيثا غورث او افلاطون وغيره د تناسخ قائل دي، د دوی په فکر انسان په وار وار زېږدي. کله د انسان په شکل کښي، کله د ځناور (حيوان) په شکل کي او کله يیا د نباتاتو په شکل کښي. هم دې ته زېږېدنه وايي.

هر موجوده ژوند د تېر ژوند پر اعمالو روان وي. که تېر ژوند څومره خوړ يا بد تېر شوی وي هم هغسي به روان ژوند خوشحاله په راحت يا په رنځ او تکليف کي تېرېږي. که موږ نېک کردار وو نو زموږ روح به د ژوندانه د بېلابېلو ادوارو نه تېرېږي او هغه به په لويي روح کي جذب کېږي. کوم ته چي خدای يا برهما ويل کېږي.

که موږ مسلسل بد عملونه کوو نو موږ ته به اوږده اوږده ژوندونه په نصيب کېږي. تر دې انده چي د ژوند د ستونزو په تېرولو کي موږ و ښو کارو ته مجبوره شو او په دا طريقه پاک او سپېڅلي تر برهما پوري به بېرته رسو. د دواړو نظريو منونکي روح د وجود نه بېل څيز بولي او دې ته غير فاني وايي.

[108] پروفېسر ميکس ملر، پروفېسر چلډرس او رائس ډيوډس په ټول پټکو او بېلابېلو بودهي کتابونو کي د لفظ " نروان " پسې ګرځېدلي دي او په هر مقام يې د دې د استعمال په نتيجه کي دا څرګنده کړې ده چي د دې معنا مرګ نهٔ دی کوم چي د کرم او جنم نه خالي وي. د دې خاص مفهوم د پاره " پارلي نروان " او " انوپارلي سيشها " استعمالېدل. د نروان صحيح معنا د دنياوي جنت ده، يعني داسي ژوند چي له فکره او خواهشه څخه خالي وي او د اطمينان او عقل څخه ډک ه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پـاره نـهٔ دي بلکـې عـام دي. او د هـر رنګـه خلکـو د پـاره د دې حکم ورکول شوی دی.

۱) غصـه، شـراب څښـل، ضـد، تعصـب، دهوکـا، حسـد، پـر ځـان سـختي تېـرول، د نـورو بـد ویـل، غـرور او بـد ګفتـاري غلیـزه دي، د غوښو خوړل (غلیزه) نهٔ دی.

د ماهي (کـب) او غوښـو نـه پرهېـز، لـڅ او سـېدل، وېښـته خـرول، د ځـان نـه ځیـږ جـوړول، پنـډ رخـت اغوسـتل، د اور دیـوي (اګنـي دیـوي) تـه قربـاني ورکـول، هیڅـوک هـم لـه توهماتو نـه نـهٔ شي پاکولای.

د ویـدونو تـلاوت، برهمنـو تـه خیـر ورکـول، د دیوتـا ګـانو مـخ تـه قرباني ورکـول، پـر ځـان پـه یـخ یـا ګرمـی کـي سـختی تېـرول، هـم دغسـي نـور عبـادات کـوم چـي د بقـائې دوام د پـاره کېـږي، دا خبـري هیڅوک هم نهٔ شي پاکولای او نهٔ دا توهمات لېري کولای شي.

۲) مسـتقل مـزاج اوسـه، کـټ کـټ خنـدا پرېـږده، د باچاهـانو بـې هـوده کیسـې مـهٔ بیـانوئ، ژړل او دهوکـا ورکـول پرېږدئ، او بغیـر د څـه لالـچ، حسـد، تشـدد او جهالـت نـه بغیـر ژونـد تېر کړئ.

۳) اتـهٔ احکامـه ورکـړل شـوي دي چـي اتـهٔ علـوم یـا اپوستهـ بلل کېږي.

ژونـد مـهٔ ازاروی، چـي تاسـو تـه نـهٔ درکـول کېـږي هغـه مـهٔ اخلـئ، درواغ مـهٔ وایاسـت، نشـه لرونکـي څیـز مـهٔ څښـئ، ناجـائز جنسـي تعلق مهٔ جوړوئ ولي چي دا بې انتها تیټ حرکت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخوستن ډېره مهٔ خورئ، ګلونو مهٔ اچوئ او خوشبو (عطر) مهٔ لګوئ، پر ځمکه صرف یوه پوزۍ (چټائي، نرۍ درۍ) اچوئ او پرې پرېوزئ.

په دې اتو احکاماتو کې لومړي پنځه فرض او وروستني درې مستحب دي.

۴) د دین دارانو د پاره دا هم ښه ده چې هغهٔ دې د قمري میاشتي اوله، اتمه، څوارلسمه او پنځلسمي ورځې روژه (اپوسعتو) نیسي.

۵) په دریم زیل کې د اتو احکاماتو علاوه دوه نور دي (۱) اتڼ، سندري، ساز (موسیقي) او تمثیل نګاري (ډرامه ښودنه، نمائش کول) نه پرهېز کول. (۲) د سپینو او سرو زرو نه ډډه کول.

دا لس اخلاقي قانون " دس سیلا " بلل کېږي.

۶) لس ګناهوي یې هم راښودلي دي. درې وجودي (جسماني) دي لکه، مړی کول، غلا کول، او ناجائز جنسي تعلق جوړول. څلور د وینا سره تعلق لري. یعني درواغ ویل، شیطانت کول، بدنامول، شکنځل کول، او فضول خبري کول. درې دماغي دي. لالچ، حسد او شک (یعني د بدهـ په تعلیماتو کې شک کول)

۷) ګوتم په یوه بیان کې د دنیا شپږ اطرافه ښودلي دي. لوېدیځ (مغرب)، ختیځ (مشرق)، سهېل (جنوب)، قطب (شمال) ځمکه او اسمان. هغهٔ ویلي دي چې "هر سړي ته پکار دی چې د شپږو اطرافو، د نېکیو په ذریعه حفاظت وکړي. خپل مور او پلار ختیځ وبولي. ښځه او ماشومان لوېدیځ وبولي. استادان سهېل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپـل ملګـري او خپلـوان دي قطـب. مـذهبي خلګ(کـه هغـه بـرهمن وي کـه بدهــ) اسـمان. غلامــان او مينځــي دي ځمکــه وبــولي. دغــه حکم يې په نور تفصيل سره داسي بيان کړی دی.

(١) **مور او پلار او اولاد:** پر مور او پلار فرض دی چي

(الف) خپل ماشومان له بدو راوګرځوي.

(ب) هغو ته د نېکۍ تعليم ورکړي.

(ج) هغو ته د علوم فنون تعليم ورکړي.

(د) د هغو د پاره مناسب خاوند يا ښځه دي وګوري.

(س) د هغو د پاره دي ميراث پرېږدي.

پر اولاد فرض دی چي

(الـف) زهٔ بـه د هغـو خلګـو پالنـه کـوم څـوک چـي زما پالونکي وو (يعني مور او پلار)

(ب) زهٔ بـه د هغـه کـورنۍ چـارې تـر سـره کـوم کـومي چـي پردوی وې.

(ج) زهٔ بــه د هغــو د ملکيــت حفاظــت کــوم، زهٔ بــه د هغــو د جانشين جوړېدو هڅه کوم.

(د) د دوی د مــړهٔ کېــدو وروســته بــه زهٔ دوی پــه عــزت ســره يادوم.

(٢) **شــاګرد او اســتاد:** شــاګرد دي د اســتاد عــزت داســي وکړي.

(الف) په ولاړي دي د استاد تعظيم وکړي.

(ب) د هغه خدمت دي وکړي.

(ج) د هغه حکم دي مني.

(د) د هغه ضرورتونه دي ورپوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ر) د هغه وینا دي په غور سره اوري.
استاد دي پر خپلو شاګردانو داسي مینه کوي.
(الف) هغو ته دي هغهٔ خبري وروښودلي شي چي هغه ښې دي.
(ب) هغو ته دي دا ور ایزده کړي چي کله علم حاصل کړي نو نهٔ دي یې هېروي.
(ج) هغو ته دي مذهبي کیسې او سائنس ور وښودل شي.
(ه) د دهٔ و ملګرو ته دي د دهٔ تعریف کوي.
(ر) هغوی دي له خطرو بچ کړي.
(۳) **خاوند او ښځه:** خاوند باید له خپلي ښځي سره داسي مینه وکړي.
(الف) د هغې دي عزت وکړي.
(ب) د هغې سره دي نېکي کوي.
(ج) د هغې سره دي وفاداري کوي، یعنې د خپلي ښځي ماسوا بلي ښځي سره دي تعلق نهٔ جوړوي.
(د) په نورو کي دي د دې عزت وکړي.
(ر) هغې ته دي مناسبي جامې او زېور ورکړي.
ښځه دي د خپل خاوند سره داسي تعلق وساتي.
(الف) هغهٔ دي د دهٔ د کور ښه نظم جوړ کړي.
(ب) د دهٔ د خپلوانو او ملګرو دي خدمت وکړي.
(ج) په پرده (عزت) سره دي اوسي.
(ه) فضول خرڅه دي نهٔ کوي.
(ر) کار دي ښهٔ په هنرمندۍ او بیدارۍ سره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) د ملګــرو ســره: باعزتــه ســړی دي د ملګــرو ســره داســي رويه وکړي.

(۱) ســوغات دي ورکــړي(۲) خبــري دي پــه اخــلاق ســره ورســره کــوي (۳) د هغــه د فائــدې د پــاره دي هڅــه کــوي(۴) د هغــه ســره دي پــه انصــاف ســره ســلوک ســاتي، يعنــي داســي ســلوک چــي هغــه يــې د ځــان د پــاره ښـهٔ وګڼـي(۵) پـه خپـل دولـت او امـارت کـي دي شريک کړي.

هغهٔ خلګ دي خپل اخلاص له دهٔ سره داسي وکړي.

(۱) هغـهٔ وخـت دي د دهٔ سـاتنه وکـړي چـي دی نـهٔ وي خبـر. (۲) د هغـهٔ د ملکيـت دي هغـه وخـت سـاتنه وکـړي چـي دی بـې پـرواه وي(۳) د خطــرې پــر وخــت دي هغــه تــه پنــاه ورکــړي (۴) پــه بدقســمتۍ کــي دي د هغــه ملګــری شــي (۵) د هغــه د خانــدان ســره دي ښه په نېکۍ سره تعلق وساتي.

(۵) ښښـــتن او غلام(مريـــــی): ښښـــــتن دي د خپلـــــو غلامانو (مريانو) سره داسي سلوک وکړي.

(۱) د هغــه د طاقــت مطــابق دي د هغــو نــه کــار اخلــي(۲) هغــو تــه دي ښـهٔ مناســب خــوراک او معــاش (تنخــواه) ورکــوي (۳) پــه نــاروغۍ کــي دي د دوی حــال پوښــتي (۴) پــه عامــه توګــه نــهٔ پخېـدونکي خوراکـو کـي دي دوی شـريک کـړل شـي، کلـه کلـه دي دوی ته ناغه ورکوي.

بيا دي غلام (مريی) داسي د اخلاص اظهار وکړي.

(۱) د هغــه تعظــيم دي کــوي (۲) د هغــې نــه وروســته دي خــوب او ارام تــه ځــي (۳) څــه چــي ورکــول کېــږي پــر هغــه دي قناعــت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي(۴) کـار دي ښـهٔ پـه اخـلاص سـره کـوي (۵) د هغـه سـره دي پـه ادب سره خبري کوي او پشايې دي د هغه تعريف کوي.

(۶) **عـام (معمـولي) بدهـ او مـذهبي بدهـ** : نـر ديـن دار بهکشـو او د برهمنو دي داسي خدمت وکړي.

(۱) د زړهٔ نـه دي مينـه ورسـره وکـړي (۲) پـه ژبـه دي مينـه ورسـره وکـړي (۳) پـه خيـال کـي دي مينـه ورسـره وکـړي (۴) د هغـو دي پـه خوشـحالئ سـره هـر کلـى وکـړي (۵) او د هغـوى دنيـاوي ضرورتونه دي ورپوره کړي.

مـذهبي خلـګ دي لـه خپـل کوربـه سـره داسـي تعلـق وساتي.

(۱) هغـوى دي لـه بـدو راوګرځـوي (۲) د نېکـئ خـوا تـه دي يـې وبـولي (۳) هغـو تـه دي د مـذهب تعلـيم ورکـړي (۴) د هغـو شک دي لېري کړي او هغو ته دي د نروان لاره وروښايي.

منع کړل شوي کارونه

(۱) وسـله خرڅـول (۲) مينځـه خرڅـول (۳) غوښـه خرڅول (۴) شراب جوړول او خرڅول (۵) زار خرڅول.

پـه دغـو احکـامو او هـدايايتو بانـدي عمـل کولـو والا سـړى ربښـتونې خوشـحالي تـر لاسـه کـولاى شـي او کـه بدهـ پـه دې عمـل وکـړي نـو هغه به د " ارهت " و درجې ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۴

سنګهـ یا د خیر غوښتونکو جماعت

د دې مذهب ابتداء د ګوتم د تارک الدنیا د ورځې نه وشوه. څنګه څنګه چې د منونکو او معتقدینو په بدهـ کې زیاتوب کېدی، هغسې دا ډلې هم وده کوله. لاکن مذهب تر دې خیر غوښتونکو پورې محدوده نهٔ ؤ ، دا مذهب هغه خلګو هم منلو یا یې منونکې وو چا چې کورنی ژوند کاوه. او هغه چا هم چې تجارت ، کښت او په نورو بېلو کارونو بوخت وو. داسې خلګ هم وو چې هر څه یې پرېښې وو او راهبانه (عابدانه) ژوند یې خپل کړی ؤ. داسې هم وو چې صرف عقیدتاً د شریعت بدهـ منونکې وو، او د دنیا نور کسب او روزګار به یې هم ورسره کاوه.

په فطري توګه هغه خلګ چې به یې هر څه ورته پرېښې وو ډېر قابل احترام وو. د ګوتم په دور کې د داسې خلګو یو انجمن غوندې جوړ شو، هم دې ته یې سنګهـ ویلو. تر ټولو وړومبې په دې سنګهـ کې هغه خلګ داخل شول کوم چا چې ګوتم پرېښې ؤ او "د شت غزالا" ته راغلې وو. کرار کرار نور خلګ هم په دې کې داخل شول. په پېل کې پر داخلې هیڅ قسم رسم نهٔ ؤ او نهٔ قوانین ورته جوړ کړل شوې وو. وروستو بیا د دې د پاره قواعد جوړ کړل شول او منظم حېثیت یې اختیار کړو.

ولې چې صرف رومن کیتهولک مذهب نه علاوه د دنیا په یوه مذهب کې هم د سنګهـ غوندې پر مذهبي پېشواؤ مشتمل منظم جماعت نهٔ ؤ. هم په دې توګه په دې کې د داخلې اصول او په دې کې شامل د راهبانو ورځنی ژوند او د دې علم د دلچسپی نه نهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي خالي کېداى. په دې لړ تفصيل وړاندې کوو کوم څوک چې په سنګهـ کي داخلېږي هغهٔ تر ټولو له مخه داسي اقرار کوي.

شرائط و طریقه داخله

(۱) دى د[109]، چهوت[110] په ناروغى کي نهٔ دى اختهٔ، نهٔ نرى رنځ (دق) نهٔ توره غاړه او نهٔ د ميرګي ناروغي لري.

(۲) هغه نهٔ مريى[1] دى، نهٔ قرض دار او نهٔ عسکر.

(۳) هغه خپل ذمه وار خپله دى، هغه په خوښه داخله غواړي.

(۴) دهٔ د خپل مور او پلار[2] نه اجازه اخستې ده.

کله چي درخواست کننده د دې خبرو اقرار وکړي نو به د هغه سر وخرول شي. هغه به پنډې جامې په غاړه کړي، او يو خوا به ګوشه نشين شي او بيا به د تعليم او عمل په ذريعه دى دا هڅه کوي چي دى به د " ارهت " درجې ته رسېږي.

په پيل کي به د سنګهـ ټول غړي برابر ګڼل کېدل، هيڅ مشر کشر نهٔ ؤ، د هيچا هم څه خاص عهده نهٔ وه. لاکن په وروستني زمانه کي په کراره په دې کي بېلابېل منزلونه

---

109 لومړى قاعده د صحت د روغتيا اصول ده.

110 چهوت: هغه جلدي ناروغي چي د بل انسان د لاس وروړلو سره پر هغه هم لګېږي، د طاعون په شان جلدي ناروغي

111 د دويمي ضابطې نه څرګندېږي چي (الف) په هغه دور کي مريى توب ؤ، او مريى د څښتن ملکيت ګڼل کېدو. (ب) دا ويدي قانون جاري ؤ چي قرض خوا، قرض دار خرڅولى شي، په دې توګه هغه مريى د دهٔ ملکيت ؤ. (ج) دا هم څرګندېږي چي بدهـ مذهب د حکومت سره تصادم ته نهٔ ؤ تيار.

112 دا قاعده ګوتم بدهـ د راهل په سنګهـ کي د شاملېدو پر وخت د شدودهن پر احتجاج جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتاکل شول او بېلا بېلي عهد ې جوړي کړل شوې. تر دې انده چي په تبت کي دا وخت يوه منظمه سلسله کومه چي د "دالائي لاما" پوري رسېږي. په لنکا 4 کي چي کومه طريقه رائج ده غالباً تر ټولو لرغوني ده. په دې چي په تري پټک کي هم داسي ذکر شوی دی، د دې خلاصه دا ده.

کوم د مالدار سړی چي په سنګهـ کي داخلېدل غواړي نو هغه وخت بايد چي د هغهٔ عمر کم از کم اتهٔ کاله وي. لاکن باقاعده داخله به هغه وخت ورکول کېږي چي دی د شلو کلو شي. د داخلې پر وخت به تقريباً د لسو راهبانو کومېټه کښېني. د دې کومېټې صدارت (مشرتابه) به داسي سړی کوي چي تقريباً د لسو کلو نه د سنګهـ غړی وي. د دې کومېټې د غونډې د پاره به دوې پوزې (چټايانی) يو بل ته مخامخ اوارېږي، غړي به پر دې پوزو کښېني او صدر مجلس به د دې دواړو پوزو په سر کښي پر يوه پوزه کښېني. اميدوار به په ساده جامه کي "ګرداستر" (د پنډو جامو غوټه) په لاس کي داخلېږي. د دهٔ په مخ کي به يو داسي راهب وي چي د اميدوار نوم به په سنګهـ کي د داخلېدو د پاره اخلي. اميدوار چي څنګه صدر مجلس ووينى نو به سلام ورته کوي، او يو څه هديه (شکرانه) به ورکوي. بيا به هغه درې واره د خپلي داخلې د پاره داسي الفاظ ادا کوي او درخواست به کوي چي

"محترمه! پر ما رحم وکړه، له ما څخه دا جامې واخله او ما په سنګهـ کي داخل کړه چي زهٔ د غم نه خلاصون ومومم او نروان (فنا) تر لاسه کړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر مجلس به د امیدوار نه د پنډو جامو غوته واخلي او څه خاص کلمات د انساني وجود د فنا کېدو د پاره پر خُله جاري کړي او هغه غوټه به د امیدوار په غاړه کي وروا چوي. امیدوار به یوې خوا ته ګوښه شي او خپلي جامې به وباسي او هغه پنډي جامې به په غاړه کړي. د جامو د اغوستلو پر وخت به هغۀ څو مخصوصه فقرې تکراروي چي د هغه مطلب به دا وي چي هغه جامې صرف د حیا او د شرم د پاره اغوندي، په دې چي د یخ او ګرمي نه بچ شي. د پنډو جامو اغوستلو وروسته امیدوار بېرته د صدر مجلس مخ ته حاضر شي او "درې مامن[113] او "لس احکامه" درې درې واره تکراروي.

درې مامن دغه دي.

(۱) زۀ په بدهـ کي پناه اخلم.

(۲) زۀ په قانون (شریعت بدهـ) کي پناه اخلم.

(۳) زۀ په سنګهـ کي پناه اخلم.

لس احکامه دادي.

(۱) زۀ قسم خورم چي زۀ به هیڅ یو جاندار نۀ وژنم.

(۲) زۀ قسم خورم چي زۀ به غلا نۀ کوم.

(۳) زۀ قسم خورم چي زۀ به د ناپاکۍ نه پرهېز کوم.

(۴) زۀ قسم خورم چي زۀ به نشه نۀ کوم، هغۀ د ترقۍ او د نېکۍ په لاره کي خنډ جوړېږي.

(۵) زۀ قسم خورم چي زۀ به دروا غ نۀ وایم.

---

[113] مامن: (پناه اخستل) د پناه د اخستو هغه اجازیي اقرارونه چي په سنګهـ کي د داخلېدو پر وخت د کومېټې او صدر مجلس په مخ کي به ادا کېږي. مامن بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) زۀ قسم خورم چې زۀ به په ممنوع (منع کړل شوي) وختونو کي خوراک نۀ کوم.
(۷) زۀ قسم خورم چې زۀ به د اتڼ، سندري، ډرامه او ساز نه پرهېز کوم.
(۸) زۀ قسم خورم چې زۀ به لاړ (د ګلونو هار) تیل، او زېور به نۀ استعمالوم.
(۹) زۀ قسم خورم چې زۀ به بنګړي او جګ کټ نۀ استعمالوم.
(۱۰) زۀ قسم خورم چې زۀ به د هیچا نه سرۀ زر او سپین زر نۀ اخلم.

د دې سوګند سره امیدوار ودرېږي، دا به تسلیم کړي یيا به د کوټې نه دباندي ووزي نو به هغۀ باقاعده امیدوار جوړشي. هغۀ د سنګهـ د غړو سره اوسېدای شي لاکن هغۀ ته تر اوسه بهکشو نۀ شي ویل کېدای. د بهکشو د جوړېدو د پاره به هغۀ څو ورځې د تېرولوو روسته بیا درخواست کوي. بیا به هغۀ د یوې کومېټې مخې ته حاضرېږي. کله چې امیدوار د کومېټې مخې ته ورشي نو هغه خپلې پنډي جامې وباسي او په ساده جامو کي به بیا هغه ټول رسمونه تر سره کوي کوم چې دۀ له مخه ادا کړي وو. لاکن دې ځلي د مامن او د احکام د اقرار کولو وروسته دباندي نۀ شي وتلی او صدر مجلس ته به درخواست کوي چې هغه دي زما ګرو (استاد) جوړېدل قبول کړي. نو چې کله صدر مجلس اظهار د رضا مندی وکړي نو به امیدوار یوې ګوشې ته ولاړ شي، چېري چې به د دۀ په غاړه کي د خیر غوښتني کچکول (د خاورو غټه پیاله) اچول کېږي. بیا یو راهب کوم چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د داخلې وکیل وي دی د ځان سره کړي او د کومېټې مخې ته به يې حاضر کړي، او په ناستو راهبانو کي به يو دهٔ ته را پورته شي، اوس به درې سره داسي ولاړ وي چې اميدوار به د دوارو راهبانو په منځ کي وي او دواړه رهبان د دهٔ ښي او کين اړخ ته. اوس به دا دواړه راهبان د دهٔ وکیلان بلل کېږي، هغوی به د دهٔ څخه دا پوښتني کوي.

ستا نوم څهٔ دی؟ ستا د ګرو (استاد) نوم څهٔ دی؟ ستا سره د خير غوښتني کچکول او د بهکشوانو جامې شته؟ تا ته خو څه ممنوع ناروغي نهٔ ده؟ ستا مور او پلار تا ته د داخلې اجازه درکړې ده؟ تهٔ ازاد يې او په خپله خوښه په سنګهـ کي داخله غواړې؟[114]

کله چې د دې ټولو پوښتنو دوی ته ښه مطمئنه ځوابونه ورکول شي نو هغوی و کومېټې ته اطمينان ورکړي چې دی د دې قابل دی چې په سنګهـ کي داخل کړل شي. کومېټه دهٔ ته په سنګهـ کي د داخلېدو اجازه ورکړي، او اميدوار ورته په ګونډو شي او درې واره دا ووايي چې، بهکشوانو! زهٔ له تاسو نه د داخلې اجازه غواړم، پر ما رحم وکړئ او ما پورته کړئ. وکيلان بيا خپلې پوښتني درې واره په زوره تکرار کړي او درې واره د کومېټې نه پوښتنه کېږي چې د چا خو به د اميدوار پر شاميلېدو اعتراض نهٔ وي. نو چې کله د چا اعتراض مخې ته نهٔ شي را نو دوی د صدر مخې ته تعظيماً سر کښته کړي او ووايي چې "

---

[114] Sacread Book of ast,
Vol; 8.Page;230 to 236

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانـی یـې پـه سنګهـ کـې داخـل کړو، فلانـي د دهٔ ګـرو دی، کومېټـه د دې سره اتفاق کوي په دې خو خاموشه ده."

د دې مراسـمو پـه پـای کـې یـو غـړی ولاړ شـي او د سنګهـ قواعـد اورول پیـل کـړي او و داخـل شـوي امیـدوار تـه هـدایات ورکـړي چـې پـر دهٔ د دغـه قوانینـو پابنـدي لازمـي ده. نـوی راهـب د نـوي ګـرو سـره اوسـي، د هغـهٔ د حکـم تعمیـل کـوي، او د هغـهٔ هـر قسـمه خـدمت کـوي. ګـرو دهٔ تـه د شـریعت تعلـیم ورکـوي او پـر دهٔ پوره حال احوال کوي.

دغسـي مبتـدي (نـوی راهـب) سـمزه بلـل کېـږي. مکمـل او اعلی ترین درجه د سمرن او بهکشو ده.

د سنګهـ د ټولـو غـړو پـه هکلـه ډېر تفصـیلي احکـام ورکـړل شـوي دي کـوم چـې پـه هـره میاشـت کـې د دوی پـه غونـډه کـې وړانـدي کېـږي. د دې احکـامو پـه هکلـه معلومـات پـه پنځمـه صدی ق،م کـې کېـږي او د دې د صـحیح یقـین کولـو ډېـر اسـباب دي چـې دا ګـوتم خپلـه مقـرره کړي وو.

د دې مختصر تفصیل داسي دی.

(۱) **خـوراک:** راهـب وچ خـوراک صـرف تـر غرمـې خـوړلی شـي. د غرمـې نـه پـس تـر بلـي ورځـې پـوري صـرف شـودې څښـلی شـي یـا د دې غونـدي او بـه ایـز خـوراک. د نشـې نـه پرهېـز واجـب دی. هغـه صـرف هغـه څیزونـه خـوړلی شـي چـې دهٔ تـه پـه خیـر غوښـتني کـې تـر لاسـه شـوي وي. د خیـر غوښـتني طریقـه بـه داسـي وي چـې دی بـه خپـل د خـاورو پیالـه واخلـي او د هـر کـور پـر دروازه بـه چُپـه خُلـه ودرېـږي. کـه چـا ولیـدو او یـو څـه د خـوراک څیـز یـې د دهٔ پـه پیالـه کـي وروا چـوو نـو دی بـه هغـهٔ تـه دعـا کـوي او مـخ تـه بـه روانېـږي، یـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـه چُپـه خُلـه بلـي دروازې تـه ودرېږي، د دې خیـال بـه نـهٔ کـوي چـي د کـور څښتـن امیـر دی کـه غریـب، بـرهمن دی کـه بهنګـي. دهٔ تـه چـي هـر څـه تـر لاسـه کېږي هغـه بـه خپـل استوګن ځـای (کټـي) تـه وړي، هلتـه بـه کښېني او دا غوښـتلی خـوراک بـه خـوري، او د ځـان سـره بـه دا سـوچ کـوي چـي دا وجـود (جسـم) څـومره ازیـت نـاک دی چـي د دې د پاره خیر غوښتني ته انسان مجبور کېږي.

پـه راهبـانو کـي چـي کـوم خلـګ پـر لـوړو مرتبـو دي د هغـوی د پـاره غوښـه خـوړل، پـه مېلمسـتیا تلـل او نـور داسـي خوراک کول ممنوع دی کوم چي بغیر د خیر غوښتني وي.

(۲) **استوګنه**: د استوګني د پـاره یـې ښـه ځـای ځنګـل ښـودلی دی. لاکـن راهبـان بـه پـه زیاتـه پـه بـاغونو کـي اوسېدل. د ګـوتم پـه دور کـي دولـت منـدو او عقیـدت منـدو د دهٔ او د راهبـانو د پـاره داسـي ځایونه(متهـ) جـوړ کـړي وو. داسـي ځایونـه وروسـته بیـا نـور هـم جـوړ شـول. د ګـوتم پـه پېروي کـي څلـور میاشـتي هـم پـه داسـي ځـایونو کـي د استوګني حکـم ؤ، نـوري اتـهٔ میاشـتي بـه پـه تبلیغ کي تېرول لازمي ؤ.

(۳) **جامـه**: د دې پـه هکلـه داسـي هـدایات دي چـي څـومره چـي کېـدای شـي د خلګـو غورځـولي، څـري، زړې جـامې دي اغونـدي. لاکـن د ګـوتم پـه زمانـه کـي د راهبـانو د پـاره پنـځي جـامې متعـین شـوي وې. دا جامـه پـر درو کپـړو مشـتمله ده. لنګـوټ(د چـډی پـه شـان)، تهبنـد (لنګ) او اوږد څـادر چـي د ښـي سـره داسـي راچاپېره شـي چـي بیـا هغـه پـر کینـي وږې واچـول شـي او ښـيـ وږه لڅـه ښـکاره وي. دا درې سـره کپـړې پـه خـاص طریقـه پرېکـول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او يا ګنډل کېږي چي وروسته يا دا په نور مصرف کي رانهٔ شي او د زينت (ښائست) سبب ونهٔ ګرځي.

(۴) **پرهېزګاري او لوړه** : د راهبانو د پاره جنسي تعلق قطعي منع دی. د دې د ګناه درجه د غلا او د قتل برابره ده. که په دې ګناهونو کي څوک د سنګهـ غړی راغی نو هغه به د سنګهـ نه ايستل کېږي. د لوړي په هکله هم ډېر سخت احکامات دي. راهب په يو وخت کي هيڅ کله هم د اتهٔ څيزونو نه زيات نهٔ شي ايښودلی. يعني درې سراؤ کپړو سره يعني، لنګوټ، تهبند، څادر، يو کمربند، يو د خير غوښتني پياله، يوه استرا، يوه ستنه او يو چاڼ. دا اخري الذکر په دې ايښوولی شي چي هر د څښلو څيز به په کي چڼي او يا به يې څښي. داسي نهٔ چي يو جاندار د دهٔ په معده کي ولاړ شي او داسي نهٔ چي يو راهب په ناخبری کي د يوه جاندار د هلاکت باعث جوړ شي.

(۵) **فرمانبرداري (اطاعت)** : اطاعت صرف د شريعت لازمي دی. د يوه بزرګ يا د ځان نه مشر به صرف تعليم او تکريم ورته کافي دی. هيڅ يو نوی اميدوار يو زوړ او لوی راهب خپل د حکم پابند نهٔ شي جوړولای. ګني په هغهٔ به په دې سلسله کي د حکم عدولي الزام ولګېږي. لکه څرنګه چي د افسر ماتحتي د ملازمانو له خوا کېږي په بدهـ مذهب کي داسي هيڅ نشته.

د يو نوي راهب د ورځني ژوند بيان په "ونيا چريا ؤ" کي داسي راغلی دی.

"هغه به د لمر راختو نه مخ کي راپورته کېږي او لامبي به. بيا به په وهار (بدهـ مندر، بدهـ عبادت خانه) کي جارو لګوي. بيا به د بودهي وني (درختي) د بېخ خاوره (تهالا) صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي او د ښځینـلو او بـه بـه ډکـوي، هغـه بـه چڼـي او د اسـتعمال قابـل بـه یـې جـوړوي. بیـا بـه پـه یـو تـک تنهـا ځـای کـې کښـېنې او پـر احکـام شـریعت بـه غـور کـوي. بیـا بـه د بـاغ نـه ګلونـه شـو کـوي او هغـه بـه پـر دې منـدر اچـوي چېـري چـې د بدهـ یادګـار ښـخ دي. کلـه چـې ګلونـه پـر پاشـي نـو بـه دا سـوچ کـوي چـې ګـوتم بدهـ څـومره جلیـل القـدر او عظـیم الامرتبـه انسـان ؤ او دی خپلـه څـومره بـې ایمانـه او ذلیـل دی. د هغـې نـه وروسـته بـه دی د خیـر غوښـتنې کچکـول اخلـي او د خپـل ګـرو سـره بـه خیـر غوښـتنې تـه ځـي. د هغـه ځـي نـه چـې راشـي نـو بـه او بـه راوړي او د خپـل ګـرو پښـې بـه ورومینځـي او هغـهٔ تـه بـه ډوډۍ ورکـوي. د هغـهٔ د خوړلـو وروسـته بـه دی خپلـه ډوډۍ خـوري او دواړه کچکولونـه بـه مینځـي. بیـا بـه تـر یـو سـاعت پـوري یـو ځـای کښـېني، د بدهـ او د هغـه پـر تعلیمـاتو بـه غـور کـوي، بیـا بـه یـو مـذهبي کتـاب راواخلـي د خپـل ګـرو نـه بـه سبق واخلـي یـا بـه د دې کتـاب نقـل کولـو تـه کښـېني او هـر وخـت بـه په دې کې لیکلي احکام، معنا او مطلب باندې غور کوي.

د دهیان قسمونه

د پلویـانو پـه وجـه بـه د ګـرو ډېـر وخـت بچـت شـي. دا ټـول وخـت به هغه په دهیان کې تېر کړي. د دې دهیان پنځه قسمونه دي.

(۱) پتـا بهاؤنـا (د مینـې دهیـان): پـه دې دې غـور وکـړل شـي چـې د مصـیبت او سـتونزو څخـه ډک ژونـد نـه خلاصـون او خوشـحالې بـه څنګـه تـر لاسـه کېدای شـي او کـه دا رنګـه خوشـحالي دنیـا تـه ورکـړل شـي نـو هغـه بـه څـومره ښـه وي، یعنـې د دهیـان کولـو والا دې خپـل زړهٔ د خلګـو د مینـې نـه دومـره ډک کـړي چـې وغـواړي نـو بـه ټـول جانـدار د مصـیبت او سـتونزو نـه خـلاص شـي او حسـرت او خوشـحالي بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومـومي. مختصـر دا چـي هغـهٔ بـه د ټـول دنیـا دمینـي نـه خپـل زړهٔ ډک کړي او د ټولو به ښېګړه غواړي.

(۲) کرونـا بهاؤنـا (د همـدردۍ دهيـان): د دهيـان کولـو والا بـه دا سـوچ کـوي چـي دنيـا د غـم او وهـم نـه ډکـه ده، او د دې هڅـه بـه کـوي چـي د ټـول عـالم مجبـوره او مهجـوره خلګـو تکليـف محسـوس کـړي، او په دې توګه د هغوی د پاره په خپل زړهٔ کي همدردي پيدا کړي.

(۳) مـديتا بهاؤنـا (د خوشـحالۍ دهيـان): د نـورو خلګـو د خوشـحالۍ خيـال بـه سـاتي، او د هغـوی د خوشـحالۍ نـه بـه مسرت مومي.

(۴) اسوبهـ بهاؤنـا (د نجـات ،خلاصـون دهيـان): پـه دې بـه غـور کېـږي چـي وجـود څـومره خـراب څيـز دی، او هغـه څرنګـي د نـاروغۍ او مـرګ سـره مخـه کېـږي، او د دې د پابنـديو نـه خلاصـون څومري قدر ضروري دی.

(۵) اپکشـا بهاؤنـا (د دمـاغي اطمينـان دهيـان): پـه دې دهيـان کـي بـه درويـش يـا راهـب د ټـولي دنيـا ښـېګړي، بـدياني، رنـځ، خوشـحالۍ، روغتيـا، ناروغتيـا، دولـت، مسـکيني وغيـره بانـدي بـه غـور کـوي، او دا هڅـه بـه کـوي چـي د دې ټولـو خبـرو پـر دهٔ باندي څه اثر ونهٔ شي.

د راهبانو دسره د ګوتم اخري خطبه

پـه دې سلسـله کـي د ګـوتم اخـري خطبـه قابـل ذکـر ده کومـه چـي هغـهٔ د مـرګ نـه مـخ کـي پـه "کوټـا ګـاره هـال" کـي د راهبـانو د راجمـع کېـدو پـر وخـت کـړې وه. مـوږ د دې خطبـې تـه د سنګهــ د فرائضـو مغـز ويـلای شـو. پـه "بدهـ سـوتر" کـي چـي د کومـو الفـاظو نقل شوی دی هغه داسي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم وویل "اې درویشانو! دغه قانون (شریعت) کوم چي ما پر تاسو ظاهره کړی دی ښه یې په یاد کړئ. په دې عمل وکړئ، دا مکمل کړئ او د دې تبلیغ وکړئ چي زما مذهب په دنیا کي د همدردي، دیوتاګانو او د خلکو د پاره تر ډېرو ورځو پاته شي. دا قانون (شریعت) څهٔ دی؟ دا څلور مخلصه مراقبې دي، څلور غتهي هڅي دي، تر بودهیت پوري څلور واته (سرکونه) دي، پنځه اخلاقي طاقتونه دي او افضل و اشرف اتهٔ اړخیزه لاري دي."

په دې جامع فقرو کي چي څه ویل شوي دي هغه ډېر تفصیل طلب دي، او په دې مختصر کتاب کي د و مره ګنجائش نشته. په دې د دې معناوي په مختصره توګه بیانولو باندي اکتفا کوو.

(۱) اتهٔ اړخیزه لار: دا تعلیمات د بدهـ په سلسله کي بیان شوي دي.

(۲) څلور مخلصه مراقبې: (ستهي پتهانا) دا دي.

(الف) د وجود د کثافت (نجاست، پنډوالي) په هکله.

(ب) د هغه ګناهو په هکله چي د احساس په وجه پیدا کېږي.

(ج) د خیالاتو او تصوراتو غیر مستقل او غیر مستحکم کېدو په هکله.

(د) د ژوند د حالاتو او پابندیو په هکله.

(۳) څلور غتهي هڅي: (سمبدهانا) دا دي.

(الف) د دې هڅه چي بد صفات نهٔ شي پیدا.

(ب) د پیدا شوو بدو صفاتو نه ډډه کولو هڅه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) غیر موجود ښېګړي بېرته په وجود کي د راوستلو هڅه.

(د) د دې ښېګړو زیاتوب او ترقي کومي چي موجودي دي.

(۴) د ولایت څلور لاري (ادهي پدا) یعني د ولایت څلور پایې (زینې، سېړی) دي.

(الف) د ولایت تر لاسه کولو مستحکمه اراده.

(ب) د دې تر لاسه کولو هڅه.

(ج) د دې د حصول د پاره د زړهٔ پاکي (طهارت).

(د) تلاش حق (د حق لټون).

(۵) پنځه اخلاقي طاقتونه: (پلاني) یا ذهني صلاحیتونه (اندرپالي) دا دي.

(۱) اعتقاد (ایمان، یقین، مذهب)

(۲) سرګرمي

(۳) یاد

(۴) غور

(۵) وجدان

د دې پنځه واړه اخلاقي طاقتونو نه د اعتقاد ماسوا څلور نور صفتونه شاملوو. یعني څېړنه (تحقیق) کتب مذهب، مسرت، اطمینان و سکون او وجدان په دې کي ګډوو. دې ته اووه پوهي (بودهي رنګونه) ویل کېږي.

په دې اړه دوې طریقې د راهبانو د وجدان د پاره ښودلي شوي دي او دې ته "جهان" او "سمادهي" ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)**جهان**: دا د پالي ژبې ټکی دی، په سنسکرت کې د دې مترادف ټکی دهیان دی، په عربي کې دې ته استغراق ویل کېږي او په پښتو کې یې معنا د "خدای په یاد کې ورکېدل" دي. د دې جهان څلور منزلونه دي.

۱، لومړی منزل د خوشحالۍ او مسرت هغه حالت دی کوم چې په دې تنهائي کې پیدا شوی دی، کوم چې به په غور او فکر کې تېرېږي.

۲، دویم منزل هغه کېفیت او سرور دی کوم چې د اطمینان او عمیق (ژور، کامل) نه پیدا کېږي، چېري چې د غور او تامل (برداشت) واسطه نشته. په داسي حالت کې په خیال کې اسودګي او انکشاف وي.

۳، درېیم منزل هغه اسودګي ده کومه چې د نفس د خواهشاتو په وژلو پیدا کېږي، په کوم کې چې د مسرت څپې په ټول وجود کې غورځنګ وهي، په کوم کې چې قناعت، یادونه او خوشحالیاني دي.

۴، څلورم منزل هغه دی په کوم کې چې بې اثري لاتعلقي تر دې حده وي چې، نهٔ خو د یو امر خوشحالي وي او نهٔ د کومي خبري غم. هلته د مسرت، رنځ د دواړو وجود نهٔ وي او نهٔ د دغو څه اثر.

په لومړي جهان کې درویش په یوه دقیق مذهبي نکتې باندي غور کوي، فکر کوي او هر اړخیز نظر پرې اچوي. په کراره کراره د دهٔ دماغي ستونزي په تلو شي او انکشافي کېفیت پیدا شي. د دې کېفیت د پیدا کېدو سره دویم منزل پیل شي، په دې چې موضوع غور او فکر د دهٔ د ذهن نه غائب شي او د دې پر ځای یوه لویه خوشحالي په ټول وجود کې محسوسېږي. یوه بې خودي خوره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کېفیت نه درېیم منزل پیل شي. لږ ساعت وروسته دا احساس مسرت هم په تلو شي او صرف د هغه یاد و نه پاتې شي او پر سالک هغه کېفیت خور شي چې نه خو یوه خوشحالي پاتې شي او نه یو رنځ. بلکې پر ده بې پروائي او استغنا (بې فکري) خوره شي، او دا تکمیل ریاضت دی. دې ته "ابها" ویل کېږي او دا د ارهت درجه ده.

(۲) **سماهي:** دا هم هغسې په یو رنګه د سمریزم (ورد) ریاضت دی. د کوم په ذریعه چې پر خپل ځان داسې کېفیت راولي چې هر رنګه احساس په وختي توګه ورک شي او انسان د وجود او وجودیت نه ځان منزه (د عیبو نه پاک) محسوس وګڼي. د دې ریاضت په وجه هغه کېفیت پیدا کولای شي په کوم کې چې یو ژوندی انسان د مړي په څیر معلوم شي او د لږ ساعت د پاره په ده او په مړي کې هیڅ فرق نه محسوسېږي. د داسې مهارت د ترلاسه کولو په هکله په بدهـ مذهب کې پر وجود باندې تر ټولو لویه فتح بلل کېږي. او "تبت لاما"[115] په دې کې ید طولی (کمال مهارت) لري.

د دې ریاضتونو په هکله دومره ویل ضروري دي چې دا د ګوتم بدهـ نه مخکې په هندوستان کې وو، او خپله هغه د جپ تپ (پرستش، بندګي) په وخت کې دا ازمایلي وو او بیا یې پرېښي وو. نو یقیناً دا د ګوتم بدهـ نه وروستو د برهمنو په مقابله کې شامل کړل شوي دي، او دا د بدهـ مذهب اصل جز ګڼل غلطي به وي.

[115] لاما: د تبت د بدهـ مذهب پېشواؤ لقب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۵

تبدیلیاني او زیاتوب

په تېرو پاڼو کي د بدهـ د تعلیماتو په هکله بحث وشو چي د دې مذهب تر ټولو لرغونو کتابونو کي موندل کېږي. لکه څنګه چي لیکل شوي دي چي په خپله د ګوتم د زمانې هیڅ لیکلي اثار نشته، تر موږ چي رارسېدلي دي هغه د تري پټک ژباړه پسې ژباړه پسې ژباړه ده، کوم چي درې سوه کاله وروسته د اشوک په دور کي د نظم په شکل کي لیکل شوي ؤ. او د دې منبع (چینه) صرف حفظ ؤ. په دې کي شک نشته چي په آریا قوم او خصوصاً په دې هندوستاني ښاخ کي حفظ کول باقاعده د یو فن په حېث ګرځېدلی ؤ، او پوره پوره کتاب یادول دوی ته هیڅ خبره نهٔ وه. بیا هم د ژبي، لهجې، تلفظ او د الفاظو د ردو بدل نه انکار نهٔ شي کېدای. او د ژباړي په وخت یوه ساده خبره تر کومه ځایه ورسېږي. د تحریف (بدلولو) او افسانې امکان هم شته، او د هنیان[116] او ماهنیان فرقو د تفسیرونو اختلافاتو ګنجائش هم شته.

موږ تر دې وخته د دې خبري هڅه کړې ده چي هغهٔ خبري بیان کړل شي پر کومو چي د ټولو اتفاق دی.

متفق علیه (د ټولو رائې او خوښه) امورو نتائج

(۱) د دې متفق علیه امورو د مطالعې نه چي کوم امور مخي ته راغلي هغه دا دي چي ګوتم بدهـ د خدای د وجود نه

[116] بدهـ مذهب سلګونو کلونو وروسته په اتلس فرقو کي تقسیم شو. لاکن په دې کي دوې غټې فرقې دي. یوه " هنیان (ورکوټې ګاډی) دویمه ماهنیان(لویه ګاډی)" . د لنکا او برما خلګ هنیان دي. د تبت، چین، جاپان او د شمالي بدهـ د ماهنیان منونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نهٔ دی کړی، لاکن هغهٔ د دې په هکله څه واضح خبره هم نهٔ ده کړې، د کوم په وجه چې د دهٔ و منونکو ته هدایت شوی وای.

(۲) هغه د روح نه انکار خو کړی لاکن د تتائجو منونکی ؤ. د غه مسئله بغیر د روح د وجود د تسلیمولو یو ګام هم مخته نهٔ شو تلی. په دې دهٔ د دې د حل د پاره د کرم نظریه را مخته کړه او دا یې په یوه توګه غیر فاني وګرځوله او ورسره یې په وجود کې د راوستلو باعث وګڼله. لاکن هغهٔ د دې سوال هیڅ ځواب نهٔ وویلو چې انسان وړومبې ځل ولې په وجود کې راغی؟ هغه وخت خو هیڅ کرم نهٔ ؤ، بیا نو هغه څهٔ وجه وه چې بیا عناصر و صفات د رجحاناتو سره جمع کړل شول او یو ژوند یې وبخښی؟

(۳) هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو دنیا تسلیمه کړه، لاکن هغهٔ دوی هم د کرم پابند، او د انسان غوندې فاني یې وګرځول. لاکن نهٔ خو هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو پر ژوند څه رڼا واچوله او نهٔ یې د انسانانو او د دوی تر منځ څه فرق ښودلو ضرورت محسوس کړو.

(۴) هغهٔ د انسان تر ټولو لویه ترقي نروان (فنا) تر لاسه کول وښودل. یعني په اطمینان او سکون سره ژوند او د تل د پاره فنا. د دې څیز د انسان د ترقۍ، د ښهٔ نه ښهٔ جوړېدلو فطري خواهش واخستی. په هندوستان کې چې څومره مذاهب وو هغه د دې منونکي وو چې،

ژباړه

له دریاب نه ؤ راوتی دا ګوهر

بېرته ورک شو په دریاب کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی داسې نروان چې دوی د ابدي پر ځای خاک نشين کړي په هيڅ توګه د سکون جوګه نۀ شي کېدای.

(۵) هغۀ د رسم مخالفت وکړو. د ذات د فرق نه يې انکار وکړو، او په سنګهـ کې يې نائي او بهنګي دواړه داخل کړو. دا د آريائي رواياتو او مزاج خلاف ؤ. آريا همېشه د نسل د پاکۍ تر حده زياته خيال ساتي. هغوی ځان تر نورو قومونو ښۀ او لوړ ګڼي، او هغوی د دود، کلتور او نخښو ډېر زيات منونکي دي. په دې لـه سره په دې مذهب کې ډېري داسې نيمګړتياوي وې چې په دې کې د تبديلۍ او اضافې بغير پاته نۀ شو.

په پيل کې د جپ تپ (عبادت، بندګي، پرستش) نه ډېره کول او د وجود سختۍ خلاف ؤ، خو وروسته د دۀ د بهکشوانو د ګوتم په ژوند کې چې کومه تنظيمي بڼه خپله کړه په دې کې جپ تپ، وجود آزاري ټول موجود دي. بهکشوان به راهبانه ژوند تېروي. د جنسي خوند نه به محروم وي. خير به غواړي. زړې ځري جامې به اغوندي. پر نرمه بستره به نۀ پرېوزي. خوشبو، عطر، غوړ به نۀ استعمالوي. صرف تر غرمې به وچ خوراک کوي، او بيا به تر ډېره وږي اوسي. دا ټوله د اسانۍ برعکس د وجود ازارۍ صورتونه دي. په دې توګه مختلف جهان جپ تپ دي. لاکن د ګوتم شخصيت، د دۀ عامه همدردي، د راج کمار (شهزاده) اوسېدو باوجود د يوه بهکشو غوندي ژوند تېرول د دۀ د وجاهت او علمي قابليت يوه خاصه غوښتنه درلوده او د دۀ په مخ او ژوند کې د دۀ تعريف يا زيان را ايستل ډېر زړور کار ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختلافاتو پیل

ییـا هــم د دهٔ پــه ژوند کښــي د اختلافــاتو علامــات موجــود وو. د بهنګـي پـه سنګهـ کـي د داخلـي پـر وخـت د لـوړ ذات غـړو ډېـره بــده وګڼلــه. "جګــال" د دهٔ خــلاف راهبــان وپــارول. دیــودت خــو مخــامخ بغــاوت کــړی ؤ. کلــه چــي ګــوتم مــړ شــو نــو پــه تجهیــز او تکفـین کـي جګـړه پیـل شـوه، تـر دا انـده چـي د دهٔ مـرګ سـل کالـه وروسـته د "ویسـالي" پـه مقـام یـو کونسـل وشـو نـو پـه سنګهـ کـي بېخـي پـر وړو وړو خبـرو جګـړې پیـل شـوې. د بېلګـي پـه توګـه چـي د ښـکر پـه لوشـي کـي مالګـه ټولـول جـائز دي کـه نـهٔ. د غرمـې دا وخـت خـوړلی شـي کـه نـهٔ. کلـه چـي لمـر دوې ګـوتي شـاته ولاړ شـي یعنـي د غرمـې نـه د ماسپښـین خـوا تـه نـو مسـتې (ماسـته) خـوړلی شـې کـه نـهٔ. د بهنګـو اسـتعمال جـائز دی کـه ناجـائز. چټـائي یـا ریلـۍ کـه بـې کناره (غــاړه) وي نــو د هغــه د پــاره مقــرره اوږدوالــی جــائز دی کــه نــهٔ. د سرهٔ زرو او سپینو زرو ایښودل جائز دی که نهٔ[117] وغیره.

غــرض نــوي نــوي قــوانین جوړشــول، د ګــوتم الفــاظو نــوي جــامې واغوسـتې. بدهـ مـذهب هـره ورځ یـوه نـوې څُغـه بدلولـه، او پــه لــږو ورځــو کــي دومــره اضــافې وشــوې چــي د هــر هېــواد بدهــ مذهب د بل هېواد د بدهـ مذهب نه بېل شو.

د ګوتم نه مخ کي بدهیان

تــر ټولــو لــه مخــه چــي کومــه خبــره د ګــوتم پــه هکلــه وویــل شــوه هغــه دا وه چــي ګــوتم پخپلــه ویلــي ؤ چــي "زهٔ پــه خپلــو پــښ رو بـدهیانو کـي یـو یـم". چـي معنـا یـې دا شـوه چـي د دهٔ نـه مـخ کـي ډېـر بــدهیان راغلــي وو، او د دهٔ نــه وروســتو بــه هــم راځــي. نــو پــه دې

[117] لاله لاجپت رائ

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګـه دا وویـل شـو چـې یـو بدهـ پـه دنیـا کـې راشـي، د حقیقـت او رښـتونولۍ لاره وښـایي. لاکـن کلـه چـې دنیـا د دهٔ تعلیمـات هېـر کـړي نـو بیـا بـل بدهـ راشـي، بیـا هغـه راهنمـائي کـوي. پـه دې توګـه بــدهیان راځــي. د ګــوتم پــه هکلــه ویــل کېــږي چــې هغــهٔ ثلرویښــتم(۲۴) بدهـ دی. دهٔ نـه مـخ کـې دروېښـت (۲۳) بـدهیان راغلـي دي. د ګـوتم نـه مـخ کـې چـې کـوم بدهـ راغلـی ؤ د هغـه نـوم " کسـیپ " ؤ او د هغــه تعلیمـات چـې پـه " سـوت پټـک " کـې دي د ګـوتم د تعلیمـاتو سـره ډېـر ورتـه والـی لـري. نـو پـه دې توګـه د کســیپ او د دهٔ پــېش رو بــدهیان منــونکي پــه هندوســتان کــې سراوسـتي تـه نـزدې تـر ثلـورمې صـدۍ عیسـوي پـوري موجـود وو، او فاهیـان د دې خلګـو ذکـر کـړی دی. دا خلګـو ګـوتم بدهـ نـهٔ منلـو بلکـې مرتـد یـې ګڼلـو او د دې منـونکي وو چـې یـو بدهـ بـه راځي چې نوم به یې " ستر بدهـ یا د رحمت بدهـ[118] " وي.

د ګــوتم پــه هکلــه دا خبــره هــم مشــهوره وه چــې هغــهٔ اعلــم (لــوی عــالم، پــه ډېــرو څــه خبــر) او معصــوم ؤ. د دهٔ د زوکــړې پــه هکلـه داسـې کرامتونـه او د معجـزو یقـین خلګـو تـه وښـودل شـو کـوم چــې د برهمنــو د خپلــو دیوتاګــانو پــه هکلــه وو او کــوم چــې د هــر

[118] عیســائیانو راتلــونکي " متریــه بدهــ " تــه د مسـیحؑ نـوم ورکـړی دی او هغـوی بدهـ مـذهب خلګـو تـه وایـي چـې حضـرت عیسـیؑ متریـه بدهـ دی. مسـلمانان د دې مـذهبي پیشـګوئي پـه هکلـه پـه ښـه انـداز ویـلای شـي. ولـې چـې د قـرآن لـه رویـه د رسـول کـریمؐ تعریـف هـم رحمـت اللعـالمین دی، د متریـه بدهـ سره هـم معنـا دی. هسـې هـم د مسـلمانانو دا عقیـده ده چـې د نبـي کـریمؐ د راتللـو نـه مخ کې ټولو غټو مذهبي کتابونو کې د دهٔ ؐ د راتلو اطلاع موجوده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـذهب د بانیـانو پـه هکلـه د هغـوی پـه مـذهبي کتـابونو کـي بیـان شوي دي.

ګوتم د اولوهیت پر درجه

دا خبـره هـم کېدلـه چـي ګـوتم خپلـه د انسـان زوی نـهٔ ؤ. هغـهٔ خپلـه د یـو سـپین فیـل (هـاتهي) پـه شـکل د مـور پـه نـس (رحـم) کـي داخـل شـو. کلـه چـي هغـه وزوکېـدی نـو ځمکـي او اسـمان هغـهٔ تـه سـجده وکـړه، ونـه خپلـه کـږه شـوه او د دهٔپـر مـوریـې سـوری جـوړ کـړو او دیوتاګـانو د دایـانو کـار ترسـره کـړو. ولـي چـي د دهٔ د مـور د نـس نـه د داسـي جلیـل القـدر هسـتي د زوکـړي نـه وروسـته د بـل اولاد زوکـړه مناسـبه نـهٔ وه. پـه دې هغـهٔ د ګـوتم د زوکـړي پـر اوومـه اسـمان تـه پورتـه کـړل شـوه. کلـه چـي هغـهٔ د مـور و نـس (رحـم مـادر) تـه راغـی نـو دودېـرش (۳۲) علامتونـه ظـاهر شـول. لـس زره نـړی (دنیـاوي) د رڼـاؤ نـه ډکـي شـوې، ړنـدو سـترګي ومونـدلې، ګونګیـانو ژبـې، او کڼـو تـه غوږونـه، کـاږه سـیدها شـول، ګـوډ پـر ګرځېـدو شـول او بنـدیان ازاد شـول. ټـول فطـرت پـه مسـکا شـو، د ځمکـي او اسـمان ټـول مخلـوق خوشـحاله شـو. د دوزخ اور سـوړ شـو، د معصـومینو پـه عـذاب کـي کمـی راغـی. هغـهٔ لـس میاشـتي د مـور پـه نـس کـي داسـي چـارزانو ناسـت ؤ چـي د هغـه نـوري مجسـمه صـفا ښـکاره کېدلـه او هغـهٔ پـه دې حالـت کـي دیوتاګـانو تـه تعلیـم ورکولـو او د حق خبره یې ورته کوله.

معجزات

د زوکـړي نـه وروسـته هغـهٔ اووه ګامـه روان شـو او پـه لـوړ غـږیـې دا وویـل چـي " زهٔ د ټـول عـالم مختـار او مالـک یـم او دا زمـا اخرنـی ژونـد دی". کلـه چـي د زوکـړي وروسـته د مـذهبي رسـوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق وړومبي ځل مندر ته د ديوتاګانو مخي ته يې يوړو نو تول بتان د دهٔ په تعظيم کي ولاړ شول او د دهٔ په پښو کي په سجدو پرېوتل. کله چي د دهٔ د تعليم د پاره د لېري لېري نه استادان راوغوښتل شول نو هغوی په وړومبي ورځ دا معلومه کړه چي هغهٔ په هر فن او علم کي د خپل استادانو نه ماهر او کامل دی. په ژوند کي يې هم داسي ډېري معجزې بيانېږي، د بېلګي په توګه هغهٔ څو واره د يو ځای نه تر بل ځای پوري په الوتو تللی ؤ. تخيل يې تر دا ځای پرواز وکړ چي د تبليغ په شپږم کال کي هغهٔ په الوتو تر اسمانه ورسېدی چېري چي هغهٔ په تشنه ديولک[119] کښي خپلي مړې مور ته د شريعت تعليم ورکړو.[120]

د ګوتم د مړ کېدو نه وروسته کله چي د دهٔ يو مريد "کاسيپ" دا خواهش وکړو چي کشکې دهٔ د ګوتم د پښو يو وار زيارت کړی وای په کوم چي د چکروتي راجاګانو علامات او نخښي موجودي وې نو د ګوتم پښې پخپله د کفن نه راووتې او چي کله هغهٔ خپلي سترګي پر ولګولې نو بېرته داسي په کفن کي دننه شوې چي نهٔ خو يوه غوټه خلاصه شوه او نهٔ يو ځای کفن څيري شو.

د دې سره سره په هر ځای کي د بدهـ عقيدت مندانو د خپل هېواد برتري ښکاره کولو په خاطر د ګوتم په ژوند کي يې د داسي واقعاتو اضافه کړې ده چي نهٔ خو يې عقل مني او نهٔ څه

---

[119] تشنه ديولک: د بودهي مذهب مطابق په اسمان کي هغه ځای چېري چي د مړو ارواح اوسېږي

[120] بهګوان ګوتم بدهـ (هندي) مصنفه جناب بودها نندجي او پنډت چندر کاپرشاد جي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخي ثبوت لري. د بېلګي په توګه د لنکا خلګو پخپلو مذهبي کتابونو کي دا لیکلي دي چي ګوتم درې ځلي لنکا ته راغلی دی او د هغهٔ غابن په لنکا کي ښخ دی. دوی دا خبره کوي چي د ګوتم د سوځولو وروسته "ارهات کتم" د دهٔ غابن د چتا (د سوځولو ځای) نه را واخستو او دا مقدس یادګارونه یې لنکا ته راوړو. د برما او د سیام خلګ هم د خپلو هېوادو په هکله د داسي واقعاتو او یادګارو مدعي دي او ښه مالګه مصالحه پرې لګوي او فرضي قصې د واقعاتو په حېث بیانوي.

د "ماهنیان" فرقې خلګ کوم چي په تبت، نیپال، چین، جاپان او په منګولیا کي اوسېږي د مذهب ته یې داسي جامه وراپه غاړه کړې ده کوم چي د "هنیان" فرقې خلګ یعني د لنکا او برما بدهیانو د اعتقاداتو نه بالکل بېل ځیز جوړ کړی دی.

قطبي (شمالي) بدهیان اوګوتم

د دې شمالي بدهیانو په نزد د دهیان (استغراق، د خدای په یاد کي ورکېدل) پنځه منزلونه دي، او د دې دنیا پورته د دیوتاګانو دنیا ده. او د هغې پورته د برهما شپاړس دنیاوي یا برهم لوک دی. د هر دهیان سره درې برهم خلګ تړلي دي. کوم سړی چي د استغراق منزلونه په دې دنیا کي تر سره کړي هغه نهم برهم لوک (عالم ارواح) ته ورسېږي. څوک چي څلور دهیانه پوره کړي هغه لسم یا یوولسم برهم لوک ته ورسېږي. نور لوکونه هلته په دهیان سره تر لاسه کېږي. د هرو درو لوکو سردار یو دهیاني بدهـ دی او ټول برهم لوک هم په دغه پنځو دهیاني بدهوانو باندي تقسیم دي. د هر دنیاوي بدهـ یو همزاد دهیاني بدهـ وي. هغه دنیاوي بدهـ فاني دی، لاکن سماوي (ابدي) بدهـ یعني

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیـانـي بدهـ پاتـه وي. پنځـه دنیـاوي بـدهیان هغـه دي پـه کـوم کـي چـي دري د ګـوتم نـهٔ مـخ کـي راغلـي دي، ځلـورم ګـوتم خپلـه دی او پـنځم " متریـه بدهـ " راتلـونکی دی. ولـي چـي د دهیـانـي بـدهیانو تعـداد غیـر محـدود دی. پـه دې دا سـوال پیـدا کېـږي چـي پـه پنځـه بـدهیانو کـي بـرهم لـوک ولـي تقسـیم دی؟ د دې ځـواب دا ورکـول کېـږي چـي دا دنیـا پـه وار وار ورانېـږي او جـوړېږي او تـر دې میعـاده ترڅـو چـي دا دنیـا ده. دې تـه کلـپ (د خـدای یـوه ورځ، چـي زر کالـه ده) ویـل کېـږي. پـه کلـپ کـي صـرف پنځـه دهیـانـي بـدهیان او د هغـوی اوتـار (پیغمبـران) دنیـاوي بـدهیان وي. د دې موجـود کلـپ پنځـه بـدهیان دي. د تبـت او نېپـال د بـدهیانو د دې نظریـې نـه هـیڅ تسـکین ونـهٔ شـو. هغـوی پـه لسـمي صدی، عیسـوي کـي پـه دې سلسـله کـي یـو واجب الوجـود بـل زیـات کـړو چـي ورتـه "ادي بدهـ " ویـل کېـږي. د دوی عقیـده دا ده چـي ادي بدهـ کـوم چـي همېشـه ؤ او همېشـه بـه یـي د پنځـه دهیـانو پـه ذریعـه پنځـه دهیـانـي بـدهیان د ځـان نـه پیـدا کـړل (یعنـي د خپـل وجـود نـه). دې دهیـانـي بـدهیانو د خپـل عقـل او قـوت فکـر پـه ذریعـه لـه خپـل ځـان نـه پنځـه بدهسـتو پیـدا کـړل. دې بدهسـتو بیـا خپـل د عقـل و دانـش نـه کـار واخسـتو او پـه یـو غیـر مـادي جـوهر کـي یـې یـوه مـادي دنیـا پیـدا کـړه. زمـوږ دا موجـوده دنیـا د ځلـورم بدهسـتو تخلیـق کـرده ده. د کـوم نـوم چـي " اولـوکي تسـور " دی. او دغـه د تبـت دلائـي لامـا پـه صـورت کـي ظاهرېږي.

سـرحدي بدهـ: د سـرحدي بـدهیانو پـردې هـم تنـده ماتـه نـهٔ شـوه.هغوی د مـړي کـول (قتـل کـول) عادیـان ول او د "شـیوجي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

پجاریانو[2]. نو بیا چي کله "اسنګ راهب" هلته په شپږمه صدۍ عیسوي کي بدهـ مذهب خور کړو نو دهٔ دې مذهب ته یو بل رنګ ورکړو. اسنګ د بدهو برهم لوک یو څه خاص لوک سرحدي دیوتاګانو ته ورکړل او سرحدیانو ته یې وویل چي دا دیوتاګان هم د بدهـ پجاریان او د "لوکي تسور" منونکي دي. دې سړي کوډي (جادو) منتر زده کول هم د بدهـ مذهب په ریاضت کي شامل کړو. د دې نتیجه دا وخته چي په بدهـ مندرونو کي د مختلفو دیوتاګانو و بتانو مخي ته عبادت کول یو رواج جوړ شو او صرف دغسي هغسي رسمونه د مذهب جزنهٔ بلکي باقاعده منتر ویل او څه کوډي ووډي کول د بدهـ مذهب خاص عناصر جوړ شوې.

[121] په موهنجوداړو کي چي کوم اثار موندل شوي دي، دې نه ثابتېږي چي د شیو د آریاؤ نه مخ کي دراوړ منونکي وو او آریا چي راغلل نو یې خپل کړ.
وګورئ د ډاکټر ایشوري پرشاد (تاریخ هند) مخ ۱۴ او ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۶

د سنګهـ کونسلونه او اختلافات

په دې امورو ځان پوهول چې د دې مذهب خورېدنه څنګه وشوه، او په خپلو کې یې څهٔ څهٔ اختلافات وو او دې بېل بېل صورتونه ولي خپل کړل؟ د سنګهـ د تاریخ او د دې د کونسلونو د فېصلو په هکله هم علم ضروري دی. په دې باب کې په اختصار سره هم په دغه امورو بیان شوی دی.

لومړی کونسل

د ګوتم بدهـ د مړینې نه وروسته لومړی کونسل (غونډه) ۴۸۸ ق،م په راج ګهړي کې د راجا اجات سترو په مشرۍ کې وشو. د دې صدارت یو عالي مرتبه مواري " مها کشپ " کړې ؤ. دا کونسل د پشکال په باراني موسم کې پېل شو او برابر اووه میاشتې جاري ؤ. په دې کې پنځه سوه راهبان شریک وو. بقول د کنې بدهیان چې په هم دې کونسل کې د بدهـ تعلیمات سوتر " مختصر و جامع نظم " په شکل کې واړول شول او د "ترداد" په نامه په زمزمه سره یاد (حفظ) کړل شول. د دوی دعوه ده چې هم دغه ترداد وروستو د تري پټک په نامه سره ونومول شو. یعنې تري پټک په معنا لفظ به لفظ ترداد دی. لوېدیځ[2] مورخین دا دعوه صحیح نهٔ بولي. هغوی وایي په تري پټک کې داسې داخلي ثبوتونه شته چې دا خبره د منلو ده چې د دې ډېري برخې یقیناً د ګوتم بدهـ د مرګ نه وروستو تیار کړل شوي دي. په دې، دې ته خاص ترداد نهٔ شو ویلای. د دې د پاره دا امر قابل لحاظ دی چې په "دیپ ونس" کې چې کومې خبرې د

[122] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـرداد بیـان شـوي دي هغـه د دې برخـو نـه ډېـري بېلـي دي کـوم چـي پـه تـري پټـک کـي یـې ورکـړي دي او د دواړو موضـوعات هـم یـو بـل تـه ورتـه نـهٔ دي. پـه دې معـدوم (نـابود کـړل شـوي) یـا مفروضـه تـرداد تري پټک ګڼل د عقل خلاف خبره ده.

بهرحـال دومـره خـو ټـول منـي چـي پـه لـومړي کونسـل کـي ډېـري پرېکـړي شـوي وې، او مـنظم سـوترونو کـي چـي یـې څـه پـه یـاد کړل د هغه څه نا څه برخه په تري پټک کي ضرور شته.

دویم کونسل

د دې نـه وروسـتو تـریـوه صـدۍ پـوري د هـیڅ یـو کونسـل معلومـات نشـته. البتـه تقریبـاً د یـوې صـدۍ وروسـتو د ویسـال پـر مقـام یـو سـتره جلسـه وشـوه. د دې کونسـل وجـه دا وه چـي څـه راهبـانو د سنګهـ د قاعـدې خـلاف ورزي پیـل کـړې وه. لهـذا یـوې ډلـي بـه پـر بلـي ډلـي دا تـور لګـوی چـي هغـه د شـریعت خـلاف ډېـر امـور ترسـره کـوي. نـو پـه دې دا سـوال پورتـه شـو چـي د دې ټولـو امـورو متعلـق یـو قطعـي پرېکـړه وشـي چـي آیـا د دې د کولـو اجـازه شته او که نهٔ.

د اختلافـاتو بنیـادي امـور هغـه وو چـي مـوږ د دې نـه مـخ کـي بیـان کـړل. یعنـي د غرمـې خـوراک د زوال تـر وختـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، پـه دې وخـت کـي مسـتې (ماسـتهٔ) یـا چکـه خـوړلی شـي کـه نـهٔ، سـرهٔ زر، سـپین زر راهـب اخسـتی شـي کـه نـهٔ وغیـره. د ډېـر بحـث نـه وروسـتو دا پرېکـړه وشـوه چـي دا ټـول امـور مثـل سـابق ممنـوع بـه ګڼـل کېـږي. لاکـن جـدت پسـندانو تـه دا خبـره بنـه نـهٔ ولګېـده، او د هغـه وخـت نـه دوې ډلـي (فرقـې) جـوړي شـوې. د دواړو بـه ځـان ځـان تـه کونسـلونه کېـدل، او هـر جماعـت بـه ځـان بنـهٔ او دویـم بـد ګڼلـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوله. د منځني اختلاف په وجه قصه دا ځای ته را ورسېده چې بودهي راهبان په اتلسو ډلو کي سره ووېشل شول. او هر یو[123] د صداقت او حق پرستۍ دعوېدار ؤ.

دریېیم کونسل

دریېیم کونسل د اشوک د باچا جوړېدو وروسته په اتلسم کال کي په پاټلي پتر (پټنه) ۲۵۲ ق،م کي وشو. په دې کونسل کي زر کسه بزرګ ترین راهبانو شرکت درلود او د دې صدارت ټیسا[124] ولد موګلي وکړی. په دې کونسل کي د بدهـ ښودلي لومړي ځل سوتري او لیکلي بڼه "تري پټک" په نامه سره اختیار کړ. دا احکام، هدایات، قوانین او قاعدې د نظم په شکل کي ولیکل شول، او په وار وار په تکرار یې ور حفظ کړل. دا کونسل تر نهه میاشتو پوري جاري ؤ او هم د دې په نامه اشوک هغه پیغامونه ولېږل چي پر غرو باندي کنده[125] (ډبرلیکونه) دي. د مګدهـ باچا "پیاداسي" (رحم دل) د سنګهـ په هر کلي کي د هغه د خیر دعا کوي.

محترمو بزرګانو! تاسو خبر یاست چي زهٔ د سنګهـ او د بدهـ شریعت څومره عزت کوم او دا څومره محترم ګڼم. محترمو بزرګانو! بزرګ بدهـ چي څه فرمایلي وو هغه ډېر مناسب وو. که مو د دهٔ شریعت خپل ماخذ جوړ کړو نو به رښتونی قانون (شریعت) تر ډېرو ورځو پوري قائم شي. محترمو بزرګانو! زهٔ

[123] مهاونس

[124] tissa

[125] ګیا ته نزدې یوه غونډۍ ده، پروفېسر مکرجي دې ځي ته "بهیرو" او رائس ډیوډس "ببر" وایي. لاکن ډاکټر ایشوري پرشاد دې ته "بارابار" ویلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسب زیل کتابونه د شریعت کوم چي د مقدس بدهـ د خُلې نه الفاظ راوتي دي دغسي ګڼم.

ونې سموکس (د ونې جوهر) الیه وسالي (دنیا د حق پرستان) اناګیت بهیاني (د مستقل وېره) مني ګاتها (د تهلا سندري) مهنه سوت (د عقلا سیرت) اپتسه (د ټول پټر سوالونه) مها راهل سوت (د راهل کونصائح)

محترمو بزرګانو! زهٔ هیله لرم چي مکرمه راهبه او مکرم راهب بهدا د شریعت کتابونه لولي او پر دې به غور کوي او هم دغسي د دواړو وجود معمولي بدهیان به هم دغسي کوي. په دې غرض ما دا کنده (لیک) وکړو، او د خپل خواهش اظهار مي وکړو.[126]

د اشوک لېږلي مبلغین

دې کونسل د اشوک په وېنا دغه زیل سیمو ته مبلغین لېږلو پرېکړه وکړه. د دې لړ لیک "دیپ ونس" او "مهاونس" سره د مبلغینو نومونو لیکو.

---

[126] د اشوک د دې کتبې نه دا خبره څرګندېږي چي هغه وخت دا کتابونه موجود وو او هم دغه قابل اعتبار ګڼل کېږي. لاکن په تري پټک کي چي کوم کتابونه شامل دي په هغو کي د دې نوم نشته. ممکنه ده چي دغه کونسل د دې کتابونو نومونه بدل کړي وي. بیا هم د دکني بدهیانو دعوه صحیح نهٔ ګڼل کېږي، چي په تري پټک کي هغه ټولي خبري دي چي د اشوک نه مخ کي راروانې وې. په دې چي د تري پټک په لړ لیک کي د اشوک د دور ډېر کتابونه شامل دي.

د ډیوډس دا خیال دی چي په تري پټک کي "پالي موکهـ" هغه دی کوم ته چي اشوک "سموکس" ویلي ؤ او "تره ګاتها" هغه دی کوم ته چي "سني ګاتها" ویلي ؤ. په دغه توګه د "اناګناییاني" د موضوع لړ معلومات په "بتوتو" کي شته. د نورو کتابونو هیڅ معلومات نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	سیمه	مبلغ
۱	کشمیر او ګاندهار (کندهار)	"مجهتک" ولېږل شو
۲	هس (د سلطنت نظام د کني برخه)	"مها دیو" ولېږل شو
۳	ونواس(د راجپوتانه صحرا)	"اکهیت" ولېږل شو
۴	اپرننک (سرحد)	"باختري" دهم رکهت ولېږل شو
۵	مهراستهـ (د بمبئ ولایت شمال ختیځ برخه)	"مهادهم رکهت" ولېږل شو
۶	یونلوک(باختر)	"مهارکهیت" ولېږل شو
۷	همنونت(منځنی همالیه)	"مجهم" ولېږل شو
۸	سون بهومي (ملایا)	"سین او اتر" ولېږل شول
۹	لنکا	"مهندر" وغیره ولېږل شول

په هم دغه کال اشوک یوه محکمه "دهرم مهاماتر" په نامه جوړه کړه د چا چي فرض ؤ چي د مذهب حقانیت قائم وساتي او د وحشي ، ځنګلي قومونو د پالني او حقوقو خیال وساتي.

څلورم کونسل

څلورم کونسل د کنشک[127] غالباً ۱۲۵څخه تر ۱۴۸ په دور کي وشو. په دې کونسل کي تقریباً پنځه سوه راهبان شریک وو. د دې درې ثبوته مخي ته راځي چي هغه وخت بدهـ مذهب په دوو فرقو (ډلو) "استهرویدوار" او "مهاسامګهیک" کي سره تقسیم وو او دا کونسل د دوی د اختلافاتو د ختمولو د پاره راغوښتل شوی یا جوړ شوی ؤ. د دې کونسل صدارت "وسو بندهو" کړی ؤ. په دې کي مذهبي عقائد له سره مرتب کړل شو. درې تفسیرونه تیار کړل شول په

[127] د کنشک د تاج پوشۍ د نېټي په هکله په مؤرخینو کي ډېر اختلاف دی. هیڅ یوه سنه نۀ شي بیانېدلای. دا سنه د "سرنیواس اچاریه" او "رام سوامي آنګر" د تاریخ نه ورکړل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوم کـي چـي "مهادبهاشـا" تـرټولـو زيـات مشـهوردی. دا کتـاب د بـدهيانو د شـريعت پـه هکلـه ډېـره مسـتنده ذخيـره ګڼـل کېـږي. پـه دې تفسـيرونو کـي بقـول "هـوان سـانګ" تـريـو لکهـ پـوري اشعار وو. ويـل کېـږي چـي دا تفسـيرونه کنشـک د مسـو (تـانبې) پـر ټوټـو وليکـل او بيـا يـې تـريـوه لويـه درونـد اسـټوپه لاندې ښـخ کـړل، کـوم چـي د سـري نګـر (کشمير) سره نږدې ؤ. د دې اسټوپ تر اوسه درک نهٔ دی لګېدلی.

هنيان او ماهنيان

د دې کونسـل نـه څـو ورځـي وروسـتو پـه بدهـ مـذهب کـي دوې غټـې فرقـې جـوړې شـوې، کـوم تـه چـي "هنيـان او ماهنيـان" ويـل کېـږي. هنيـان هغـه دي چـي د لرغـوني بدهـ مـذهب منـونکي دي، پـه لنکـا او برمـا کـي اسـتوګن دي. دوی د روح نـه انکـار کـوي او د خـدای پـه هکلـه دا وايـي چـي بدهـ د دې پـه هکلـه هـيڅ نهٔ دي ويلـي، او مـوږ تـه د دې د وجـود او عدم وجود سره هيڅ کار نشته.

ماهنيـان بدهـ پـه سـتو يقـين لـري. بدهـ يـو مـافوق الانسـان سـړی ګڼـي. د ديـوي او ديوتاګـانو منـونکي دي. پـه کـوډو (جـادو) او منترونـو يقـين لـري. پـه رسمونو عمـل کـوي او پـر خدای يـوازې نهٔ بلکـې پر ډېرو خدايانو عقيده لري[128].

د ماهنيـان ډلـي بـاني (بنسـټ ايښـونکی) "نـاګارجـن" ؤ. دهٔ پـه بدهـ مـذهب کـي بهګتـي (تعـويز ګري، کـوډې) او عامـه مينـه يـې داخلـه کـړه، او ورسـره يـې د خـدای او ديوتاګـانو نظريـه هـم شـامله کـړه چي دا بدهـ مذهب نور هم زړهٔ ښکونکی شو.

د "ونسـټ سمتهـ" دا رائـې ده چـي ماهنيـان ډلـه هنـديان، بدهـ، ايرانـي، رومـن او د يونـاني مـذاهبو يـو کيچـړی دی، کـوم چـي

[128] وګورئ د چارلس ايسټ کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم يې د يوه ژوندي مثال په توګه پېښ کړو او په وچو او بې جان اخلاقي اصولونو کي يې ساه واچوله."

د زوال اسباب

دې تفريق او اختلاف چې په کومه طريقه په شمال کې دا مذهب مقبول کړو، هم دغسې د دې اثرات په هندوستان کې ډېر کم شول. د دې اندازه چيني سېلانيان "فاهيان ۴۰۰ عيسوي کې ۵۱۸ عيسوي او "هوان سانګ ۶۳۹ څخه تر ۶۴۸ عيسوي" په بيانونو کې څرګندېږي، چې بدهـ مذهب هم په دې سيمو کې پاتـه شوی ؤ د کومو سيمو راجاګانو چې د دې حمايت کوی. هم دغه وجه وه چې د اشوک او کنشکا نه وروستو صرف په پنجاب (د هند پنجاب) کشمير او بهار کې څو ورځې يې ځان ټينګ کړو. په دکني هندوستان باندې د دې هيڅ اثرات نـهٔ ولوېدل. د دې وجه د برهمنو او راجپوتو راجاګانو سخت مخالفت وو. د بعضو مؤرخينو خو دا خيال دی چې د برهمنو د خطا ايستلو په وجه ډېر خلک عملاً د دې مذهب مخالف شول. او د "کمال بټ"[129] او "شنکر اچاريه"[130] د وينـاؤ په وجه خو بدهيان په ډېر تعداد ووژل شو.

[129] "کمارل بهټ" په اوومه صدی عيسوي کې ؤ. هغه د ويدونو عظمت ثابت کړو او د هغهٔ ښودلي رسوماتو په سلسله کې د بدهه مذهب يې ډېر مخالفت وکړ.

[130] شنکر اچاريه د "کراله" په مقام په ۷۸۸ عيسوي کې وزوکېدی. دی د ويد ډېر لوی عالم ؤ، دهٔ انپشد، بهګوت ګيتا او د دوانت سوتر تفسيرونه وليکل. دی د جګت ګرو (استاد) په نامه مشهور شو. دهٔ په ميسور" دوارکا پوري" او بدري کدار کې مټهونه (مذهبي مدرسې) جوړ کړل او په ټول هندوستان کې يې دورې وکړې. د بدهه مذهب د عالمانو سره يې مناظرې وکړې، هغو ته يې ماته ورکړه او په زرګونو بدهيان يې هندوان کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهـذا پـه "سارناتهـ" کـې دا نخښـې اوس هـم ليـدل کېـږي چـې هلتـه د هغـه ځـای اسـتوپه او بـدهي مندرونـه يـې پـه وار وار نړولـي او برباد کړي دي. پـه دې توګـه ماسـوائې پـه لسـمي او يوولسـمي صـدۍ پـوري پـه نيپـال او بهـار کـې د کـوم باچـا "پـال" د دې مـذهب منـونکی ؤ، پـه پاتـه هندوسـتان کـې دا مـذهب پاتـه نـهٔ ؤ. کلـه چـې د پـال سـلطنت خاتمـه اسـلامي فتوحـاتو وکـړه نـو دا مـذهب هـم خپـل د زوکـړي د ټاټوبـه ورک شو.

خپلـه د دې مـذهب پـه راهبـانو او درويشـانو کـې دومـره عياشـي او حـرص، او د وجـود دومـره اسـاني راغلـه چـې اولـس لـه دې مذهبـه بېـزاره او نفـرت يـې ورسـره پيـدا شـو. د بدهـ هغـه تعليمـات چـې د اخلاقـو پـه لوړتيـا کـې يـې ثـاني نـهٔ درلـود، د تـوهم پرسـتۍ، پابنـدۍ، د رسـمونو او راهبـانو د عياشـۍ پـه وجـه برباد شـو او بدهـ مـذهب چـې د اخلاقـو د صـحيح کېـدو د پـاره جـوړ شـوی ؤ د بـد اخلاقيـو مجموعـه ځينـې جـوړه شـوه. پـه دې هکلـه دومـره نـور ويـل غـواړم چـې د اشـوک او کنشـکا باچاهـانو د مشـرتابه چـې څـومره تعريـف وکـړل شـي، لاکـن دا د منلـو خبـره ده، هـم د دې باچاهـانو پـه وجـه خيـر غوښـتونکي بـدهيانو تـه يـې د "دلائـي لامـا" د محلونـو لارورونښـودله، او پـه دوی کـې يـې داسـي اخلاقـي بـدۍ پيـدا کـړې چـې دوی د برهمنـو او مسـلمانانو پـه کمـزورو حملـو بانـدي سـره وپاشل شول او د خپل ټاټوبي نه ورک شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۷

بده مذهب په بیلا بیلو هېوادونو کښې

بدهــ مــذهب ګــوا د خپــل هېوا دنــه وشــړل شــو او پــه هندوســتان کــې ماســوا د "سارناتهــ" او "ګیــا" د دې مــذهب منــونکي نـهٔ وو، لاکـن پـه ټولـه دنیـا کـې د دهٔ د منونکـو تعـداد بـې شـمېره دی. نېپـال، تبـت، چـین، کوریـا، منګولیـا، جاپـان، برمـا، سـیام، ملایـا، جـاوا، سـماټرا او سـري لنکـا کـې د دې مـذهب د تـابعینو کثـرت دی. پـه داسـې حـال کـې دا معلومـول بـه د دلچسـپی نـه خـالي نـهٔ وي چـې دا مـذهب دې هېوادونـو تـه څنګـه او پـه څـهٔ حـال کې ورسېدی؟ او د دې موجوده بڼه او اثرات څهٔ دي؟

مـوږ د دې هېـوادو اجمـالي حـال بـه کېدای شـي پـه تېـر یـو نـه یـو بـاب کـې پـه تغیـر سـره بیـان کـړی وي، اوس د دې اجمـال تفصیل حاضر دی.

لنکا:

د "ټیسـا باچـا" (۲۵۰ څخـه تـر ۲۳۰ق،م پـوري)[131] پـه زمانـه کـې د هندوسـتان شهنشـاه اشـوک خپـل زوی "مهنـدر" یـې د بدهـ مـذهب د تبلیـغ پـاره ولېـږی. مهنـدر تـر دا وختـه ۱۲ کالـه د درویشـۍ ژونـد تېـر کـړی وٚ. د کونسـل پـه دویـم کـال مهنـدر لنکـا تـه روان شـو او د ځـان سـره یـې د راهبـانو یـوه ډلـه هـم ملګـرې کـړه. دې خلګـو تـه تـري پټـک او د هغـه تفسـیرونه پـه یـاد ایـزده وو کـوم چـې پـه کونسـل کـې منظـور شـوي وو. دا تفسیرونه دوی د پالي نه سنګالي ژبې ته واړول.

ټیسـا د مهنـدر ډېـر زیـات خـاطر او خـدمت وکـړو. خپلـه یـې بدهـ مـذهب اختیـار کـړو او د هڅـه د اشـاعت امـر یـې وکـړو. دهٔ د

---

131 سونډرس ــ استهوري آف بدهازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهندر په وینا په اندودهـپور کي يو "تهوپارام داګپ" (ستهوپه) هم جوړ کړو چي تر اوسه شته او د کوم په هکله چي دا مشهوره ده چي د دې لاندي د ګوتم د مغزي هډ ښخ دی. دې ته نزدې يو متهـ (مذهبي مدرسه) يې هم د هندوستانيانو راهبانو د پاره جوړ کړو. او د دې پر اتهٔ ميله فاصله باندي يې "مهنتل وهار" جوړ کړو چي تر اوسه وجود لري. د "تهوپا رام دا ګپ" د جوړولو وروسته د باچا د کوريو څو ښځو خپلوانو د راهبي جوړېدلو خواهش ظاهر کړو. د دې د پاره مهندر خپله خور "سنګهـ سوترا" ورته راوغوښته کومه چي د دهٔ سره په سنګهـ کي داخله شوې وه. هغه د نورو راهبانو سره لنکا ته راغله او د ځان سره يې د بودهي ونې يو ښاخلی هم راوړی. دا ښاخ په اندودهـپور کي د "روانولي دا ګپ" سره ولګول شو او د دې تاريخي ثبوت دا دی په لنکا کي چي کومه بودهي ونه ده هغهٔ د دې ښاخ ده. نن دا د نړۍ تر ټولو لرغوني مذهبي ونه ده چي په ډېر اهتمام سره يې ساتنه کېږي. دې ونې يا د دې ونې و جرړو ته او به رسول دا د هر بودهي د پاره د سعادت کار دی.

تيسا د شلو کالو د حکومت کولو وروسته مړ شو او مهندر هم د څو ورځو وروسته پسې مړ شو. د دوی دواړو د مرګ نه څو ورځي وروسته "تامل" قوم لنکا فتح کړه. لاکن ۱۶۴ق، م کي هغه خلک وايستل شو او فاتح "دشت ګامني" هم د خپل نيکه تيسا غوندي بدهـ مذهب خپل کړو او د هغه مشرتابه يې پيل کړه. دهٔ ډېر تعميرات جوړ کړل په کومو کي چي د "مهاتهوپ" او د "پتيل والا" غټ متهـ ډېر مشهور دي. په دې متهـ کي سو اسله (۱۲۵) کمبې (پايې) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د مـرګ نـه وروسـته دراوړ قـوم پیـا حملـه وکـړه، لاکـن دوی وتاګـامني پـه ۸۸ ق،م کـي د هېـواد نـه وشـړل. دې باچـا پـه لنکـا کـي تـر ټولـو لـوړ "دا ګپ ابهیـا ګري" جـوړ کـړو او هـم د دهٔ پـه دور کـي درې سره پټـک د حـافظې نـه د پـاڼي پـر مـخ منتقـل شـول او د محققینـو پـه رائـې چـي اصـل تعلیمـات پـه دې کـي تـر ډېـره حـده کېـدای شـي او څـومره کتابونـه چـي د دې مـذهب پـه شـمالي هنـد، نېپـال، چـین او تبـت کـي تـر لاسـه شـوي دي او د دې نـه وروسـتو لیکل شوي دي دومره مستند نهٔ دي.

دې نـه عـلاوه د بدهـ مـذهب پـه هکلـه کـوم کـار چـي پـه لنکـا کـي وشـو هغـه پـه پنځمـه صدی کـي وشـو. ۴۳۰ عیسـوي تـه نـزدې د بدهـ مـذهب یـو مشـهور راهـب "بدهـ ګـوش" لنکـا تـه راغـی. دا سـړی ډېـر لـوی فلسـفي او عـالم ؤ. دهٔ د بدهـ مـذهب یـوه انسـائیکلو پیـډیا د "سـدهي مـاګ" پـه نامـه تیـاره کـړه او د پټـک ټـول تفسـیرات یـې د سـنګالي نـه پـالي تـه وژبـاړل. دا تفسـیرونه دومـره مشـهوره شـو چـي بقـول ډیـوډس چـي اوس یـو تفسـیر هـم پـه سـنګالي ژبـه کي پـه لنکا کي نشته. هغهٔ تفسیرونه چي په پالي ژبه کي په لنکا کي موجود دي په مقدمه کي یې لړلیک ورکولی شوی دی.

برما:

دلتـه د بدهـ مـذهب د ابتـدا پـه هکلـه بېـل بېـل بیانونـه دي. د برمـا خلـک وایـي چـي ګـوتم خپلـه دلتـه تشـریف راوړی دی، لاکـن دا د دوی خـوش عقیـده ده. پـه تـاریخي اعتبـار بدهـ مـذهب پـه لـومړي ځـل دلتـه د اشـوک د مبلغینـو پـه ذریعـه خورشـو، خـو پـه اصـل کـي ترقـي یـې پـه پنځمـه صدی کـي وشـوه. کلـه چـي بدهـ ګهـوش لنکـا تـه ۴۵۰ عیسـوي دلتـه راغـی نـو بدهـ کېـدل پـه هغـه وخـت کـي داسـي رواج نیـولی ؤ چـي نـن پـه برمـا کـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدل د هغـه ځـای پـه رسمونو کـي شـامل شـوی دی. د دې نتيجـه دا شـوه چي پـه هـر کلـي کـي پګـوړا (بدهـ منـدر) دی. او تـر ۷۵ زره زيـات مـذهبي خيـر غوښـتونکي (فقيـران) دي. د بدهـ و بتـانو تـه سجده کـول، د مـذهبي عالمـانو عـزت، بېـل بېـل ارواح خبيثـه بانـدي يقـين لـرل، د دوی مـخ تـه د مـذهب يـو جز ګرځېدلی دی. يـو معمـولي کليـوال د يـوې ونـي مېـوه تـر هغـه وختـه نـه شي خوړلای، يا د يـوه پټـي ريبـل نـه شي تـر سره کېدلای تـر څـو چي يې نټ (بـازيګر، شعبده باز) تـه قربـاني نـه وي کړې. کوم چي د دې پـه خيـال پـه دې ونـي يـا پـه دې ځـای قـابض دی. بدهـ مـذهب هلتـه اوس داسـي مـات ګـوډ خـور شـوی دی چـي ګـوتم دا ښـودلي دي چـي هـر سـړی د خپـل نېـک اعمـالو پـه وجـه يـو "ديـو" يـا "وړوکـی ديوتـا" جوړېـدای شـي او د بـد اعمـالو پـه سوب يـو "يـک" يـا "پريت" کېدای شي او دا ديوتـا يـا پريـت د يـوې لـويې ارواح ماتحـت دي کـوم تـه چـي "نـټ" ويـل کېـږي. د دې ټـهـو شمېر ۳۸ دی. پـه دوی کـي چي کـوم يـو تـر ټولـو لـوی دی د هغـه نـوم "بهـګ مـن" دی. نـو پـه دې وجـه د دې ټـهـو د خوشـحالۍ د پـاره د ځنـاورو قربـانۍ کېـږي او شـراب څښـل کېـږي، کـوم چـي د ګـوتم د قـانون بالکـل خـلاف دي. هغـوی د خپلـو اخترونـو پـر موقـع ښـه خوشـحاليانې کـوي، اتڼونـه کـوي، سـندري وايـي او خيراتونـه کـوي. هغـوی ګـلان، د ګلونـو هـار او نـورد نـذر څيزونـه د ځـان سره اخلي او بدهـ منـدر تـه ځـي. هلتـه پـه ګـوډو شـي او د بدهـ ښـودلي الفـاظ لـولي. "انيـک "د کهـ" اناتهـ" (ټـول فـاني دي) ټـول د خوسائي نـه خـالي او ټـول غيـر حقيقـي دي. د خيـر ورکولـو (منـت ورکولـو) وروسـته ټولـه شـپه پـه اتـڼ او ننـدارتون (تهيټر، سينما) کـي تېـروي. د غـه ننـدارې هـم د غـه منـدر پـه دالان کـي کېـږي او څـوک د دولـت څښـتن (رئيس) د دې خرڅ پر ځان اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اخترونو ماسوا د خوشحالۍ یوه بله خاص موقع، د یوه مذهبي راهب د مړګ ورځ وي. د چندې لړلیک خلاص شي او یو غټ رقم جمع کړل شي. د چتا (د سوځولو ځای) شاوخوا یو عمارت جوړ کړل شي. ډېري نخښې ولګول شي او قسما قسم رنګین بیرغونه ولګول شي. لوبي تماشې او اتڼونه کېږي. په منځ کې مړی په شاتو (شهدو) او پر طلا (زربلخ) کې وپېچل شي. چې کله یې د سوځلو ورځ راشي نو یې په یوه داسې غونډۍ کښېږدي چې بیا یې په یوه رسۍ وتړي. دوې ډلې جوړې شي او د دواړو تر منځ رسه کشي پیل شي. کوم ځوک چې دا رسه کشي وګټي هغه د ټولو اخراجاتو ذمه واره شي.

حقیقت خو دا دی چې دا خلک ځان ته بدهـ وایي، لاکن په دوی کې اکثره پر خدای او روح یقین لري او پر ته له نروانه د یوه جنت منونکي دي. چېري چې صالح او ښځ خلک ولاړ شي او د دیوتاګانو سره ښځ په خوشحالۍ ژوند تېروي. عیسائي مشین ښځ په قوت سره خپل کار ته دوام بخښلی دی، او تر اوسه تقریباً په سوا کروړ اولس کي یې په مشکل سره یوې برخې عیسائي مذهب خپل کړی دی. لاکن د دې ډېر امید کېږي چې آخرالذکر د مذهب فروغ (خوربدنه) به مخې ته راشي.

(**نوټ**: باید دا یاد وساتو چې دا لیک په ۱۹۴۲ کې لیکل شوی دی)

تبت:

په دې هېواد کې بدهـ مذهب څه خو د اشوک مبلغینو خور کړو او څه د کنشکا په دور کې. لاکن حقیقت دا دی چې دلته د دې مذهب خوربدنه باقاعده په اوو مه صدۍ عیسوي کې وشوه، چې هلته د هغه ځای باچا دوه ودونه وکړل. یوه چینایي او یوه نیپالۍ شهزادګۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه. او دا دواړي د بدهـ مذهب منونکي وختلې. د دې شهزادګیانو په وجه د بدهـ مذهب خورېدنه په تبت کي په دومره تېزه وشوه چي د سلو کالو وروسته د دې ځای راجا باقاعده خلګ هندوستان ته ولېږل او بهکشو یې راوغوښتل، او دا بدهـ مذهب دې هېواد ته راورسېدو. دلته یې هغه وخت د دې مذهب منونکي او هغوی یې د ځان کولو په هکله دېري انساني قرباني ښه په زورو وې، هلته د اولس په خیال په غونډیانو کي ګام پر ګام ارواح خبیثه خپل استوګن ځایونه جوړ کړي وو. او یو کار هم د دوی د خوشحاله کولو پرته نهٔ شو کېدلای. نو په دې توګه مذهبي پیشواؤ د دې موقع نه ګټه ترلاسه کړه او بدهـ مذهب ته یې یوه مخصوصه جامه ورپه غاړه کړه. د دې خلګو عقیدې اوس دا دي.

د ګوتم نه علاوه نور بدهـ هم شته. لاکن په هغو کي مخصوصه پنځه دي. ګوتم د دوی درېیم پېش رو او راتلونکی "مهتریه (متر) بدهـ" (رحمتي بدهـ) او په دوی کي د هر یوه بدهـ درې څهرې وي. دوه اسماني او یو ځمکنی. اسماني بدهـ خو دهیاني بدهـا او بدهستو بلل کېږي او ځمکنی صرف بدهـ بلل کېږي. په دې توګه د موجوده کلپ د پاره د پنځلسو بدهیانو لړلیک وشو چي په اصل کي پنځه دي.

دهیاني فکري بدهـ، بدهستو (د فکري بدهیانو دویمه څهره) او منشي (انساني) بدهـ.

دهیاني	بدهستو	منشي
دروچن	سمانت بهدر	کرکوچند
اکشوهیه	وجرپاني	کنګ مني
رتن تهمبو	رتن پاني	کیسیپ
رپتابهـ	پدم پاني یا اولوکشیور	ګوتم
اموګ سدهـ	وسوپاني	متربدهـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه اولـو کشـيور چـي د ګـوتم پـه شـکل کـي راغلـی ؤ د "دلائـي لامـا" يـا تبت د صدر مـذهب بنـه بـه خپلوي. دلائـي لامـا څـه معمــولي انســان نــهٔ دی بلکــې د هغــه درجــه د " ادي بدهــيــا د خدای"وروستو ده.

دې نـه عـلاوه تبتـي بدهـيـو ازلـي يـو ابـدي يـو نـور مجسـم يـو قـادر مطلق يـو د عقـل کـل، يـو د بخت کامـل، يقـين هـم لـري او پـه دوی کـي و هـريـوه تـه بېـل بېـل خدای ويـل کېـږي. بيـا نـو دلتـه "ديويـاني" هـم دي کومـو تـه چـي " نـار " ويـل کېـږي. يـوه نـاره خـو د کشـيور کورودانـه ده او دې د هغـو دواړو شـهزاد ګيانو بنـه خپلـه کـړې وه کـومي چـي تـر ټولو له مخه بدهـ باچا د تبت نه را واده کړي وې.

يـوه دويمـه نـاره ډېـره بـدرنګې څهـره لـري. د دې درې شـکلونه او اتـهٔ لاسـونه دي. پـه دې کـي د يـوې څهـره بالکـل د سـور (خنځيـر) غونـدي ده. د منګوليـانو دا يقـين دی چـي دا د "زار روس" په شکل کي هم په دوی کي د يوې زېږېدنه شوې ده.

دې نـه عـلاوه څـه پريـت (پېـري) هـم شـته چـي تـر ډېـره حـده بـدرنګې او وېرونکـي شـکلونه لـري. پـه دې وجـه د دوی مـاتحتين د شـيطانانو نـه وېرېـږي. د دې پريتونـو هـم د دوی پـه شـکل کـي ښځـي دي او دا ټول تر ډېره حده وېرونکي او ظالمان دي.

بيـا د دنيـا پـه څلـورو کونجونـو څلـور عنفريـت باچاهـان دي، او دوی هـم خوشـحاله کـول ضـروري دی. هـيڅ يـو کـار پرتـه لـه دې باچاهـانو د خوشـحاله کولـو چېـري چـي وي نـهٔ تـر سـره کېـږي. بيـا د جهـنم ملـک " يـم " هـم شـته. د چـا زېرنګرانـي چـي اتـهٔ اورونـه او اتـهٔ زمهريــري(يخ، ســوړ) دوزخونــه دي. د يــم د کــوروادني نــوم "لهـامو" دی. دا دواړه خوشـحاله کـول تـر ډېـره حـده ضـروري دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ماتحت بیا په زرګونو په بېلا بېلو جنسونو کې د بیان او پریت دي، او د هر یوه خوا بدي کولو باندې مصیبتونه زیاتېږي.

د تولو په آخر کې په سلګونو بودهي پیران دي او په دوی کې د هر یوه بت (مجسمه) ایښودل او د دوی عبادت کول د ثواب کار دی. د مذهبي خلګو بېل اقسامونه دي. د تولو نه لوړه درجه د "لاما" ده. دا په دوه قسمه دي. یو زېړي خولۍ او دویم سرې خولۍ والا دي. د زېړو خولیو والا واده نه شي کولای، سرې خولۍ والا واده کولای شي. دې نه علاوه د راهبانو بې شمېره تعداد وي. دوی خپل وجود په ډېرو سختیو او مصیبتو برداشت کولو باندې اموخته کړي. یوائې د واوري په دروکې، په ځاهانو کې پراته وي. خوراک، څښاک، جامې او هر څیز نه بې پرواه وي.

دلائي لاما:

د دلائي لاما د مرګ نه نهه میاشتې وروستو څومره چې معشومان زېږي په دوی کې نوی دلائي لاما منتخب کېږي. د انتخاب طریقه یې ډېره دلچسپه ده. ټول معشومان په یو ځای کې جمع کړل شي، د مړي دلائي لاما مختلف څیزونه یو ځای کړل شي او په دې کې نور ډېر څیزونه ګډ کړل شي. کوم معشوم چې د دلائي لاما څیزونه خوښ کړي او نور شامل کړل شوي څیزونه نهٔ کړي خوښ، هغهٔ دلائي لاما ګڼل کېږي یا منل کېږي. فکر دا کېږي چې هر څوک خپل څیز خوښوي یا مینه ورسره لري، په دې توګه په دې معشومانو کې د کوم په صورت کې چې دلائي لاما دویم جنم اخستی وي ، خپل څیزونه پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دلائي لاما وروسته "لامه اعظم تش لمپو" وي. او د دۀ ماتحت ډیر لامه اعظم او یوه "راهبه اعظمه" وي. بیا د دوی ماتحت ډیر لاما او راهبات وي. نو په دې وجه په تبت کې د لاماؤ ډیر کثرت دی. او په دې غرۀ ایزه سیمه کې تر درې زره زیات صومعې (عبادت خانې) دي.

د دې لاماؤ او مذهبي پیشواؤ پر اولس ډیر زیات اثر رسوخ دی. هغوی د دې مذهبي خلګو هر کار په اخلاص بلکې د مرّیانو په شان تر سره کوي. د دې اثر وجه یوه خو دا ده چې د دې بدهي تعلیماتو او د پیشواؤ د نفس کشۍ سِکه د دوی پر زړو پرته ده. بل دوی دا ګڼي چې لاما د دوی او د اَرواح خبیثه تر منځ د یو دیوال حیثیت لري. که دی د دوی حفاظت ونۀ کړي نو پریت به دوی ژوندي پرې نږدي.

چین :

ویل کیږي چې بدهـ مذهب په دویمه صدۍ ق،م کې چین ته ورسیدی. لاکن په تاریخي اعتبار په وړومبۍ صدۍ ق،م کې هیڅ یو درک نۀ معلومیږي. په دې صدۍ کې شهنشاه چین "مینګسائي" یو خوب اولیدو، د کوم په موجب دۀ په خپل سلطنت کې د هندوستان نه د دې مذهب مبلغین راوغوښتل. لاکن د شهنشاه د هڅو باوجود دې بودهي مذهب تر دروسوو کالو پوري هیڅ خاص اثر نۀ کړو قائم. د دې وجه دا وه چې په چین کې دوه فلسفیانه مذاهب موجود وو، د کوم په وجه هلته یو نوي او نابلده مذهب زر پښې نۀ شوې ټینګولای.

لومړی مذهب "تاوي" دی او دویم مذهب "کنفوشي".

تاوي مذهب د کوډو او جادو په وجه او کنفوشي د اخلاقیاتو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

درس په وجه د بدهـ مذهب په نسبت په اولس کې کم کشش نهٔ درلود. بیا هم بدهـ مذهب ورو ورو خور شو. لا اوس هم د دې حالت داسې دی چې یوه چینې ته هم خالص نهٔ شو ویلای. چینایان چې په هر مذهب کې خپل د خوښې نکات راپېلوي، هم دغسې دوی بدهـ مذهب د خپلو لو سره سم د څه نه څه جوړ کړو.

په درېیمه صدۍ عیسوي کې د دې مذهب څه لږ اشاعت وشو او په څلورمه صدۍ عیسوي کې چې کله " شي هو" شهنشاه شو نو چینایانو هم بدهـ جوړېدل پیل کړو.

دې نه وروستو په چین کې چې کله د دې مذهب په هکله د خلکو دلچسپي پیدا شوه نو فاهیان (پنځمه صدۍ) هوان سانګ (شپږمه صدۍ) او آئي تشنګ (اوومه صدۍ) کې چې کله هندوستان ته راغلل نو د دې ځای نه یې د بدهـ مذهب ډېر کتابونه د ځانه سره یوړل. دا څو مره کتابونه چې دي هغه د فاهیان په نقطه نظر لیکل شوي دي. په دې توګه د چین بدهیان د شمالي هند بدهیانو مقلدین(اقتدا کونکي) دي.

د چین او د تبت د بدهیانو تر منځ فرق

لاکن په سیمه ایزه کچه په دوی او د تبت په بدهیانو کې تر ډېره حده فرق دی. هغه غټې خبري داسې بیانېدلای شي.

(۱) په چین کې د تبت نه کم دیویاني او دیوتاګان دي. ګوا د تبت د خلکو غوندي هم دلته بدهـ ،بدهستو ، پیرا او عفریتي(پېریاني) دیوتاګان شته.

(۲) په چین کې راتلونکي بدهـ یعني رحمتي بدهـ د یو معمولي دیوتا حېثیت لري او د هغه څهره همېشه د یوه مسکي پنډ سړي غوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مذهبي خلک په خاصه توګه یا بهکشو او لاما ډېر ذلیل بولي او د دوی هیڅوک عزت نهٔ کوي. د دوی اخلاق هم صحیح نهٔ دی. حالانکې د خپل اثرو رسوخ د پاره هغوی ډول ډول په خپل وجود باندې سختۍ تېروي. تر دا آنده چې پر خپل خریلي سر سرهٔ سکروټه کښېږدي او دعا غواړي. ګوتي او لاسونه په سرو سکروټو کې ووهي او په سوځولو یې تک تور واړوي. د دوی څه د نفرت یوه وجه دا ده چې چینایان خانداني ژوند تېرول خوښوي او دوی د هغه مخالف دي.

(۴) په دیویانو کې چینایان په خاصه توګه د رحم دیوي "کونین" ډېره خوښوي او دهغوی و عکسونو او بتانو ته په ډېر احترام او میني سره عبادت کوي.

جاپان:

په دې هېواد کې بدهـ مذهب د کوریا نه په کال **۵۵۲** عیسوي کې راغی. خپله په کوریا کې دا مذهب په څلورمي صدۍ عیسوي کې راغلی ؤ. هغه وخت په جاپان کې دوه مذاهبه خورو وو. یو "شنتهو" مذهب او دویم "کنفوشي". کنفوشي خو هغه د چین د اخلاقو ترجمان مذهب دی، لاکن شنتهو مذهب خاندان د بزرګانو، مشرانو، ارواح او مناظره فطرت د قدرت په عبادت پوري اړه لري. د دې سره سره هغه د دې تعلیم هم ورکوي چې "سیکا دو" یعني د جاپان شهنشاه یو معمولي انسان نهٔ ؤ. بلکې هغه د لمر د دیوي زوی ؤ او د هغه په شان کې الوهیت (خدایي، معبودیت) څرګندېږي. دغه وجه ده چې شنتهو مذهب له وخته د جاپان دولتي مذهب او سېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو چي کله بدهـ مذهب جاپان ته ورسېد و نو هغه د دوارو مذاهبو سره لاره یوړه. تر دا آنده چي د بدهـ مذهب جاپاني مشر شهنشاه " شوتهوکوئيشي " دغه قول ډېر مشهور دی چي " شنتهو، کنفوشي او بدهـ مذهب " د یوې ونې درې ښاخه دي". نو د دې باچا زیر اثر شاهان جاپان د دې مذهب مشرتابه يې پر ځان واخسته. نو بالاخر په اتمي صدی عیسوي کي د شنتهو "دیوتا بدهـستو" ومنل شو او شاه جاپان د دلائي لاما پیام رسونکی ومنل شو.

دا صورتحال تر دوولسمي صدی پوري ؤ. لاکن کله چي د عیسائیت اثرات په زیاتېدو شول نو بدهـ مذهب یوه بله څُغه په غاړه کړه. په دې کي د "هونن" د تبلیغ (۱۲۱۲، ۱۱۲۳) عیسوي نه " جوډو[132] نومي یوه نوې فرقه جوړه شوه. دې فرقې د روح وجود تسلیم کړو او د خلاصون د پاره يې پر " امیدا " باندي د عقیدې وویلو. د دوی په نزد لکهنوکلونو مخ کي "امیدا " په انساني بڼه زېږېدلی ؤ او دنیا ته يې د خلاصون لاره ښودله. دا خلګ " امیدا [133] ازلي او ابدي ګڼي او وایي چي موږ چي په کي اوسو، حرکت کوو او په وجود کي راځو، دی. څه موده وروسته په جوډو کي هم لږ تغیر پیدا شو او د دې نوم "جوډوشن [134] شو.

دویمه بدهـ فرقه د " زن [135] په نامه سره نومېږي. دا د جاپانیانو ډېر په زړه پوري مذهب دی. پر وجود د سختیو تېرولو

[132] JODO
[133] AMIDA
[134] JODOSHIM
[135] ZAM

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جوړولو قائل دي او غور او فکر (ګیان، دهیان) ته ترجیح ورکوي. دې فرقې په جاپان کې لوی لوی مفکرین او عملي خلک زېږولي دي.

درېیمه فرقه "نیچرن"[136] ده. دوی په دې خبره زور کوي چې د هر امر د فېصلې د پاره باید چې "سوترو" ولوستل شي کوم چې ګوتم پرېښی ؤ او د مفسرینو او علماؤ پر رایو چې یقین ونهٔ کړئ. د دې فرقې په وجه په ټولنه کې مزموم رسومات ورک شول، ولي چې خلکو د بده مذهب کتابونه لوستل پیل کړو.

بهرحال په جاپان کې د بدهـ مذهب ارتقائي سفر نه دا څرګندېږي چې بدهـ مت کله چې هم په یو غیر هېواد یا مذهب کې دا خل شوی دی نو د هغه هېواد ډېري خبري په کې شاملي شوي دي او ډېري داسي خبري کومي چې هېواد والو د طبیعت خلافي دي، پرېښي دي.

په جاپان کې د نورو هېوادو په شان بدهـ مذهب د رسېدو سره د روح قائل شو. دیوتاګان او دیویاني یو ازلي او ابدي ذات منونکي شو او د کرم (کرما) جګړې یې هېري کړې. د جاپان ظاهري مذهب د چین و مذهب ته ډېر ورته دی. البته دلته دیوتاګان، اسماني خدایان ګڼل شوي. دا خالق هم دي، ازلي هم ابدي هم او قادر مطلق هم. د دوی نومونه "دیني جي او امیدا" دي. په بدهستو کې کونو (چیني کونین) ډېره په زړهٔ پوري ده او هغه د امیدا سره په جنت کې ملکه ده او د دوی د اجازت نه بغیر هیڅوک هلته نهٔ شي داخلېدای.

---

[136] NICHLREN

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نه علاوه نوري ډېري ديوياني او ديوتا ګان شته چي پر هغو باندي د دوی يقين دی. هغه په دې چي جاپاني بدهـ مذهب د ډېرو ديويانو او ديوتاګانو منونکي او د هغوی عبادت کونکي دي. لاکن د دې خبرو باوجود د بدهـ مذهب د راهبانو پر اولس باندي هيڅ خاص اثر نشته او دوی ته د جنتر او منتر والاؤ ماسوا خلک په بله سترګه نهٔ ګوري.

نېپال:

په نېپال کي چي کوم بدهـ مذب دی پر هغه باندي د تبتي بدهـ مت اثرات پراته دي. هغوی هم د سيمه ايزه ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. لاکن سره له دې چي د نېپالي خدای منونکي هم دي او ګوتم انسان بلي. ښاغلي هوګن چي د هغه ځای د بدهيانو احوال بيان کړی دی او د خپل يو بدهـ ملګري ځواب يې داسي بيان کړی دی چي د دهٔ په سوال کولو يې و دهٔ ته ورکړی دی.

بدهـ څوک دی؟ هغه خدای دی، خالق دی، نبي دی که پير دی؟ هغه د اسمان نه پيدا شو که د ښځي د نس نه؟

ځواب دا راکړل شو. په سنسکرت کي د بدهـ معنا د عقل مند ده، يا هغه چي د هغهٔ معلومات د عقل نه کېدای شي، او دا د خدای د نومونو نه يو دی، د کوم په وجه چي موږ و هغه ته او هي بدهـ هم وايو چي هغه مخلوق نهٔ بلکې خالق دی. ساکيه بدهـ (ګوتم بدهـ) دنياوي دی او انسان دی. د حقيقي بدهـ په عبادت کولو هغهٔ ډېر لوړ مقام ته ورسېدی او هغهٔ نروان تر لاسه کړو. موږ په دې هغهٔ ته بدهـ وايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچین، آوا، فارموسا وغیره:

کوچین، آوا، فارموسه، جاوا او په سماترا کې بدهـ مذهب په څلورمې، پنځمې او په وروستيو صديو کې د چين په مرسته خور شو. منګوليا او سائيبېريا ته هم له دې ځای لاړو. په دې ځايونو کې د دې مذهب منونکې بې شمېره دي. دې نه مخ کې دا مذهب په کابل يا سقند، بلخ و بخاره کې خورشوی ؤ. د دې مقاماتو د حالاتو په هکله قاهين، هوان سانګ او د سنګ يان په بياناتو کې موندل کېدای شي. سنګ يان دا بيان کړی دی چې په هغه دورکې د "ختن باچا" ګوا د بدهـ مذهب منونکی نهٔ ؤ. بيا هم د دهٔ په هېواد کې زيات شمېر د بدهـ مذهب د پيروکارانو وو او د هندوستان نه به مبلغين تلل راتلل[137]. بلخ بدهـ ؤ ، لاکن په کافرستان کې يو تاتاري د دې مذهب سخت دښمن ؤ او چېري چې به يې د دې مذهب پيروکاران ليدل، وژل به يې.

هوان سانګ ليکلي دي چې په افغانستان کې "کپا" نومي يو بودهي باچا باچهي کوله. لاکن صومعې په زياته

[137] د مردم شماری تازه اندازې مطابق دا وخت درې نيم کروړه هنيان بدهـ په لنکا، برما، سيام، انام وغيره کې دي. او جاوا، سماټرا، بهوټان، سکم، تبت، چين، نېپال منګوليا او جاپان وغيره کې تقريباً پنځوس کروړه ماهنيان بدهـ مذهب پيروکاران به وي. په دې توګه په ټول نړۍ کې د دې مذهب منونکو تعداد تقريباً څلور پنځوسه ۵۴ کروړه دی.

(**نوټ**) بايد دا ياد وساتو چې دا کتاب وړومبي ځل په **۱۹۴۲** عيسوي کال کې ليکل شوی ؤ. اوسنی تحقيق په نړۍ کې د بودهيانو دا شمېر ښيي.

Buddhism is a religion practiced by an estimated **488 million** in the world, **495 million**, or 535 million people as of the 2010s, representing 9% to 10% of the world's total population. China is the country with the largest population of Buddhists, approximately 244 million or 18.2% of its total population.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه شاړي وې. په کندهار کي هم مټهونه خالي وو. په پېښور کي د کنشک جوړ کړی مټهـ په زم زمه ؤ. لاکن په عامه توګه خلګ د ماهنیان فرقې منونکي وو. البته په کشمیر کي د بدهـ مذهب خورا زور ؤ. هلته پنځه سوه صومعې او پنځه زره راهبان وو. په سندهـ کي خلګ د هنیان فرقې منونکي وو. په موجوده دور کي ماسوا د کشمیر بعضي ختیځ برخوکي، د دې مذهب منونکي په دې سیمه کي نشته. د دوی ځای اسلام ونیو، لاکن په دې مسلمانانو کي د اسلافو د اثراتو په وجه تر ډېره حده توهم پرستی ځای نیولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۱

ضمیمه جات (ترخځي)

چرخ حیات (د ژوند پیّه)

مـوږ د دې لـه مخـه لیکلـي دي چـي څرنګـه صـلیب (✝) د عیسـائیانو، سواسـتکا (□) د آریـاؤ او هـلال (☾) د مسـلمانانو نخښـه ده، هـم دغـه رنګـه چـرخ حیـات (د ژونـد پیّـه) د بـدهیانو نخښـه ده. دا هـم مـوږ وښـودل چـي دا نښـان څنګـه پـه وجـود کـي راغـی او پـه پیـل کـي د دې څـۀ معنـا وه. وروسـته بیـا بـدهیانو دې پیّـې تـه د مجسـمې (بـت) شـکل ورکـړو، ګـول پیّـه یـې جـوړه کـړه او پـه هغـه کـي یـې بیـل بیـل شـکلونه جـوړ کـړل. داسـي دړې رنګـه بـېلا بیـل چرخونـه تـر لاسـه شـوي دي. یـوه د "اجنتـا" پـه سـمڅي (غـار) کي، یـوه پـه "تبت" کـي او یـوه پـه "جاپـان" کـي. ډاکټـر واډل دا ثابتـه کـړي دي چـي پـه دې چرخونـو کـي د بدهــد تعلیمــاتو دوولـس عکسـونه ظـاهر کـړل شـوي دي، او هغـه پـه دې ذیـل طریقـه دا بیان کړي دي.

(۱) اودهیان (جهل)

د اجنتـا پـه عکسـو کـي یـې جهـل داسـي ښـکاره کـړی دی چـي د یـو ړونـد اوښ پـه پـزه کـي جلـب پـروت دی چـي یـو سـاروان نیـولی دی. پـه تبتـي عکـس کـي یـو ړونـد د لاري پوښـتنه کـوي روان دی. پـه جاپاني عکس کي د انسان پرته د یو "دیو" عکس دی.

(۲) سنکهارا (قوت او رجحان)

دا خیـال د اجنتـا پـه سـمڅي کـي کمهـار (کـولال) د دۀ چـاک (سـپینه خـاوره) او جـوړ شـوي څیزونـه ښـکاره کـړي دي. پـه تبتـي عکـس کـي صـرف شـکل او چـاک او لوشـي ښـکاره کـړل شـوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. کولال نشته. په جاپاني عکس کي کولال او لوښي دواړه غائب دي، صرف چاک يې ښکاره کړی دی.

(۳) ونانا (هوش، سود)

د اجنتا او جاپان په عکسو کي يې صرف يوه ييزو (شادي) ښکاره کړې ده. لاکن په تبتي عکس کي يې ييزو په يوه ونه خېژي ښکاره کړې ده. د هغه ځای لاما دا عقيده لري چي په لومړي سر کي د انسان عقل د ييزو وي، او بيا په کراره کراره په علم و تجربې سره ترقي کوي.

(۴) روپ (مادي خصوصيات و صفات)

په اجنتا کي يې دوه عکسونه ښکاره کړي دي، د کوم مطلب چي نۀ واضح کېږي. په تبتي عکس کي يوه کشتۍ له دريابه اوړي ښکاره کېږي. په جاپاني عکس کي په کشتۍ کي يې سړی هم ښکاره کړی دی.

(۵) کل آئتا (شپږ ولايتونه يا حواسه)

يعني حواس خمسه او شپږ طاقت ذهني چي "من" ورته ويل کېږي. د اجنتا په عکس کي يې يوه انساني څهره ښکاره کړې ده کومه چي په نقاب کي پټه ده. د دې نقاب شاته يې سترګي، غوږونه، زيورات په واضح توګه ښکاره کړي دي. او پر تندي يې يو سوری د سترګي په څير ښکاره کړی دی. په جاپاني عکس کي يې صرف يو انسان ښکاره کړی دی او په تبتي عکس کي يې يو داسي کور ښکاره کړی دی چي شپږ طاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) پهیاسو (اتصال)

د اجنتا په عکس کې دا شکل سره راغونډ شوی دی. په جاپاني او تبتي عکسو کې یې یو داسي سړی ناست ښکاره کړی دی د کوم په سترګه کي چي غشی لګېدلی دی.

(۷) دوانا (احساسات)

د اجنتا په عکس کې دا شکل خراب شوی دی. په تبتي او جاپاني عکسو کې عاشق او معشوق غاړه په غاړه ښکاره کړل شوي دي.

(۸) ترشنا (تشنګي، تږی والی)

یو سړی او به څښني ښکاره کړی دی

(۹) اپا دهنا (ګرفت)

په اجنتا او جاپاني عکسو کې شکلونه خراب شوي دي. په تبتي عکس کي یو سړی ګل شُوکوي ښکاره کړی دی.

(۱۰) بهاؤنا (میلان یا رجحان)

په اجنتا او جاپاني عکسو کې دا ځایونه خراب شوي دي. په تبتي عکس کي یوه حمل داره ښځه یې ښکاره کړې ده.

(۱۱) جاتي (زوکړه، پیدائش)

د مور او معشوم (زچه او بچه) عکسونه دي.

(۱۲) مرت (مرګ)

په دې کې د سپین ږیري توب، کمزورتیا او مرګ عکسونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۲

د سور (خنځیر) غوښه یا کمبهي

په بودهي کتاب کي آخري خوراک چي ګوتم خوړلی ؤ (د چندسنار په کور کښي) هغه وریځي او یوه ترکاري وه چي "سکرمردو " بلل کېده. لوېدیځ مؤرخینو د سکرمردو ژباړه د خنځیر د غوښي کړې ده، لهذا په دې توګه د رائس ډیوډس غوندي محقق هم آخري خوراک د غه ښودلی دی. لاکن د جدید تحقیق نه دا څرګنده شوه چي د " سکرمردو " معنا د "هغه خوراک ده چي خنځیر یې خوري".

په مهابدهي جنرل ۱۹۰۱ کي د دې لفظ تحقیق شوی دی او دا یې ویلي دي چي په بهار کي کمبهي یا کهنبه ته " سکرمردو " ویل کېږي. د دې نور نومونه ګورجیا، کرستها او بلي لوټن دی.

ښاغلي ستراس، پروفېسر میونس او سوبهدرا بهکشو د دې د غه معنا اخستې ده. شمیم هم د غه لیکلې ده. لاکن امیراحمد علوي صاحب د دې لفظ ژباړه په شکرقندي (لبلبو) سره کړې ده چي بظاهر صحیح نهٔ ده. داسي څرګندېږي چي کمبهي کوم چي د موتها د جرړي غوندي دی، خنځیر ډېر خوښوي او دا په ډېر شوق سره خوري. په لرغوني زمانه کي کېدای شي چي انسانانو هم دا پخوو او خوړو. نو په دې توګه چندا هم خپل پیرو یا ګرو (استاد) د پاره دا خوښ کړی وي، او ور تیار کړی یې وي. کله چي ګوتم دا وڅکو نو هغه محسوس کړو چي په دې کي یو زهرجن څیز یا جرړه ګډه شوې ده. دهٔ نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهکشوان د دې د خوړلو نه منع کړو او ټول دېګ (پتیله) یې په ځمکه کې خښ کړو.

دا بحث فضول او بې فائدې دی چې ګوتم د خنځیر غوښه خوړله او که نهٔ. په دې چې د دې نه د دې لفظ صحیح مفهوم نهٔ معلومېږي او په واقعاتو کې د ژباړې باید خیال وساتل شي نهٔ چې هغه د اعتقاداتو سره اړه لري که نهٔ؟

د ګوتم په هکله چې هغه د خنځیر غوښه یا د هغه رنګه بله غوښه خوړله صحیح دی که نهٔ. په دې توګه ګوتم به همېشه ویل چې د خیر په کچکول کې چې و بهکشو ته د خوراک هر ثیز واچول شي باید بهکشو هغه وخوري. ظاهره ده چې بهکشوان به کور په کور د خیر غوښتني د پاره ګرځېدل. د چنډال او د شودر په دروازه به غوښه هم ور اچول کېده، او دا رنګه ګوتم او د هغه پلویانو به غوښه هم خوړله. په دې توګه د دیودت دا اصرار چې په پلویانو دې د غوښه خوړلو بندیځ ولګېږي، نو ګوتم صفا انکار وکړو او وې ویل چې بهکشو ته چې څه په کچکول کې ور اچول کېږي هغهٔ دې خوري. کوم چې په دې هېواد کې خوړل کېږي او چېري چې دی خیر غواړي.

بهرحال دا خبره اوس صحیح ده چې هغهٔ خوراک چې ګوتم خوړلی ؤ هغه د خنځیر غوښه نهٔ، بلکې هغه د کمبهې جړې وې، کوم چې د لاندې (ټیټې) ذات خلګو په هغه وخت کې د ترکارې په طور خوړلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۳

د بده د زوکړي ځای (لمبیني باغ)

په ۱۰۹۶ کال کي ډاکټر فوهرر په نیپال استیټ کي د ننه د رامنديي په سیمه کي د ډبري يو مينار په ځمکه کي ننوتی موندلی ؤ. په دې ډبره د اشوک شاه مګدهـ يوه کتبه وه چي د هغې نه ښکاره کېدله چي هغه د خپل تخت نشیني نه شل کاله وروسته هلته راغلی ؤ او د آس په شکل يوه تمبه (ستون) يې هلته نصب کړی ؤ. په يوه برج يې هلته وليکل چي " دلته بدهـ زوکړی ؤ. " دا استوپه، آس او تمبه د برېښنا د ټکي نه غورځېدلي وو. آس خو نۀ شو پیدا لاکن تمبه نزدې په یوه مندر کي پرته تر لاسه شوه. دلته يو صندوق هم وموندل شو چي په کي ګلدان، زيورات او جواهرات تر لاسه شول او د هغې نه دا هم څرګنده شوه چي هم دغه ځای د ګوتم د زوکړي ځای دی.

غرض د هر اړخ نه دا ثابتېږي چي هم دغه هغه ځای دی چي ګوتم د مور د نس نه دې دنیا ته راغی. د دې ځای د څرګندېدو نه دا ځای د بدهي خلګو د پاره د يو زيارت حېثيت وموندی. ښاغلي شیو نرائن شمیم تر دې ځای د رسېدو بیان داسي کړی دی.

"دې ځي ته د نیپال دربار د اجازت نه تلی شې. له دربار نه د څه مدد غوښتلو هم ضرورت کېدی شي. اتۀ ساعته د ډولۍ د "اسکا بازار" نه تر سرحد پوري رسېدی شې. دې نه مخ کي خوړ ونه (شېلې) راځي. د فیل په ذريعه به دې نه پربوتل وي. بیا به ځنګل راځي. هلته د ځنګلي بوټو په منځ کي دا تمبه موندل شوې ده. څو ګزه مخ ته تللو وروسته د هغۀ تالاب نخښي هم ښکاره دي چي د ګوتم مور غسل پرې کړی ؤ او کوم خوړ (شېله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د "تیل دریا" په نوم په بدهستو کې لیکل شوې دی او س هم د هغې نوم دغه دی.

شري مهاراج بهادر نیپال په دې مقام د مسافرو او سیلانیانو د پاره یوه آرام ګاه هم جوړه کړې ده. موندل شوې تمبې باندې یوه ډبره د حفاظت د پاره ایښودل شوې ده، لاکن تمبه او برج یې په خپل اصل حالت کې نه دي ایښي کوم چې به ښه موزو وه".

نیپال استیټ د بدهیانو د پاره نوري اسانتیاوې جوړې کړې دي، او چین، تبت، جاپان او د هندوستان نه خلک د دې ځای د زیارت د پاره راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۴

دمړني ځای (کسي نګر ضلع ګورکهپور)

د ښاغلي شیونرائن شمیم د څُلې نه هغه حالات هم واورئ.

"که مسافر ګورکهپور د ریلوې لائن څلور استېشنه مخکې ولاړ شي او هلته پر دیوریا استېشن شي وه (کوز) شي نو دلته د لارۍ سوارلي موندلی شي. کوم چې به تا بشرح رانی کس "کسیا" ته رسوي. ۱۲ بجې نه تر ۲ بجې دمه کولای شې. لارۍ بېرته دیوریا ته راځي. که دې دا سفر خوښ نه وي نو ګورکهپور نه کسیا (کسي نګر) ۳۵ میله لیرې پریو پوخ سړک دی. کارګاډی په ۲۵ روپو درسره ځي او راځي. کسیا هغه ځای دی چېري چې بدهـ بهګوان نروان موندلی ؤ. یعنې هغه کالبد خاکي (د خاورو قالب) پرېښې وه. د مندر بېرته مرمت کړل شوی دی. مجسمه چې اوس په پرته (ویده) حالت کې ده مخکې رېزه رېزه شوې وه. دا رېزې (ټکړې) یې بېرته راټولي کړې او بیا یې مجسمه بېرته ځیني جوړه کړه. دا مجسمه دا وخت ۲۰ فټه اوږده ده. زیارت کونکو دا مجسمه د سرو زرو په ورقو پوښولې ده. د کتاري (یو قسم نری ګنی چې ګوړه ځیني جوړیږي) پرده پر پرته ده، بتی هر وخت پر بله ده. د سنګ آسن (په وقار سره د ناستي حالت) په لاس د انند غمزده مجسمه جوړه ده او دوه نور سنګي هم ور سره دي. د دې مندر سره نږدې یو استوپه ده. د هغې سره دوه مدفون څاهان هم موندل شوي دي".

هم دغسې ډېر کهنډرات هم موندل شوي دي. مندر ته نږدې د بدهـ یو استاده (ولاړه) مجسمه هم موندل شوې ده چې ښه په سلیقه نصب ده. کوم چې د هغه ځای خلک د "رماهته" مجسمه ور ته وایي. مندر ته نږدې یو برمي رئیس د زیارت کونکو د پاره د رمسال

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی دی. په دې کې یو برمي بهکشو اوسېږي. د برما د سنګ مرمر او د پیتلو نه جوړ بدهي مجسمې ایښودل شوي دي. په دروازه کې د برما ساخت یوه ګهنټی راځوړند ده. په کلونو کلونو دا مندر په ډېر خراب حالت کې ؤ، آخر په کال ۱۸۷۷ کې ښاغلي کارلائل دا سره برابر کړو. د کوم احوال چې د سنګ مرمر په یوه تختی دا سې لیکل شوی دی.

"دا مشهوره مجسمه او بدهـ مندر د بدهـ د نروان د حالت دي او دې ته نزدې دوه استهوپونه کیندل شوي دي. د مجسمې ډېري رېزې رېزې توټې ځای په ځای پرتې وې، دا ټول راجمع کړل شول، دې ته ترتیب ورکولو وروسته بېرته مجسمه خپل اصل حالت کې جوړه کړل شوه. د مندر مرمت هم وشو او پردې چت هم واچول شو.

کسي نګر

اې،اي کارلائل

مارچ ۱۸۷۷

آرکیلاجکل او رسیز"

په اصل کې دا ځای د بدهیانو په تیرتهو[138] کې یو ضروري تیرتهـ دی. اول خو صرف د هندوستان بدهـ منونکي راتلل، خو اوس هلته کلیزه میله جوړېږي. د شاو خوا نه بلکې د لېري لېري نه هم خلک دې میلې ته راځي. اوس ښه رش کش جوړ شوی دی.

ﺻ په بدهـ کتابونو کې د دې نوم "کوسي نکلا" دی. کوسي نګر، کسي نګر هم راغلی دی، خو اوس ورته "کسیا" ویل کېږي.

[138] تیرتهـ: د زیارت کونکو مقدس د لامبلو ځای، د دریاب غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۵

نالند یا نلند پوهنتون (یونیورسټی)

راج ګړهـ ته پر اووه ۷ میله فاصله باندي یو کلی د نالند په نامه ؤ. اوس دې ته "لوی کلی" (بڑاگاؤں) ویل کېږي. ګوتم بدهـ دلته درې میاشتي استوګنه کړې وه، او ډېري خطبې یې ورکړي وې. د دې ځای امیر سوداګرانو د کومو تعداد چي پنځه سوه وو، لس لکهه اشرفۍ چنده یې وکړه. په دې پیسو یې ځو کلي واخستل او د هغو نه یې یو متهـ جوړ کړو او ګوتم بدهـ ته یې نزرانه کړو. ډېرو راجا ګانو په دې کي اضافه وکړه. د منځني هند یو راجا دلته یو هال او د ټول عمارت نه یې چاپېره یو پوخ دېوال جوړ کړو. او په هغه کي یې صرف یوه دروازه ورکړه. په دې ځای کي به د خپل وخت نوموړي راهب او علماء اوسېدل. نو کله چي به یو څوک د علم د حاصلولو د پاره راغی، نو کوم راهب چي به د دربان دنده تر سره کوله هغهٔ به د دې طالب علم نه څو پوښتني وکړې. ترڅو چي دې دربان ته د خپل مطلب ځوابونه نهٔ شو ترلاسه تر هغو به دا طالب علم دننه نهٔ شو تلای. غالباً د داخلې د امتحان ابتداء به د دې ځای نه کېده.

بهرحال په لږ وخت کي دې متهـ د یوه پوهنتون عالمګیر شهرت تر لاسه کړو. د فاهیان په دور کي دا لا نهٔ وه مکمله شوې، لاکن هوان سانګ دې ځای نه علم تر لاسه کړو. لاکن ات سانګ دلته په دغه کال کي تعلیم حاصل کړو او هوان سانګ شپږ کاله د دې ځای لوستلی روزګار بلل کېده. د معلمانو شمېر ډېر وو. نو په دې توګه زر ۱۰۰۰ عالمان داسي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر شلو علومو يې بيان کولای شو. په پنځه سوه ډېرش عالمانو کښې لس داسې (بشمول هوان سانګ) عالمان وو چې په پنځوسو مضامينو کې ماهر وو. ماهر و فاضل مثل "ناګارجن" او "آريا ديو" د دې پوهنتون په وده کې لويه ونډه درلوده. د هوان سانګ په دور کې "سدابهار "د دې پوهنتون صدر ؤ. دا عالم داسې جامع فضيلت لرونکی ؤ چې پر هر مضمون يې علم درلود.

د وخت سلطنت ډېر کلي دې متهـ ته وربخښلي وو. د دې نه علاوه او لس هم هر قسمه کومک ورسره کولو. چې په نتيجه کې و طالب علمانو ته هيڅ مشکلات نهٔ وو. بلکې د کور نه هم زيات آرام دهٔ او هغوی ښهٔ په شوق سره زدکړه کوله.

د لرغوني اثارو محکمې (محکمه اثار قديمه) په دې ځای کې ډېرې کيندنې وکړې او ډېر لرغوني اثار يې وموندلو کوم چې په کتلو ارزي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library